



Svein Nilsson

En merkelig vækkerrøst for sin samtid

John Stamnes

Forord

Bakgrunnen for dette arbeidet ligger i at jeg for lenge siden kom i kontakt med Overhallingen Svein Nilsson gjennom O. S. Aavatsmarks bok «Namsos. Byens anlegg og utvikling» fra 1914, hvor han beskrives som en svært dugelig lærer man satte stor pris på. For det andre møtte jeg på navnet gjennom studier av norsk utvandringshistorie til Amerika. Opplysningene pirret min nysgjerrighet til å gå videre i min søken etter spor.

Svein Nilson kom fra Kattmoen på Øysletta i Overhalla, et avsides gårdsbruk som ga akkurat nok til at en familie på 10 klarte seg. Nilsson så bedre enn mange andre, at skulle levekårene blant folk i bygda bedres måtte det til kunnskap, og det var han villig til å bidra med. Folkeopplysning ble et varemerke for Nilsson hele livet. Han hadde en urokkelig tro på kunnskapens makt for å gjøre menneskene frie.

Nilssons oppvekstsvilkår radikaliserer i en viss grad hans livssyn, og han viste tidlig at han ønsket å bruke kunnskapen på en praktisk måte. Opplyst som han var lot han seg inspirere av radikale ideer fra Europa som nådde Norge.

Her er forsøkt å legge vekt på Svein Nilsson som en fremskrittssvennlig opplysningsmann som hadde et våkent øye for de utfordringene man sto ovenfor, og kom med bidrag for å forbedre folks kår. Han hadde som Immanuel Kant sa, mot til å gjøre bruk av sin forstand.

Arbeidet har vært både spennende og utfordrende, og gitt meg mye ny kunnskap om en folkeopplyser fra Namdalen som kom fra små kår, men som så muligheter og brukte sine ressurser på en god måte. Hele voksenlivet levde han etter mottoene «Hva skal vi med visdom om den ikke gis videre», og «Den er rik nok som er fornøyd»

En stor takk til ansatte på Namsos folkebibliotek for velvillig hjelp. Spesielt har Reidun Drange i den sammenhengen vært god å lene seg på i min søken etter litteratur. Takk også til Britt Haukø for hjelp med språkvask.

John H. Stamnes

Namsos mai 2021

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning.....	4
2.0 Klæbu seminar.....	5
3.0 Lærer i hjembygda	10
4.0 En person med vidsyn	13
5.0 Feiring av nasjonaldagen.....	17
6.0 Flyttet til Namsos.....	20
7.0 Videre studier og arbeid i Christiania.....	21
8.0 Nye impulser formet tanken på utvandring til Amerika.....	23
9.0 Nye ideer nådde også Overhalla.....	25
10.0 Nilsen dro over til Amerika.....	28
11.0 Overfarten.....	31
12.0 Landet som ventet	33
13.0 Ankomst Amerika	36
14.0 Pressemann og amatørhistoriker.....	42
15.0 Nilssons første journalistjobb i Amerika.....	43
16.0 Redaktør av ukeavisen Billed-Magazin.....	46
17.0 En aktiv innsamlingsperiode tok til.....	50
18.0 Organisasjonsliv.....	56
19.0 Nilsson begynte som journalist i avisen Skandinaven	59
20.0 Jordbrukskunnskap	67
21.0 Svein Nilson som person	69
22.0 Siste leveår	73
23.0 Sluttord	75
24.0 Referanser	77

Kommentert [JS1]:

1.0 Innledning

Sven Nilsen Katmo ble født 14. desember 1826, og vokste opp på gården Katmo i Overhalla.¹ Foreldre var gårdbruker Nils Olsen Katmo (1780–1851) og Siri Jensdatter Fossland (1785–1855). Ditlef Ristad skrev om Nils Katmo at han var en trofast og religiøs belest mann.¹ Sven ble konfirmert i Ranem kirke 26. juni 1842. I kirkeboken under feltet kristendomskunnskap og flid er det skrevet noe, med uleselig skrift. Han ble koppevaksinert 1. oktober 1827. Da var det gått ca. 30 år siden Hans Barlien og presten H. Bytt i Overhalla foretok sine første forsøk med koppevaksine. Foreldrene ble gift i 1811 og hadde følgende åtte barn: Ole Nilsen Katmo (1812 -1891) som overtok hjemgården, Jens Nilsen Katmo (1815-1896) utvandret til Amerika, Kristian Nilsen Katmo (1818-) utvandret og døde i Russland, Johanna Katmo (1820- 1902) ble gift med Per O. Skarland, og ble foreldre til overlærer Nils Skarland ved Singsaker skole.² Andreas Nilsen Katmo (1823- 1904) var lærer og kirkesanger i Vemundvik^{II}, Svend Nilsen Katmo (1826 – 1910) emigrerte til Amerika, Olava Nilsdtr. Katmo (1832-1833) og Kristine Nilsdtr. Katmo (-1855).³ Om Sveins barndom vet vi lite, bortsett fra at han som mage andre barn på den tid, tidlig måtte ta et tak på gården både med onnearbeid og gjeting.

På den tiden bodde 75 % av befolkningen i Norge på landsbygda, og de sosiale og økonomiske kår var preget av fattigdom og nød. Landet var fortsatt et standssamfunn med skarpe skiller mellom de forskjellige befolkningsgruppene og med små muligheter til å forlate den stand en var født inn i. Rundt 1850 tilhørte et mindretall på ca. to prosent overklassen som besto av embetsmenn og storkjøpmenn. Middelklassen besto av håndverkere, offentlige tjenere, mens underklassen i all hovedsak besto av husmenn, småbønder, tjenestefolk og løsarbeidere. Redskapene som ble brukt var stort sett enkle, slik de hadde vært i generasjoner. Barnekullene var store, og utstrakt barnearbeid var vanlig. En kan tidlig ane at Sven Nilsen så urettferdigheten og maktstrukturen som lå i denne lagdelingen, og at det var noe en burde arbeide imot. Som en annen Overhalling, Hans Barlien, utviklet han en mistro til

¹ Skrivemåten Sven brukes i kirkeboken for Overhalla i forbindelse med hans dåp og konfirmasjon. Senere ble både Svend og Svein bruk. Olav Flotten brukte gjennomgående Svend, mens Ditlef Ristad brukte Svein. Etter Klæbuperioden blir her Svein brukt.

^{II} Svens bror Andreas virket muligens som lærer i Namsos. Han ble i 1855 gift med Josefine Rebekka Andreasdatter født på Hals. Aavatsmark skrev i boken om Namsos s. 260- 263 at skoleholder Andreas Nielsen Katmo den 20. august 1844 med forbehold av vedkommende geistlige embetsmenns og øvrigheds bifall skulle utnevnes til lærer og kirkesanger i Sævik. Det har ikke vært mulig å finne at han tok seminarutdanning. Han nevnes ikke i Klæbu seminars arkiver.

embetsstanden som dannet en fjern og opphøyet styrende elite.^{III} Noen år før Nilsens tid skrev Johan Chr. Fabricius ved Universitetet i Kiel smigrende etter en reise gjennom Norge at innbyggerne i landet hørte til de få lykkelige i Europa «*avsondret fra de andre land ved ugjennomtrengelige fjellegner, lever de i en glad ensomhet, fjernt fra de nyere tiders utsvevelser og laster*».⁴

Det som ble benevnt som det store hamskiftet bar med seg omlegging og effektivisering av jordbruket, endret bosettingsmønster, og ikke minst kunne man ane konturene av politiske endringer. Som et resultat av bl.a. Marcus Thranebevegelsen og stiftelsen av Christiania arbeiderforening i 1849 skjedde en bevisstgjøring. Et par år senere opererte foreningen med et medlemstall på 30 000, noe som var svært høgt, tatt landets innbyggertall i betraktning. Dannelsen var bl.a. et bevis på at kampene som ble ført i Frankrike ga gjenlyd over hele Europa, også Norge. Noe av årsaken lå i de dype økonomiske, sosiale og politiske krisene i Europa i 1840 årene. Etter arrestasjonen av Thrane i 1851 fulgte 20- 30 år med lite aktivitet innen klassekampen, men det foregikk en stor utvandring. Fra 1870 og utover kom en langvarig depresjon.

Da Sven vokste opp, var det ikke så vanlig at barn av småbrukere tok videre utdanning ut over de få ukene man fikk i hjembygda. Familiene hadde vanligvis heller ikke råd til å betale for skolegang. Det som var mest nærliggende var utdanning gjennom militæret som var gratis og med noe skolepenger. Et annet alternativ var å søke seg inn på et lærerseminar som kunne tilby gratis utdanning, men kost og vask måtte de betale for. Tidlig oppdaget man hans evner og anlegg, og kanskje ble Sven oppfordret av foreldre eller andre nærpersoner til å ta utdanning. Ditlef Ristad skrev at «*The mentally alert Katmo household responded to the impact of the new spirit*», altså de nye politiske og økonomiske ideer i tiden.⁵

2.0 Klæbu seminar

Sven Nilsen Katmo brukte ikke lang tid på å bestemme seg for hvilket yrke han ville satse på, for bare et år etter konfirmasjon søkte han opptak ved Klæbu seminar. Skoleringen han stilte med fra Overhalla var ikke rare greiene. Kanskje var det noen ukers omgangsskole eller noen uker i forbindelse med konfirmasjon. Det ble sagt at den gang var håpet å nå fram til seminaret for en fattig bondegutt det største mål en kunne sette seg.

^{III} Som voksen flyttet Hans Barlien til Årgård på Namdalseidet og la 25 husmannsplasser under gården, noe som var hans bidrag til at folk hadde noe å leve av skrev Magne Rønning i et nummer av Naumdøla Jul.

Ikke alle embetsmenn så med bare blide øyne på at en simpel bondegutt forsøkte å tilegne seg kunnskaper utover det bøndene hadde. Det var heller ikke slik at alle bøndene likte at deres sønner strevde for å komme høyere på kunnskapens stige. Man hadde heller ikke særlig syn for at jentene skulle tilegne seg teoretiske kunnskaper. Ristad skrev at trening i lesing og skriving først og fremst ble gitt i hjemmet, supplert av lærere uten formell utdanning. « *Such teachers mastered the chatechism, the art of writing, and the rudiments of arithmetic*. På den tid fantes det hverken skolehus, eller organiserte skoledistrikter.⁶ Allerede i 1732 skrev biskop Hagerup at folket gjerne ville at barna skulle lære å lese i bok, men fortsatt var det ingen skolemester. Overhalla skolekommisjon avviklet sitt første møte på Svenning høsten 1741, men å bygge skoler på stedet lot seg ikke gjøre p.g.a. fattigdom og nød blant allmuen. De skoleholderne som etter hvert ble ansatt, fikk som andre steder en stri tårn både med avstander og innkreving av lønn, noe som gjorde noe med engasjement og motivasjon. Noen steder ble Bell- Lancaster metoden praktisert.⁷

Sven Nilsen Katmo fikk gå etter skoleloven som kom i 1827, og som bl.a. fastsatte fagkretsen til religion, salmesang, lesing, skriving og rekning. Loven av 1827 vedtok visse minimumsstandarder og den første noenlunde pålitelige statistikken i 1837 viste at elevene i omgangsskolen fikk 47 dagers undervisning i året. Omgangsskolelærerne, skrev Weglo, var menn som hadde noe mer boklig kunnskap enn gjennomsnittet av befolkningen, og som ansås for å være uegnet til militærtjeneste.⁸ Omkring 1800 var det trulig et mindretall som lærte å lese såpass i skolen at de fikk rimelig utbytte av en bok, og enda færre kunne skrive og regne.⁹

På Øysletta i Overhalla gikk omgangsskolelæreren omkring på gårdene med ryggsekk eller med «skolekassen» med undervisningsmaterialene i hånden. Han var som regel godkjent av presten gjennom overhøring i katekismen, og kanskje hadde han også sunget for han. I noen heimer var omgangsskolelæreren godt ansett. Han fartet rundt og kunne fortelle nyheter. I andre var han lite ønsket, nettopp fordi man var pålagt å bidra til å dekke hans lønn, skaffe kost og losji. Mange hadde nok med å skaffe den daglige føden om de ikke skulle være med på å betale lærerlønn, og i tillegg sende fra seg barna. Ifølge skolelov av 1827 § 18 var «*Alle, som bruge matriculert Jord, eller ere boesatte i Skoledistriktet, ere pligtige til at modtage Skolen*» etter det regulativet som vedkommende skolekommisjon fant passende. Samtidig med at det foregikk undervisning, satt husfolket ofte i samme rom flittig med sitt arbeid.

Klæbu seminar startet like over nyttår i 1839 som en midlertidig ordning med 12 elever, var dermed i ferd med å starte sitt femte kull da Svend Katmo begynte. Hans søknad ble tatt til

følge og han ble invitert til å møte til opptaksprøve i begynnelsen av august 1843. For å bli opptatt på seminaret på den tiden måtte man fremstille seg for prøve bl.a. i religion, lese, skrive og regneferdigheter. Alle som ble opptatt måtte dessuten legge frem attest fra lærer eller prest om kunnskapsnivået. Ellers var kravet at man var frisk og uten lyter.

Opptaksprøven klarte han godt og ble innskrevet den 15. august 1843. På den tid var det ikke enkelt å komme seg til Klæbu. Muligens måtte han ta «*slevraskoene*» fatt for å begi seg til fots. Mellom Namsos og Trondhjem var det ennå ikke etablert regelmessig båtforbindelse. Aavatsmark kunne 30 år senere fortelle om en strabasiøs tur etter juleferien først på januar i 1872 fra Leer i Grong til Klæbu. Han gikk da fra Grong til Namsos for å ta dampskipet til Trondheim. Da han kom frem til Namsos fikk han beskjed om at dampskipet hadde «*tatt skade*» og ikke kunne komme. Da var det bare å begi seg til fots til Steinkjer på glatt føre. Den følgende dag kunne ikke rutebåten komme inn til Steinkjer p.g.a. isforholdene i fjorden. Han måtte derfor begi seg videre til fots til Sundnes på Inderøya. Neste dag kom de til Trondheim og reiste så med «Trænet» opp til Heimdal for så å gå frem til Klæbu. Han kom frem en uke for seint. Til slutt tilføyde han «*Lærerne var kjække, blide*».¹⁰ Forholdene var ikke særlig annerledes i 1843 da Katmo dro til Klæbu. En annen mulighet for Svend Nilsen var å benytte seg av den gamle ferdselsveien mellom Oppdal på sørsida av Namsen og Kvam på nord-sida av Snåsavatnet. Det er kjent at soldater fra bl.a. Overhalla brukte denne leia når de dro til Steinkjer på rekruttskole.

Økonomien i Katmofamilien var skral og de hadde små muligheter til å betale for mat og vask ved seminaret. Å begi seg ut i nabolaget for å skaffe kausjonister var heller ikke aktuelt. Det er rimelig å anta at han hadde blitt lagt merke til i bygda, for i eksamensprotokollen fra Klæbu seminar kan man lese at han var understøttet av Overhalla kommune. På en eller annen måte fikk han Overhalla kommune til å trå til med økonomisk bistand i forbindelse med lærerutdanningen. Imidlertid finnes ikke noe skriv i arkivene fra kommunen der de bekrefter støtten, eller hvor stor sum han ble innvilget, eller om han fikk plikttjeneste i etterkant. Om en ikke hadde råd til skolegang, kunne kostnaden etter lov av 1827 dekkes av skolekrinsen der eleven skulle arbeide, eller av vedkommende prestegjelds skoleklasse. Seminaristen måtte da binde seg for å være lærer der i sju år.¹¹

Ved seminaret var det internat. Bakgrunnen for internatet var at elevene både skulle undervises og oppdras. Rektor ved Aker seminar uttalte rundt 1840 at seminaret burde være en «*Opdragelsesanstalt og ikke blot en Undervisningsanstalt*».¹² Seminaret gikk derfor under

navnet «*klosteret*» og elevene ble benevnt som «*munker*». Birger Sivertsen skrev i boken om Klæbu seminar at det var strengt ved seminaret, men ikke noe om forholdene for øvrig.¹³ Peter M. Engesvik hadde tenkt å bli lærer, og ble opptatt ved Lærerseminaret på slutten av 1870- tallet. Men, da det kom opp at han hadde spilt til dans på en av nabogårdene var det slutt på lærerutdanningen. Da ble det underoffisersskolen i Trondheim.¹⁴ Lærerseminaret ble lagt til Klæbu bl.a. for å verne elevene mot de sedelige farene og flotte levemåter i bylivet. Kosten var lik den man fant rundt omkring i distriktet, noe som betydde mye sild og grøt. Elevene skulle ikke forvennes. Matstellet var et evig diskusjonstema mellom seminaristene i alle år. Skoledagen varte fra 0800 til 1300, deretter en pause til 1500 for så å fortsette med undervisningen i to til tre timer. O. S. Aavatsmark ble opptatt ved Klæbu seminar i 1872, og i sin beskrivelse av forholdene ved seminaret, kommer det frem at relasjonene mellom lærere og elever og elevene imellom, ikke var slik det burde være. Det var ikke alltid man opplevde «*Brodersamfund*» mellom elevene.¹⁵

Lærerutdanningen den gang og nå ligner ikke mye på hverandre. Oppgavene er endret, nye metoder er nå tatt i bruk, og studiets oppbygging er klart omarbeidet. Imidlertid skulle skolen også den gang utdanne for pedagogisk innsikt, engasjement og interesse for samfunnsfunksjoner de skulle arbeide mot å ivareta i framtidssamfunnet. Seminaret forsøkte å arbeide etter mottoet «*Livssæd for kommende dage*», noe som også ble teksten på skolefanen som ble gitt i gave i forbindelse med 50 årsjubileet i 1889. Skolestyrer og teolog Hans Jørgen Darre møtte Sven Nilsen Katmo da han ankom Klæbu seminar sensommeren 1843.^{IV}

^{IV} Hans Jørgen Darre (1803- 1874 ledet lærerseminaret i Klæbu i dets første ti år (1839–49) og gjorde det til et viktig pedagogisk sentrum. Darre skulle være seminarets bestyrer og førstelærer, med 18 ukentlige timer. Darre er «*den merkelegaste mannen som har arbeidet i den norske lærarskolen*», hevdet skolehistorikeren Torstein Høverstad, og han «gjorde Klæbu seminar til det pedagogiske sentrum for meir enn ein mannsalder». Darres forbilde var fremfor alt den danske presten og folkeopplysningsmannen N. F. S. Grundtvig. Klæbu seminar ble i Darres tid en «grundtvigiansk planteskole» og et arnested for folkelig opplysningsarbeid. Den 1. mars 1849 ble han utnevnt til biskop i Trondhjems stift. Samme år ble han utnevnt til ridder av St. Olavs Orden (Lysaker, Trygve. (2009, 13. februar). Hans Jørgen Darre. I Norsk biografisk leksikon. Hentet 13. september 2019 fra https://nbl.snl.no/Hans_J%C3%B8rgen_Darre).



Utlånt av Klæbu historielag ved Arne Kristiansen 2016

Undervisningen foregikk i den første tiden etter oppstart på prestegården, hvor elevene også fikk losji. Fire år etter oppstart, i 1843, stod en skolebygning klar, og lærerstaben kunne utvides til tre. Det er usikkert om nybygget var klart til Svend Nilsen tok til.

Nilsen arbeidet iherdig og klarte seg godt på seminaret. Karakterprotokollene viser at han hadde 16 medelever i klassen og han fikk bedre karakterer enn gjennomsnittet både underveis og ved avslutning. Man kan lese at ved innskrivning ble etternavnet Katmo brukt, noe han første året ved seminaret konsekvent endret til Nilsen. Den 1. 2. 3. og juli 1845 holdtes «Dimisjonsexamen» og igjen oppnådde han gode karakterer. Som hovedkarakter fikk han «Meget duelig».¹⁶ ^v (se appendix nr. 1. s. 85).

Nesten på samme tid skjedde store ting i Trondheim som skulle få stor betydning for kommunikasjonene i regionen. Da ble det bl.a. etablert en mekanisk fabrikk ved Nidelven som få år senere, i 1851, leverte det første norskbygde dampskipet «Nidelven» og i 1861 det første norskbygde lokomotiv «Trønderen». I 1826 fikk Norge sitt første dampskip «Constitutionen», og noen måneder senere ankom nr. to, «Prinds Carl». Det var Carl Johan som av egen «magtfuldkommenhet» og uten å innhente stortingets samtykke besluttet å anskaffe nevnte hjulbåter til en pris av nær 100 000 specier. Dette resulterte i en god del støy og det ble året etter framsatt krav om at de to dampbåtene måtte selges på auksjon. De to dampskipene hadde kun ruter til Bergen og Gøteborg.¹⁷

^v Karakterprotokollen er underskrevet av Hans Jørgen Darre

Svend Nilsen Katmo har selv ikke skrevet noe fra sitt opphold ved Klæbu seminar. Mange med han kom til Klæbu fra enkle kår, med lav selvtillit. Imidlertid reiste mange fra seminaret etter bare to år, og sto fram som bevisste og reflekterte ledere, både i det politiske og kulturelle livet. Seminaristene ble ofte sentrale personer og sto på mange måter i en særstilling i de miljøene de kom til å virke. De kunne føre ordet og pennen, som var ferdigheter mange så opp til, og beundret. Om ikke annet ga det en viss makt og status. Så kan man spørre: Hva gjorde kunnskapen med han? Svaret må bli at oppholdet i Klæbu utløste også noe hos han. Han videreutviklet sitt intellekt, sin trygghet, selvtillit og selvstendighet som person, med en sterk tro på egne vurderinger. Dette var egenskaper som var nyttige da han startet opp som lærer.

Selv om det var streng kontroll på seminaret med hva elevene fikk lese, kunne man ikke hindre at tidens ideer snek seg inn, inspirerte og begeistret. Mye tyder på at tiden ved seminaret, tidens strømninger og begivenheter i inn og utland nådde en opplyst og vitebegjærlig mann som Svend Nilsen

3.0 Lærer i hjembygda

Læreren fikk utover på 1800- tallet en mer markant posisjon, etter som lærerutdanningene ble institusjonalisert. Lærerne i Overhalla var som i mange andre kommuner dårlig kvalifiserte, og lønna tilsvarende dårlig. De måtte derfor søke andre jobber utenom de få ukene omgangsskolen varte. I 1853 var bare 26 % av lærerne i Norge seminarister, noe som skyldtes at man kom sent i gang med utdannelsesmuligheter.¹⁸ Etter å ha studert i to år ved Klæbu seminarium ble Svein Nilsen i 1846 ansatt som første lærer i hjembygda med lærerutdannelse. Nestemann ved seminaret fra Overhalla ble Johannes Johnsen Guldvik som tok seminarutdanning i perioden 1845 til 47, deretter Mathias Nielsen Grandaunet f. 1830 som tok utdanning i perioden 1847 til 49.

Hvordan arbeidsdagen ble er noe usikkert, men etter at Nilsen kom tilbake til hjembygda måtte han tilpasse seg de lokale forholdene i Overhalla. Det var fortsatt omgangsskole, og derfor måtte han holde skole i private hjem, og dra fra nabolag til nabolag for å gi undervisning. I dette miljøet gjorde Nilsen seg raskt bemerket på en rekke områder. Skal en tro kildene lå han ikke på latsiden. Allerede i denne perioden kan man tydelig ane konturene av hans innstillinger og personlighet. Av Ditlef Ristad ble han karakterisert som vidsynt, liberal, fryktløs og i besittelse av tydelig personlig magnetisme. Ifølge Ristad hadde hans mor Nilsen som lærer, og han hadde personlig møtt flere av hans elever. Etter skoleloven av 1860

skulle minst en av lærerne i hver kommune ha hus og jord som kunne fø to kyr som en del av betalingen. Fra gammelt av hadde også læreren fritak for militærtjeneste. Det har ikke vært mulig å finne dokumentasjon på at Nilsen fikk benytte seg av disse forordningene. Verneplikt måtte han i tilfelle ha avtjent i perioden 1845 til 46.

Ifølge Gunnar Groven så hadde en del av befolkningen i Overhalla, tross magre forhold, et ønske om at barna skulle lære seg å lese. På første skolekommisjonsmøte på Svenning¹⁸ oktober 1741 konkluderte man som nevnt med at det ikke var økonomi til å bygge skoler, men mente det burde ansettes tre skolemestre som etter anvisning skulle reise omkring i bygda og undervise de unge. I 1805 var det ansatt fem skolemestre, og det ble til og med avsatt midler til å støtte to av sognets ungdommer ved lærerseminariet i Trondheim. Fra 1830 tallet skulle sognepresten sørge for at man tok i bruk Bell- Lancastermetoden.¹⁹

Like før og etter at Sven Katmo ble født, fikk Overhalla besøk av den kjente biskopen Peter Olivarius Bugge som satt i Nidaros bispestol fra 1804 til 1842. I de årene han fungerte som biskop besøkte han sognekallene i Namdal i alt fire ganger, ofte midtsommers. Bugges vurderinger kan si noe om kunnskapsnivået blant ungdommen i Overhalla på den tiden. Han ble betraktet som en betydelig teolog og måten han fremstilte tingene på, var ikke alltid så enkle å tolke. Han ble karakterisert som ubarmhjertig når han enkelte ganger karakteriserte folk og forhold. Var det alvor eller spøk? Det var derfor ikke til å undres over at hans visittbok var blitt ettertraktet lektüre for mange. Bugge var noe radikal på enkelte områder i sine teologiske betraktninger. I avhandlingen «De perversitate humana morali» som ga han doktorgraden i teologi i 1796 ved universitetet i Göttingen var tydelig preget av opplysnings-tiden og avviste han både arvesynden og djevelen.²⁰ Bugge sympatiserte med lekmanns-bevegelsen og gikk for opphevelsen av konventikkelplakaten. Han var dessuten den første her til lands som utga et misjonsblad.

I beskrivelsene fra visitasjonene ser en at han ikke var helt fornøyd med kunnskapsnivået i Overhalla, hverken blant prest eller ungdom. Kanskje var det en rask konklusjon basert på spørsmål til tilfeldige som møtte han i kirken. Den 3. og 4. juni 1805 fortok han sin første visitas i Overhalla og konkluderte med at ungdommen var uvitende, og allmuen i alminnelighet umoralsk. Årsaken fant han i få skoleholdere. Imidlertid klarte han på dette grunnlaget å få allmuen til å bidra med flere midler pr. år til skolen. Ved andre visitas den 27. juli 1820 skrev han: «*Presten Lund preket i Vacansen så noenlunde. Men en kan høre at han*

mangler kunnskaper. Ungdommen var i høy grad uvitende og uettertenksom. Skoleforholdene var noenlunde».

Noen år senere skrev han fra en visitas den 30. juni 1825: «*Hr. Lund preket over 5. M.B. 6.6. Preken om den rette omgang med Guds ord var neppe av han selv, men sluttelig tatt fra Fallesens Magasin eller en annen trøster. I kordøren talte han over Johs 3.16. En hel del sagt, men ikke et ord om hva teksten inneholder. Ungdommen var elendig. Ingen soldater møtte».* Om en visitas i Overhalla 14. juli 1829 anførte han: «*Hr. Lund ble begravet denne dag. Prost Krag preket ganske vakkert. Ungdommen fikk jeg avlokket noen svar, mest ja og nei. Men uvitenheten var stor».*²¹

Tiden i Klæbu hadde vært en åndsdaup eller vekkelse og gitt Svein mange nye ideer, ikke minst forståelsen og betydningen av utdanning og opplysning. Som en av de få med gode kunnskaper i lesing og skriving fikk han mange oppdrag fra folk i bygda som ønsket hjelp med å skrive en søknad, føre en sak, eller tolke en lovtekst o.l. Han ville gi noe tilbake og engasjerte seg i lokalpolitiske saker og organiserte bl.a. den første fortsettelsesskolen for voksen ungdom. Det var som lærer at Nilsen «*left the deepest imprint upon the people of his native valley*»²² I en annen sammenheng uttalte Ristad at ut fra Nilsen utgikk en sterk åndelig rørelse. «*Den voksne ungdom blev samlet til sangkor, og trangen til opplysning fikk nyt liv i bygden*». Hans rike opplysende foredrag og samtaler med påfølgende diskusjon løste mange floker for unge og voksne. Svein Nilsen representerte i kraft av sin personlighet og utdanning en ny lærertype som var levende opptatt av skolen og det praktiske, sosiale og økonomiske miljøet i bygda. Nilsen drev dessuten utstrakt opplæring / undervisning av ufaglærte kolleger, og tok initiativ til å opprette en leseforening i Skage som resulterte i en av de aller første frivillige organisasjonene i Overhalla.

Lønnen som lærer den gang var det en vil kalle tarvelig. I og med at Nilsen hadde lærerseminar var han litt bedre lønnet enn de som var anbefalt av presten. De første årene etter Klæbu hadde han 15- 27 spesidaler i året. Aavatsmark skrev noen linjer om hvordan det var å starte som lærer på Håpnes i Namsskogan, om sykdom og lange skoleveier for barna. Aavatsmark beskrev en far som kom fra Bjørhusdalen med sin datter. Mens det ble undervist satte faren seg ned i skolestuen «*mens han og flere nyder sin pipe i skolestuen, saa Røgen damper om Ørene*».²³ Kanskje var det her en del likhetspunkter?

I boken «*Viknaværing i Amerika*» fra 1933 av John Rørvik og Paul Woxeng finner man at redaktør Svein Nilsen var en av de første seminarister som holdt skole i Vikna. Her fikk han

vikarpost på «Innervikna».²⁴ Boken som ble utgitt av Viknalaget i Minneapolis oppgir ikke noe årstall og det har heller ikke vært mulig å få bekreftet opplysningene. Dersom det var tilfelle, må det ha vært fra han dimitterte ved seminaret i 1845 til han ble ansatt i Overhalla i 1846.

Skoleloven av 1827 fastslo at det skulle være en kirkesanger/skolemeister i hvert sogn. Erling Balstad skrev s. 55 at Svein Nilsen tapte i konkurranse om kirkesangerstillingen antakelig fordi uttalelsen fra seminaret om at hans stemme for tiden ikke var egnet til «*at besørge Kirkesang*». Det ble Erik Salamonsen Klykken som fikk den, selv om soknepresten gikk inn for Nilsen. Balstad skrev videre at i 1838 bevilget skolekommisjonen Svein 20 spd for å undervise broren Anders Nilsen som var kirkesanger i Vemundvik, samt Erik Klykken. Senere holdt Nilssen et lengere kurs for flere lærere i prestegjeldet, der bl.a. Hans Engen og John Dahl deltok.²⁵

4.0 En person med vidsyn

Svein Nilsen var en person med vidsyn som fulgte godt med i hva som rørte seg på flere samfunnsområder og var orientert om de endrings og moderniseringsprosesser både materielt og ideologisk som var på gang i det gamle bondesamfunnet. Han så klart at skulle bygda ta del i denne prosessen var opplysning og skoling nødvendig. Derfor ble opplysning av folk et varemerke for Svin Nilsen, også etter at han kom til Amerika. Ditlef Ristad skrev at hans smittende væremåte og engasjement innen skole og opplysning påvirket ikke bare barna, men også de voksne, som han ofte samlet for å dele sin kunnskap og erfaring med.²⁶ Svein Nilsen var hele sitt voksenliv opptatt av undervisning og at kunnskap skulle ut til folket for å gjøre levevilkårene bedre. Mottoet han levde etter var «Hva skal vi med visdom om den ikke gis videre». Han satte seg grundig inn i viktige områder som skulle være til nytte for folk. Tidlig oppdaget han at naturvitenskapen bar i seg ideer og kunnskap som var avgjørende. Økt kunnskap på dette området mente han ville gagne folk. Etter at han kom tilbake fra Klæbu tok han fatt i en rekke forhold som han mente folk ville ha bruk for.

Her gjengis noen av de sakene han ivret for:

I et brev til Overhalla formannskap datert april 1850 tok han opp vanskene bøndene hadde med å få hjelp av kvalifisert dyrlege. Nærmeste dyrlege Saugestad bodde omtrent syv mil fra

bygda og kunne derfor unntaksvis søkes.^{VI} Brevet viser at han hadde lite tro på kvakksalver Kvaldstads kvalifikasjoner. Nilsen kom derfor med forslag om at «*Formandskapet foranstalter at en dertil duelig person hos en eksaminert dyrlæge saavidt kan erholde undervisning i den veterinære videnskap og at han kan kjende og behandle de almindelige blant husdyrene forekommende sykdommer*». Nilsen mente at kommunen burde trå til med midler og at den som fikk tilbudet måtte forplikte seg til å praktisere i bygda i minst fem år. Fattigdom og smittsomme sykdommer dominerte på 1800-tallet, også hos husdyr.

Samme år undertegnet Svein Nilsen og de andre av bygdens lærere en forespørsel til kommunen om å anskaffe bedre undervisningsmidler. To år senere henvendte han seg igjen til Overhalla kommune og ba om en opprustning av «*skolevæsenet*». Selv om han påpekte at en del var gjort av forbedringer, advarte han mot en «*stillestaaen*». Han foreslo bl.a. at man bevilget 20 spesidaler av brennevinsavgiften i Namsos til fremme av skolevæsenet i Overhaldens prestegjeld. På den tid var han lærer i Skage sogn, og ønsket rett til å disponere pengene «*paa den maate omstændighetene kan fordre*», mot at han avla regnskap til Overhaldens formandskap. I søknaden tilføyde han at dersom formannskapet hadde mistillit til hans bruk av pengene så kunne de bare nekte å bevilge, og kunne da tjene som en protest «*mot mine bestrebelser for skolen*». Dette kan tyde på at Nilsen visste at han hadde høy troverdighet i kommunen og dermed satte formannskap under press.^{VII}

I 1853 kom en ny anmodning fra Nilsen til Overhalla formannskap. Denne gang om at klokkeergården Heglum måtte bli delt, da den var for stor som klokkeergård.^{VIII} Året etter, i 1854, kom han med en ny oppfordring til Overhalla formannskap, nå om opprettelse av et folkebibliotek. Han henviste til at det var økende leselyst i bygda, især hos ungdommen.

^{VI} Ifølge Olav Flotten bodde Oskar Adolf Saugestad på Stor Amdal, og var første dyrlegen i Overhalla, med hele Namdalen som distrikt. (Flotten, O. (1969), Overhalla bygdebok. Gårds og slektshistorie Svarlien- Risvik og Galguften).

^{VII} Opprettelse av et bibliotek for allmuen ble på Jørgen Johs Haviks initiativ vedtatt opprettet i Sævik sogn den 8. januar 1838 under Overhalla prestegjeld. På et møte 9. april s.å. ble Havik valgt til bibliotekets bestyrer. Ivar Aasen beskrev Jørgen Johs. Havig som en mann med «*et overmaade godt Hode og flere Kundsakaber end man skulle tro ...*», og som var spesielt opptatt av skolestellet og for folkeopplysning (Berkaak, J. (1961) Då Ivar Aasen budde hos lensmann Jørgen Johs Havik, *Nordtrønderen*, 5. august 1961; *Nordtrønderen* (1961) Folkeboksamling inn i nye lokaler, 25. august; Berkaak, J. (1971) Då Ivar Aasen budde hos lensmann Jørgen Johs. Havig. *Årboken for Namdal Historielag*, s. 39- 41).

^{VIII} Skal en tro Anne Marie Seems opplysninger så var det lærer og kirkesanger Esten Saugen som var siste beboer på Heglem klokkeergård, kanskje fram til 1865 da han kjøpte gården på Engstad (Seem, A. M (2000) Genklang- musikklivet i Overhalla mot 2000, s. 43. Utgitt av Overhalla kommune)

Imidlertid manglet de fleste evnen til å anskaffe seg de nødvendige bøkene. Han lanserte derfor at Skage sogns formannskap «*foranstalter et almuebibliotek anskaffet for sognet og lægger som grund derfor de for Sævik almuebibliotek gjældene statuter*». Videre foreslo han at sognets «*opsiddere*» bidro med 24 skilling det første året og det følgende 8 skilling. Husmend skulle betale det halve. Dersom formannskapet ikke gikk inn for dette, ba han om at det på kommunens regning ble innkjøpt bøker som fordeltes mellom formannskapets medlemmer for utlån til allmuen, og han foreslo:

- a) de bedste agronomiske skrifter
- b) naturhistoriske verker
- c) skrifter som tar hensyn til industri og kunstflid

Som en ser, foreslo han hverken religiøs eller litteratur til fornøyer og underholdning. Dette var områder Nilsen senere skulle komme tilbake til og befatte seg med. Litteraturen skulle opplyse og forbedre livsvilkårene for folk.

Samme år oppfordret Nilsen sammen med mange andre til at Namsos fikk rett til selvstyre og ble fraskilt Overhalla. Det har ikke vært mulig å finne noe om hans begrunnelse for denne henstillingen til Overhalla kommune. Hans Barlien var en av de som allerede fra 1822 reiste tanken om fast handelsplass i Namsos. Som kjent ble det i 1854 gjort vedtak i Overhalla kommunestyre om å skille ut Namsos som egen kommune.^{27 28} Dette skjedde imidlertid uten at en vet noe om betydningen av Nilsens oppfordring.

Nilsen viste også at han hadde syn for bærekraftig naturforvaltning, for allerede i 1854 foreslo han å nedsette et fiskeriutvalg av forstandige menn som skulle vedta regler så rovfiske av særlig «*smaasild*» ble begrenset. Han mente dessuten at man burde henstille til Stortinget om å foreta regulering av sildefiskeriene ved lov. Samtidig kom han både med forslag for å bedre farbarheten og sikkerheten ved Sellægghylla, og dampskipsfart opp gjennom Namsen. Han oppfordret formannskapet i Overhalla til ikke å gi opp før dette foretaket var fullendt.

Svein Nilsens anmodninger til formannskapet ser ut til å bli tatt på alvor, for på møte den 8. april 1854 i «Overhaldens Formandskap» ble følgende saker behandlet:

1. Forslag til opprettelse av et Almuebibliotek for Skage sogn, og til bibliotekar valgtes Johan Sellæg. Gunnar Groven skrev at det var Nilsens fortjeneste at Skage folkebibliotek ble åpnet i 1853, særlig med sikte på bøker udi «Jordbruksnæringen o.a. praktiske fag».²⁹

2. Det ble vedtatt å sende søknad fra Ranem sogn til kirkedepartementet om å selge klokkegården på Heglem for i stedet å kjøpe en mer passende og bekvemt beliggende gård til klokkerbolig.
3. Det ble vedtatt å gi årlig lønn til Ole Himo imot at han praktiserte som dyrlege i distriktet. Ifølge Erling Balstad var den første dyrlegen på plass i 1856.³⁰
4. Ingeniør skulle se på Sellægghydens farbargjøreelse for trelast og varetransport.
5. Angående innskrenkning av notbruk utsatte man saken til en hadde klart å skaffe nærmere opplysninger.³¹ IX

Gunnar Groven skrev at Nilsen ivret i tale og skrift for å få til et bedre skolestell i Overhalla. I 1856 fikk han i stand en «videregående skole» for 12 ungdommer. Skolen varte imidlertid bare i 4 sommeruker.³² X Dette var enda et bevis på at Nilson godt forsto betydningen av utdanning og at det ville gagne både enkeltindivider og bygdas fremgang.

Da både han og presten Leigh forlot byga ble det stagnasjon fram til den dynamiske presten Vilhelm Andreas Wexelsen atter satte utviklingen i gang. Wexelsen var sogneprest i Overhalla i perioden 1884 til 1891, og ordfører i samme bygd fra 1889 til 1891. Han ble utnevnt til biskop i Trondhjems stift i 1905.

I en annen sammenheng hevdet Gunnar Groven på jubileumsfesten for framhaldsskolen i Overhalla våren 1956 at etter Svein Nilsen i 1856 reiste til Christiania hørte man ikke noe til videregående skole i bygda før presten Normann tok opp spørsmålet i 1875. Det ble da henstilt til herredsstyret om å «*yde de dertil nødvendige lokaler, disses Opvarming, Belysning, og Renligholdelse*». Dessuten ble amtet søkt om et bidrag på 54 sp. for 1875/76. Planen var å opprette en aftenskole i hver krets med seks timers undervisning pr. uke i ni uker hver vinter. Etter dette ser det ut til at fortsettelsesskolen regelmessig kom i gang igjen. I 1885 ble det gjort vedtak om dagskole. I 1955/56 hadde det vært to klasser i Overhalla, en i Skage og en i Ranem med til sammen 48 elever.³³

^{IX} Formannskapet besto den gang av 9 medlemmer, tre fra hvert av sognene Ranum, Skage og Sævik.

^X Den 6. april 1854 ble det skrevet fra Overhalla: "I en del af Ranum sogn som kalles Øisletten, have en del gårdbrugere atter formået en seminarist, Even Nilsen Katmo til at give deres børn et par dagers undervisning ugentlig i løbe af våren og sommeren. Dette er et eksempel for flere sogne" (Årboken for Namdal Historielag, 1962, s. 72) Fornavnet Even skal nok være Sven.

Den 26. mars 1867 kunne «Namdals Tidende» melde om at mineringen i «*Sellægghylden og Steinan var tilendebragt*».^{XI} Det var ikke få mennesker som hadde måtte sette livet til på denne plassen, så man måtte se på utførte tiltak som prisverdig. Man hadde av den grunn tro på at ulykker ville bli mer sjeldne. Fra samme avis kom det den 12. mai fram at våren var svært sen det året, og at emigrantskipet «St. Lawrence» seilte fra Namsos til Quebec med 323 emigranter.

5.0 Feiring av nasjonaldagen

Den 17. mai 1814 vedtok Eidsvollsmennene Grunnloven, og to dager senere den 19. mai, ble Christian Fredrik valgt til Norges konge. Men, han måtte som kjent få måneder senere overgi tronen til svensk kongen, og landet gikk inn i en unionstid med Sverige frem mot 1905. Å bli underlagt union med Sverige i tillegg til at svensk kongen Karl Johan stadig øvde press for å styrke sin makt, resulterte i et stadig sterkere ønske om å feire nasjonaldagen.

Det er vanskelig nøyaktig å fastslå når de første 17. mai feiringene tok til her til lands, men Trøndelag var tidlig ute, kanskje allerede i 1815 i forbindelse med et initiativ av Matthias C. Peterson, redaktør av Adresseavisen (Trondhjemske tidende). Han tok mål av seg til å gjøre dagen til en nasjonal festdag, ikke minst for å kjempe for nasjonal selvstendighet. Kong Karl Johan stilte seg som kjent skeptisk til markering av dagen som han betraktet som en underkjenning av hans makt i Norge. Offisielt regner man med at 17. mai ble innstiftet som nasjonaldag i 1836, Da feiret Stortinget dagen for første gang.

Viktige elementer i konstruksjonen av nasjonal identitet, selvstendighet og fellesskap er nasjonale symboler og ritualer. Her til lands ble det bl.a. knyttet til Grunnloven og 1814. Dette var momenter som Nilsson var bevisst på og ville verne om. Den 4. mai 1853, mens han var lærer i Overhalla, henvendte han seg derfor med glød og kraft til bygdas formannskap om å feire den 17. mai. Det lød slik:

«De siste aars Begivenheder i Europa fremviser tydelig, at en omsiggripende Tendens til Frihed og Uafhængighed er tilstede i Nationerne. Tidsrummet regnet fra Begyndelsen af Aaret 1848 indtil 1853 fremstiller for Beskueren flere af de voldsomme Brydninger og Kampe, der opstaar naar den mægtige Folkevilje kommer i Opposition med Magthaveriet og Despotismen. Nu endelig skuer man de fleste Nationer i vor Verdensdel, efter forgjæves

^{XI} Namdals Tidene som byens første avis kom ut fra 1864.

Bestræbelser for at tilvende sig en større Uafhængighed, sukkende under Despotiske Aag med skuffede Fremtids Forhaabninger. Mistvilende om ethvert Fremskridt, enhver Forbedring af deres Stilling har de nu under lidelsernes trykkende Byrde overgivet sig til Fortvivlelsens uvirksomme Ligegyldighed. Frihedens Talsmænd vanke forfulgte om i Landflyktighed, Magthaverne staar triumferende ved de faldne Patriots Grave, og Despoternes Leiesvende, mordlystne og rovbegjærlige, hvæsser sine Sverd og tilspidse Bajonetterne for paa den vilkaarlige Herskers Vink at udgyde Borgernes Blod. De paa de blodbestænkte Slagmarker omsprede Patriots Been og opreiste Galger afgiver sørgelige Vidnesbyrd om de Rædselgjerninger, der ere udførte. Foruden England, der hidtil er forblevet at være et Asyl for Friheden og de forfulgte Retfærdighedens Forkjæmpere, kan ogsaa vort Land glæde sig over sine frie Institutioner, over sin Selvstændighed og Uafhængighed. Paa en Tid som nærværende maa naturligvis Bevidstheden om at være i Besidelse af et Gode, som Andre uaktet de gjorde Offere ikke have kunnet erholde, saameget mere fremkalde glade Følelser hos Fædrelandsvennen. Han takker Forsynet for, at Norge ikke er ved Despoternes Graadighed hendraget i Revolutionernes Hvirvel og nedsænket i samme Fordærvelsens Afgrund som saa mange andre af Europas Stater, og det forekommer ham at være hans første og helligste Pligt at vaage over Bevarelsen af Konstitutionen.

Men Oldtidens Historie fremstiller sørgelige Billeder og belærer Nutiden om hvad der forestaar en Nation, som ikke selv varetager sine Interesser og vaager over sine Rettigheter. For at folket under Nydelsen af Friheden ikke skulde henfalde til sløv Ligegyldighed, men ved Betragtninger af dens Værd skulde ledes til at fastholde et Gode, de allerede besad, finde vi, at de gamle Grækere ligesom Romerfolket i deres lykkelige Dage festligholdt visse Dage, der mindet om en eller anden berømmelig Daad, knyttede sig til en eller anden vigtig Begivenhed, der havde haft en afgjørende Indflydelse paa Nationernes Skjæbne. Englænderne ligsom Indvaanerne af Unionstaterne i Nordamerika fejrer ogsaa i samme Øiemed en aarlig Fest. Kirkens Stifter og første Apostel have ogsaa ved at indvie visse Dage til Religionen villet ved disse symbolske Hentydninger henlede de Troendes Opmerksomhed paa Begivenheder, som de ansaa vigtige for Religionens Udbredelse og Befæstelse.

Ligefra Aaret 1814 har den 17de Mai været i kjær Erindring hos det gjenfødte Folk. Mændene af Eidsvoldsforsamlingen underskrev da Grundloven efter kjækt at have tolket Folkets Sag og dristigt hævet Stemmen mod Magthaveriets Anmasselser. Disse Mænds Navne ere med dybe Træk indgravne paa Sagaens Tavler, og deres berømmelige Daad optegnet i Historiens Aarbøger til et Vidnesbyrd for Efterkommerne. Men de, der plantede

Frihedspalmen i Nord havde overladt det til Efterslegten at frede om dens Hegn og bevare det.

Den 17de Mai minder om denne for Nationen vigtige Begivenhed, og Patrioten vil den Dag ikke undlade at ofre disse Mænds Minde nogle timer. Flere Formandskaper, saavel i By som paa Land, have stillet sig i Spidsen for Foreninger, hvis Formaal have været at festligholde den 17de Mai; - dette Foretagende synes og især at passe sig for Mænd, der ere hædrede med Folkets Tillid og have modtaget sin Kommunes Vidnesbyrd derom.

*Grundet paa Ovenstaaende foreslaar jeg for Medlemmerne af Formandskabet i Skage og Ranum Sogn, at de lader udfærdige et Festprogram for at indbyde til Deltagelse af den 17de Mais Festligholdelse i Aaret 1853».*³⁴

Ærbødigst

Svein Nielsen

Overhalden den 4de Mai. 1853.

Fra appellen i mesterlig dansk-norsk stil til Overhalla formannskap går det frem at han ville bevisstgjøre og engasjere folk til å ta vare på det som var oppnådd gjennom Grunnloven. Han så farene ved likegyldigheten. Som Eidsvollsforsamlingens menn, var også Nilsen tidlig opptatt av Norges frihet og at den 17. mai skulle gi rom for refleksjon over at frihet ikke skulle være en drøm, men skulle leves ut, kjempes for, og holdes ved like. Underliggende hos han var utfordringen å arbeide for å være ubundet, uavhengig og begrenset i forhold til demokratiske, religiøse og politiske rettigheter. Forslaget Nilsen kom med er tydelig inspirert av opplysningstiden og ettervirkningene av revolusjonsåret 1848 som på kort tid spredte seg som en løpeild gjennom Europa. De nye idealene var fornuft, frihet og toleranse.

Anmodningen viser at han allerede på det tidspunktet hadde lite til overs for makthaverne (les embetsstanden). Hans aversjon mot urettferdigheten som lå i embetsstyre som kongens styringsverk, og mot embetsstandens tæring på felles ressurser, kom til å bli stadig tydeligere hos han.

Henstillingen til formannskapet viser også at han skulte til andre deler av landet som hadde kommet i gang med 17. maifeiring. Som man ser av dateringen ga han formannskap kort frist, og hva som ble resultatet av denne anmodning er usikker. Det har ikke vært mulig å få sikker dato for første offisielle 17. mai feiring i Overhalla.

Svein Nilsen fikk også oppgaver knyttet til styret for Overhalla Sparebank. Ifølge Olav Flotten ble han sammen med lærer og kirkesanger Saugen den 28. desember 1857 valgt som sparebankens første desisorer som skulle vurdere om bankens regnskap var ført i henhold til god regnskapsskikk, og bl.a. undersøke om revisjonsprotokoll og beretning ga grunnlag for forføyninger.

Det er rimelig å konkludere med at Svein Nilsen aktivt bidro til å høyne kvaliteten på skolene i Overhalla i den perioden han arbeidet der. Mye tyder også på at skolestellet, til tross for dårlige tider, hadde en god kvalitet sammenlignet med andre kommuner. I 1852 søkte Overhalla skolekommisjon om et årlig bidrag av opplysningsvesenets fond til fremme av prestegjeldets skolevesen. I den forbindelse skrev Aavatsmark at Stiftsdireksjonen uttalte seg meget rosende om skolene i Overhalla.³⁵

Nilson fremsto som en sentral samfunnsinstitusjon som i vid forstand var med på å løse viktige oppgaver i bygda. Han utviklet en rolle langt utover klasserommet, med en vid samfunns og kulturforståelse. Gjennom sin utdanning fikk han både en posisjon og ble en autoritet i Overhalla. Seminarutdanningen i Klæbu ga Nilsen lærdom langt utover gjennomsnittsinbyggeren i bygda. Utdanningen ble også et insitament for han å gå til videre studier for å holde seg oppdatert om nye ideer og forskning. Kunnskapen og ideene omsatte han i praksis gjennom de forslagene han kom med. Nilson så ut over klasserommet og tok et ansvar for miljøet rundt seg. Etter å ha arbeidet i Overhallaskolen i endel år valgte Svein Nilsen å forlate bygda, og han reiste i første omgang til Namsos.

6.0 Flyttet til Namsos

En av de første oppgavene man tok fatt i da Namsos ble egen kommune i 1855 var å skaffe byen sin egen allmueskole, etter lovens fordringer. Men, allerede fra nyttår 1849, slo noen foreldre seg sammen og fikk etablert en liten privat skole for 10 elever med Ramschau som lærer. Dette blir regnet som den første skolen i byen. Han ble bare værende i byen få måneder, og Johs Guldvik overtok resten av vårsemesteret.^{XII} I september 1849 ble Svein Nilsen ansatt. Skolen fikk nå et lite bidrag fra Sævik sparebank. For øvrig måtte byens innbyggere selv sørge for skolens økonomi. Fra nå av gikk alle skolepliktige barn på denne skolen.^{36 37} Ifølge Birger Sivertsen ble han ansatt som allmuelærer i Namsos med 72 spd. pr.

^{XII} Johs Guldvik kan det leses om i årboken for Namdal historielag 2011.

år.³⁸ Fra Svein Nilsens artikler i avisen «Billed- Magasin», kan man lese at han i Namsosperioden fikk økt sin årlige lønn fra 40 til 150 dollar, samt fritt husvære. Skolen holdt til i Georg Thornæs bygård. Å skaffe byen et permanent skolehus viste seg vanskelig. Nilsen skrev i 1856 at mens han var lærer i Namsos, ble det holdt skole på ni forskjellige steder i byen. Som oftest var lokalene uegnet til skolebruk, og eierne visste å benytte seg økonomisk av denne mangel. Skolelokalene kunne plutselig bli omgjort for å drive både handel, dans og vertshus. Imidlertid klarte Nilsen å gjøre en god jobb og fikk gode skussmål fra flere hold. I skolekommisjonens første møte 26. februar 1855 kom det frem at de ville beholde den «*nuværende delige og saare nidkjære lærer, seminarist Svend Nilsen*».³⁹ God attest fikk han også fra lensmann Havig, som hevdet at han hadde «*ydet « Namsos store tjenester både i og utenfor skolen ved sine innflytelsesrike samtaler med forskjellige individer som hadde et eller annet «moralisk brøst, og forøvrigt bidrog så væsentlig til opnaaelse av flere for stedet gavnlige øyemed*». Men, Nilsen ble i Namsos bare til august 1856. Han reiste da til Christiania, og det viste seg vanskelig å få ny lærer etter han. I de følgende skoleår ble det nesten ingen skole. Resultatet ble at barna kom i skokkevis ut på gatene og gjorde kommers.⁴⁰ I oktober 1856 ble Andreas Olsen Hølaas ansatt med begrunnelse at han var ungkar. En familiemann ville ikke klart seg med en tarvelig inntekt på 150 spd, skrev Aavatsmark.⁴¹ Mens Nilsen oppholdt seg i Namsos fikk han i gang et privat kurs for å skolere kapable unge menn for undervisning i skolen. Disse elevene ble kalt for «Katmoseminarister».⁴² Det skulle gå 20 år før neste «private» forsøk med lærerutdanning ble satt ut i livet i Namsos av skolebestyrer J. O. Bach i 1875.⁴³ Mens han oppholdt seg i Namsos fikk Nilsen oppleve at Namsos ble utskilt fra Overhalla.

Toralf Andresen skrev at «Katmohaugen» lå der nåværende overlegebolig i Namsos nå ligger.⁴⁴ Det må være det såkalte Helsinghuset. Det er ikke urimelig at navnet kan knyttes til lærer Nilsen.

7.0 Videre studier og arbeid i Christiania

Etter å ha virket til gagn for barne- og folkeopplysningen i hjembygda og Namsos reiste han til Christiania for å studere naturfag og matematikk ved universitetet. Fra 1856 til 1867 studerte og arbeidet han i byen. Det har ikke vært mulig å finne om hvilke eksamener han ev. avla eller om han avla noen grad. Gunn Løwe ved Riksarkivet opplyste 17.10.2016 at Svein Nilsen f. 1826 ikke er nevnt i forbindelse med «*Fortegnelse over kandidater som har fullført*

eller påbegynt matematisk- naturvitenskapelig embetseksamen i perioden 1856- 1867».

Imidlertid er det sannsynlig at han studerte naturvitenskapelige fag, for etter at han kom til Amerika, og begynte som journalist og associate editor i avisen «Skandinaven», skrev han flere artikler med klart naturvitenskapelig innhold, bl.a. om «*Chemiens anvendelse for jordbruken*» hvor han påviste betydningen av å tilegne seg kunnskap innen bl.a. kjemi.⁴⁵

Den gang var det ikke noen lånekasse for å finansiere studier, det kom nesten hundre år senere i 1947. For å klare dette, ga han privatundervisning som lærer, i tillegg til å skrive for avisene. En tid arbeidet han for redaktør Christian Friele i Morgenbladet, som raskt oppdaget hans evne til å oppspore viktige politiske nyheter før de ble offentlig kjente. Nilsen var på sin listige måte i stand til å snuse opp politiske forhandlinger gjort bak kulissene, og kunne over all forventning i neste morgens utgave presentere sensasjonsstoff. Han fikk derfor ry på seg for å være en «politisk detektiv». Ikke uventet oppsto det spekulasjon blant politikerne om hvordan Morgenbladet klarte å få tak i opplysningene. På den tid var nok Morgenbladet landets mest innflytelsesrike nyhetsorgan.^{XIII} Ifølge Johs Wist skal han også ha ernært seg som manuduktør som betyr at han ga privatundervisning til universitetsstudenter for å veilede dem gjennom et gitt stoff som forberedelse til eksamen.⁴⁶ Skal en tro Aavatsmark slo han seg også sammen med noen andre og startet «aktiebakeri», uten at det så ut til å gå så bra.

Mens Svein Katmo Nilsen oppholdt seg i Christiania traff han Maren Mathea Kristoffersen f. 20. februar 1826, og de giftet seg den 20. april 1866 i Østre Aker kirke. Mye tyder på at Maren var født og vokste opp i Kongshavn ved Christiania. Kongshavn var en liten vik med et vertshus og noen få hus i utkanten av byen Christiania i Aker. Det lå nære Oslo som i dag kalles Gamlebyen. Nærmeste kirke var Oslo Hospital kirke, men folk brukte også andre kirker for eksempel (Gamle) Aker kirke og senere Østre Aker.⁴⁷

Begge var dermed 40 år gamle. Det finnes ikke noen opplysninger om hennes situasjon eller hva hun drev med. Hvilke diskusjoner som foregikk mellom dem vet vi selvfølgelig ikke, men de ble etter hvert enige om å emigrere til Amerika. Ifølge kirkeboken hadde de ved bryllupet planer om å dra over.⁴⁸ Deres to barn ble begge født etter at de ankom det nye landet

^{XIII} Journalist Håkon Gundersen i Morgenbladet, samt historiker Erik Rudeng som var i gang med Morgenbladets historie til 200 års-jubileet 2019, hevdet sommeren 2018 at de ikke hadde støtt på Svein Nilsen i forbindelse med avisarbeidet. Dessuten skrev Gundersen at «Så godt som alle artikler var jo dessuten anonyme, og du finner neppe journalistens navn».

8.0 Nye impulser formet tanken på utvandring til Amerika

Det var en rekke sammensatte årsaker til at folk utvandret. Ekspertene opererer med såkalte push- & pull faktorer. Økonomiske lavkonjunkturer og økonomiske trengselstider var selvsagt viktige årsaker til utvandringen. Blant pushfaktorene var befolkningsøkningen dominerende. Norge økte sin befolkning fra 882 000 i 1810 til 1, 7 millioner i 1865. Årsaken til dette var blant annet at den svært epidemiske og dødelige sykdommen kopper ble utryddet etter at en effektiv vaksine ble oppfunnet tidlig på 1800 tallet. Det ble altså flere munner å mette som resulterte i oppdeling av gårder. Antall husmannsbruk i Norge økte fra 39 000 i 1800 til 67 000 i 1855. Viktige pullfaktorer var drømmen om bedre jobbmuligheter, større økonomisk utkomme, og for mange ønsket om større politisk og religiøs frihet.

På Nilsons tid, var det i Overhalla, som i de fleste bygdene lite kunnskap om Amerika og den store verden. Både lese og skriveferdighetene var det nok så som så med. De fleste hadde ingen erfaring med å uttrykke seg selv gjennom skriving. I hjemmene rundt forbi besto boksamlingen av en bibel og en salmebok. Få aviser nådde avsides grender og lokalsamfunn. Det postale systemet som kunne ekspedere brev fra utlandet var heller ikke særlig utbygd. Kostbart var det også. En immigrant skrev i 1863 til sine foreldre i Norge at «*when I work for one day I can pay for two or three letters*». Porto fra Wisconsin til Christiania i 1860 var omkring femti cent. En kvinnes lønn var på den tid fra femti cent til to dollar uken, mens menn kunne lønnes med en dollar pr. dag.⁴⁹ Seilingen over Atlanteren kunne ta mange uker så det var ikke alltid nyheter som kom frem. Mye kunne ha skjedd i mellomtiden.

Informasjonen som kom til Norge kunne dermed være av ulik kvalitet og sannhet. Man kunne på den ene siden høre om at alt lå til rette for den som kom til Amerika, mens på den andre siden var det beretninger om at man ble tatt til fange og solgt som slaver der borte. Men det kom også meldinger fra de som hadde gjort det bra. Skrytebilder som ikke alltid gjenspeilte virkeligheten ble sendt hjem fra det nye landet. Flere bidro med sine tilbakemeldinger, og det er mulig at Nilsen kjente både til Cleng Peersons (1783-1865) og Ole Rynnings (1809- 1838) rapporter. Peerson blir regnet som stifinneren og pioneren for norsk utvandring til Amerika. På oppdrag av kvekerne i Stavanger reiste han i 1821 over til Amerika for å undersøke mulighetene for norsk emigrasjon dit, og brukte tre år på jobben. På bakgrunn av denne informasjonen seilte som kjent «Restoration» fra Stavanger den 4. juli 1825 med 52 emigranter om bord, og ankom New York 9. oktober. Svein Nilsen konkluderte med at Peerson utøvde større innflytelse på tidlig norsk emigrering enn noen annen.⁵⁰

Kanskje fikk sønn av Snåsapresten, frihetselskeren og de fattiges venn Rynning enda større betydning gjennom de opplysninger han ga på dødsleiet i boken «Sandfærdig Beretning om Amerika til Oplysning og Nytte for Bonde og Menigmann» fra 1838, og som utløste Amerikafeberen. Med dette arbeidet håpet han å skaffe den fattige undertrykte norske bondegutt og arbeider et lykkelig hjem på den andre siden av havet. Han hadde en sterk tro på at Amerika ville bli et tilfluktsted for folk som slet under fattigdommens åk. Worm- Müller hevdet han var realistisk og nøktern uten skryt i det han skrev, og advarte mot urimelige forventninger. «*Neppa noe annet skrift i Norge er blitt trykt og lest med slik begjærighet*». ⁵¹ Før 1866 emigrerte 2000 fra Nord- Trøndelag. ⁵² Allerede i 1843 skrev Wergeland i et skuespill at utvandringen var vår tids ondartede sykdom, en fedrelandets forbløden. Bjørnstjerne Bjørnson på sin side uttalte «Nordmannafolket vil fara», og manet til å bli i hjemlandet. Over 30- 40 år senere forlot fortsatt mange Norge til fordel for Amerika. I løpet av året 1900 hadde mange staute ungdommer utvandret for godt og sagt Norge farvel. «*Denne mennesketransport hvert eneste aar er virkelig et uhyggelig billede paa samfunnsutviklingen her i landet*». ⁵³

Svein Nilsens bror Jens utvandret til Amerika i 1861. Det er mulig han skrev hjem og fortalte om forholdene, noe som også kan ha hatt betydning. Man har ikke noen opplysninger om de hadde kontakt før og etter at Svend emigrerte. Asbjørn Foss skrev i boken «A tale of two countries» at Svein Nilsons tante, Maren Katmo (1787- 1864), giftet seg med Elling Spillum (1790- 1850) i 1816. ⁵⁴ Familien fikk flere brev fra Hans Barlien etter at han emigrerte til Amerika. Disse brevene ble insitamentet til at Elling lot seg imponere, solgte gård, løsøre og dro over. Hans erfaringer resulterte i neste omgang i at 18 personer fra Overhalla emigrerte i 1844. Det er ikke urimelig at denne informasjonen også kom Svein Nilson til del. Han skrev nemlig flere år senere som redaktør i avisen «Billed – Magazin» at Barlien drev utstrakt korrespondanse med sympatisører og venner i Norge, men få personer hadde tillit til den gamle agitatorens beretninger. ⁵⁵ Det skjedde først i forbindelse med Ole Rynnings bok «Sandferdig Beretning om Amerika til Oplysning og Nytte for Bonde og Menigmand». Spillum var ifølge Nilson den personen som ga impuls til at den første emigreringen nord for Trondheim. Han startet opp som farmer i Amerika i en alder av 57 år, med en kone på 60 og to svaksynte gutter. ^{XIV} «*Gamle Elling blev det dog ei lenge forundt at se Frugterne af sin*

^{XIV} I Billed- Magazin no.5 fra 2. januar 1869 skrev Nilsson på sin side at Spillum hadde med seg kone og tre sønner Ole (1817- 1885), Henrik (1820-1889) Mikael (1830-1900), hvorav to var nesten blinde. De bosatte seg i Nortville, Racine county, Wisconsin.

*Streben; han døde nemlig efter et feåmårig Ophold i Nortville, og derfor vil vi nu fortelle om hans Efterlades skjæbne».*⁵⁶ Nilson besøkte familien etter at han kom over og gikk i gang med å samle informasjon om de tidligste norske settlerne, og fikk fortelle om dem i Billed – Magazin.⁵⁷ Asbjørn Foss skrev s. 9 at Svein Nilsen Katmoen beskrev Elling Spillum som en sensibel, opplyst, forsiktig og velstående mann. I og med at både Maren og Elling var døde da Svein kom over i 1867 fikk han naturligvis ikke møte dem. Opplysningene han fikk, måtte derfor ha blitt overlevert av neste generasjon. Nilsson skrev i Billed- Magasin at han bl.a. fikk møte de to blinde brødrene, og ble imponert av deres sinnsro og hengivenhet som dannet «Grundtræet» i deres karakter. De to brødrene hadde bygget eget hus, og den ene drev til og med som møbelsnekker med selvlaget utstyr, og anvendte metoder som vitnet om stor grad av skarpsindighet. Også på mekanikkens område hadde han gjort seg bemerket ved å konstruere en modell til sagmølle.^{xv} Beretningene som ble sendt hjem ga gode råd til de som kom etter. Immigranter skrev hjem og kom med veiledende råd om både landets beskaffenhet, priser på hus, husdyr, lønninger, religion og religionsopplæring, språkvansker og sykdom.⁵⁸ De fleste av de som dro over var ikke blant de mest utdannede og påliteligheten av tilbakemeldingene til Norge kunne være preget av det.

9.0 Nye ideer nådde også Overhalla

Ristad mer enn antyder at nye intellektuelle impulser og ideer nådde Overhalla på begynnelsen av det nittende århundre. Det var faresignaler i tiden. Den franske revolusjon hadde rokket ved tilvante tradisjoner. Frihetsidealene som utkrystallisertes gjennom revolusjonene i 1830 og 1848 nådde raskt Norge. Opplysningstidens idealer i kampen for frihet, likhet og brorskap skulle gjelde, men som også hadde sin pris. Her kan nevnes bl.a. Hans Nilsen Hauges (1771- 1824) bevegelse, og ikke minst Hans Barliens (1772- 1842) politiske og økonomiske doktriner. Barlien brant for sosiale, religiøse, politiske og økonomiske reformer, og idealene frihet, likhet og brorskap. Ristad skrev videre at «*The theories of the French revolution and of modern democracy had entered his blood*».⁵⁹

Den franske revolusjon betegner som kjent de store sosiale og politiske omveltningene i Frankrike i perioden 1789- 1799. Startpunktet knyttes tradisjonelt til stormen av Bastillen i juli 1789, festningen som ble brukt som fengsel uten rettergang på kongelig arrestordre, og som gjorde slutt på det franske stendersamfunnet og eneveldet.

^{xv} Kort tid etter at Svein kom over til Amerika endret han etternavn til Nilsson

Barlien kom på den bakgrunn til å bli en radikal agitasjons og revolusjonsmann med idealer fra den franske revolusjon. «*Han var født oppotionsmand og følte seg kaldet til at lede de svake mot de sterke*». ⁶⁰ Politisk og religiøs forfølgelse raste han mot, og kom med bitende kritikk av embetsstanden. ⁶¹ Han var ingen stille filosof som var tilfreds med abstrakte tanker og ideer, men en mann med mot og ikke minst en tro på muligheten til å realisere de nye ideene, spesielt blant arbeidere, fattige forpaktere, husmenn og gjeldstyngede «*countryfolk*». For å nå ut til folk med sine revolusjonære teorier fikk han bl.a. på Aargaard i Namdalseid etablert et trykkeri og utgitt avisen «*Melkeveien*». Der fikk han også utgitt «*Bemærkninger til Norges grundlov*». ⁶² Grunnloven satte han høyt, men fant de rådene samfunnsforhold stikk i strid med dens ånd og tanke. På Stortinget var Barlien den første til å agitere for å lette husmennenes kår. For å gi noen en mulighet til å overleve, opprettet han en rekke husmannsplasser under Asgaard. ⁶³ Norge ble inntil første del av 1880 årene styrt av en elite embetsmenn som hadde etablert seg i en politisk struktur i mai 1814. Blegen hevdet at en bitter tone etter hvert fremkom i brevene fra Hans Barlien «*an emigrant of 1837, a disciple of Voltaire, an uncompromising democrat and a prominent leader in the early political struggles of the peasants against the Norwegian officialdom. Professor Koht characterizes Barlien as the first «bonde « who tried consciously to become a leader of that class*». ⁶⁴ Lovoll skrev på sin side at Hans Barlien priste Amerika i sine brev hjem til Namdalen i kontrast til de forhold han sterkt mislikte i Norge. I et brev fra 1839 skrev han «*Tell all who would like to know that I am as contented as any human being can be, and anyone who wants to come over will with little effort become just as happy*».

Nilsen og Barlien møttes neppe, men Barliens radikale ideer, mot, synspunkter og ikke minst hans mistro til embetsstanden ble sikkert diskutert i lokalmiljøet i Namdalen. De brevene han skrev hjem fra Amerika ble kopiert, sirkulert og nøye lest. Tanken var nok at brevene som kom over fra Amerika ikke bare var tenkt innad i familien, men skulle videreformidles som offentlige meddelelser. Etter at Barlien emigrerte til Amerika i 1837 var han en periode på leting etter et egnet område for å etablere en koloni for nordmenn som var misfornøyd med forholdene i hjemlandet, og som ønsket albuerom for de nye politiske og åndelige idealene, og ikke minst økonomisk frihet. I brev skrev han at i Amerika kunne man puste fritt. Her var det ingen som ble forfulgt på grunn av sin tro. Ingen la seg bort i hvordan man tilbad sin Gud. Fritt fra undertrykkelse kunne man i det nye landet høste fruktene av sitt eget arbeid, noe som ikke var situasjonen i Norge. I Amerika var det skam å ta i bruk noe som ikke tilhørte en. Ved

visdomsfull liberal lovgivning var den amerikanske borger sikret mot makthavernes overgrep.⁶⁵

Man må anta at en så sentral person i bygda som Nilsen, fanget opp de nasjonale og folkelige strømningene som fikk det gamle eneveldets samfunnssystem til å knake i sammenføyningene. Voltaire (1694- 1778) vet vi ble en talsmann for opplysningstidens sosiale reformer og kritisk til den katolske kirkes dogmer, overtro og fanatisme. Opplysningstiden stilte krav om avskaffelse av eneveldet og økt folkestyre. Nilsen skulle etter hvert bli stadig mer opptatt av den samme problematikken. I en artikkel i Trønderlagets aarbok fra 1926, skrevet av Ditlef Ristad er det tydelig at Svein Nilsen godt kjente Hans Barlien og hans ideologiske ståsted og brevveksling med sine meningsfeller og venner i Norge.⁶⁶ Nilssen hevdet på sin side at Barlien var bærer av ideene fra den franske revolusjon og at han var utrustet med rike evner på mange områder.⁶⁷ Mange opplevde at grunnlovens bestemmelser om frihet og likhet bare var tomme fraser.

I Norge fikk man i det nittende århundre en høy fødselsrate, samtidig med et fall i dødsraten. Økning i folkemengden skjedde først og fremst på landsbygda. Dette sammen med misnøye med den politiske, religiøse, sosiale og økonomiske situasjonen bidro til at immigrasjonen ble stor. Den såkalte amerikafeberen hadde slik sett ulike årsaker. De aller fleste ønsket seg noe bedre enn det de opplevde her til lands. Håpet kunne bety forskjellig hos forskjellige mennesker. Noen drømte om politisk og religiøs frihet. Andre om bedre økonomiske kår, mens andre igjen forsøkte å unnsnippe personlige problemer. Mange kunne heller ikke som forfedrene ydmykt finne seg i at det hele var Guds vilje. Andre hadde kanskje gjennom opplysning lært seg å bli utilfreds og forsøkte å unngå denne utilfredsheten. Einar Haugen skrev at for de første emigrantene var ønsket om å bli eier av eget land, «*the only basis of social prestige which they thoroughly understood*». Senere kom Amerika til å bety gull. Han unnlot heller ikke å nevne at de sosiale forskjellene mellom folk i by, og ikke minst på landsbygda for en del ble et insitament til å dra. Det gjorde noe med den ungdommen som så på at barna til presten, lensmannen, offiseren, handelsmannen «*being educated by a private tutor*» og kunne leke fritt.⁶⁸ I intervju med Nilson kunne norske immigranter fortelle at de med frykt la merke til at gårdsbruk etter gårdsbruk falt i hendene på fogder og pengeutlånere, noe som økte bekymring og motvilje mot å involvere seg i noen form for gårdsdrift. Amerika fremsto da som eneste alternativ.

Waldemar Ager skrev at innvandrerne var praktiske folk, og at det var hugen etter jord som drev de aller fleste over.⁶⁹ I noen tilfeller kunne faktisk fattigkassen kvitte seg med de fattigste ved å sende dem til Amerika. «Emigranten» var en av de avisene som satte spørsmålstegn ved denne praksisen. For noen ble det imidlertid store kostnader å bryte med tradisjon, gambling med fremtiden, og sletting av sosiale bånd.

Man kan lett tenke seg at Nilsens personlighet rommet mange motsetninger. For det første hadde han med seg arven fra et standspreget samfunn som generasjoner var vokst opp med, mens han på den andre siden stadig sterkere følte seg i slekt med de nye strømningene i tiden.

10.0 Nilsen dro over til Amerika

Svein Nilsen oppholdt seg i Christiania i 10 år, men så i 1867 valgte han og kona Maren å dra over. Aavatsmark antydte i boken om Namsos bys historie, s. 273 at han visstnok reiste til Amerika i 1866. Det har ikke vært mulig å finne sikker overfartsdato. Ofte gikk reisen om Gøteborg, Hamburg eller Frankrike. Ofte måtte en der vente i ukesvis og månedsvis på lasten som skulle med over til Amerika.

Man vet naturligvis ikke deres innerste tanker for hvorfor de dro, men det kan være at beretningene som kom fra Amerika pirret deres nysgjerrighet, samtidig som de ville noe mer. Kanskje ville Svein prøve livet i Amerika en kort periode for så å dra tilbake. Det er lite sannsynlig at han så for seg, eller ønsket en rask økonomisk lykke, noe som ikke lignet hans personlighet. Samme år dro det første seilskipet St. Lawrence med utvandrere fra Namdalen til Amerika.^{XVI} Året etter dro seilskuta Johan med 423 passasjerer over.

Dersom man legger Ole Spillum's beretning til grunn, hadde han et klart oppdrag med overfarten. Ole Spillum fortelle i brev fra North Cape, Wisconsin til Jørgen Havik på nyåret 1869 bl.a. at Svein Nilsson besøkte han sist mai, og oppholdt seg der en uke. I den forbindelse kunne han fortelle at han dro til Amerika som korrespondent for Morgenbladet med det som mål å gi pålitelige rapporter angående forholdene for nordmenn i Amerika, noe som var en mangel her hjemme.^{XVII} Dette er ikke en usannsynlig forklaring i og med at Nilsen hadde gjort en god jobb for avisen. Han dro over, og i fritiden skrev han i tillegg for ulike norsk-

^{XVI} I årboken for Namdal Historielag fra 1988 kan man finne navn på de som dro over, men ikke hvor de kom fra.

^{XVII} Morgenbladet hadde bl.a. i 1867 flere reportasjer fra Amerika.

amerikanske aviser. Spillum nevnte bl.a. Skandinavene og Emigranten. Kort tid etter at Nilsson ankom Amerika, bevilget myndighetene (legislature) i Wisconsin en sum penger for å sende en brukbar person av hver nasjonalitet rundt i staten for å undersøke forholdene hos sine landsmenn og utferdige en rapport som skulle sendes til hvert land. Nilsson påtok seg denne jobben for skandinavene, og det var i den forbindelse han besøkte Spillum i North Cape. På den tid betjente han dermed både staten Wisconsin og Morgenbladet.^{xviii} Spillum skrev at for Morgenbladet ble han honorert med »*three specie dollars per column*» og fra Wisconsin syttifem dollar pr. måned samt fri transport med jernbanen. Nilsson informerte Spillum om at han ønsket å publisere fra sine reiser i «Billed- Magazin», hvor han i hvert nummer ville meddele historien om den norske emigreringen til Amerika og hva som var årsak til emigreringen, vanskene de møtte, samt hvordan de hadde fått det i det nye landet. På det tidspunktet hadde man startet utgivelsen av bladet, og folk så ifølge Spillum ut til å like det svært godt, og i North Cape hadde allerede 25 abonnert på bladet.

Spillum skrev videre at det arbeidet han utførte ikke hadde medført særlig økonomisk gevinst, heller det motsatte »*money has not increased in Svend's pockets since he came to America, but rather diminished*». Men Nilsson tenkte ikke slik. Han hadde sin frihet og han hadde høye tanker om sitt nye fedreland. Han var fornøyd med å kunne skrive fritt ifølge sin overbevisning. Et av hans mott var »*Den er rik nok som er fornøyd*».

Morgenbladet anså han etter hvert som tapt. Spillum skrev at det gammeldagse (aged) Morgenbladet ville heller ikke ta imot forklaringer på hvorfor man forlot Norge så lenge avisen forble en »*admirer of the aristocratic London Times*»⁷⁰ Store avstander medførte at Svein i perioder var lenge borte fra kone og barn, noe som sikkert medførte en belastning for Maren som satt hjemme med barna.

For mange av de som dro over til Amerika var det et enormt økonomisk løft. Billetten over kunne koste to og tre årslønner for en tjenestegutt. Man må derfor anta at det ikke alltid var de aller fattigste som dro over. En viss kapital til overfarten og til livets opphold krevdes, i alle fall den første tiden. Brente broer med salg av alt de eide ble derfor i en del tilfeller resultatet, og returbillett var dermed utelukket. Man tenkte også på at det skulle være noe midler igjen ved ankomst Amerika. Dersom det ikke gikk etter forventningene ville en i alle fall ikke komme tilbake som krypende tigger. I et brev til vennen Andreas Svarliaunet skrev Hans

^{xviii} I Morgenbladet ble det i 1867 det i året Nilsson emigrerte publisert brev fra Amerika, men ikke fra Nilsson. Det kan være at han skrev under pseudonym eller ikke satte navn under ev. artikler / beretninger han skrev.

Barlien at da han dro over Atlanteren kostet det 50 dollar, da hadde han «*a cabin*» og han fikk servert kaffe om morgenen og te til kvelds. De på tredjeklasse som bare fikk «*fuel and water*» betalte 30. Mindreårige betalte 10 dollar, mens babyer fikk reise gratis.⁷¹ Tømmertransport, spesielt fra Canada til England og Europa i retur gjorde det mulig med overkommelige overfartspriser for immigrantene.⁷² Da Nilsen entret skuta var det sikkert mange med han som aldri så igjen moderlandet.

Svein Nilsson etablerte seg i Madison, hovedstaden i staten Wisconsin, da han ankom Amerika.^{XIX} Madison ble grunnlagt i 1836, og i 1840 årene var Wisconsin immigrantenes Mekka, og den amerikanske delstaten med sterkest konsentrasjon av norske innvandrere i den tidlige utvandningsperioden. I 1870 bodde 21 000 personer i Madison og en million i delstaten Wisconsin, der over 30 % var av utenlandsk opprinnelse. Stor bosetting av nordmenn fant sted både i Madison og Muskego. I Muskego (også kalt moderkolonien) ble den første norske Lutherske kongregasjon etablert, og der fikk man bygd den første norske kirke, og publisert en norsk avis. Her skjedde også de første famlende forsøk på å etablere en utdanning som dekket utdanningsbehovet for det området de oppholdt seg i. Muskego fostret også Hans C. Hag, den første norske offiseren som ble berømt.⁷³

Ifølge Ditlef Ristad var det Mads Pedersen Svarliaunet f. 1799 og hans hustru Ane Haklien f. 1803, samt Mathias Lorentsen Himo f. 1795 og hustru Ellen Sveinsdatter Rygh f. 1796 som først utvandret fra Overhalla 20. mars 1846.^{XX} Men, tilføyde han, den mest interessante personligheten som utvandret fra Overhalla allerede i juni 1837, var Hans Barlien 65 år gammel.^{74 XXI}

Det har ikke vært mulig å finne ut hvilket dampskip som var det første man brukte i befraktingen av emigranter. Selv om seilskipene kunne tilby billigere overfart dominerte den trans atlantiske passasjertrafikken av dampskip fra 1870.⁷⁵

^{XIX} Samme år som Nilsen emigrerte til Amerika, ble Ole Thomassen Klykken født på nabogården til Katmoen. Klykken ble også en anerkjent lærer. Klykken ble tilkjent “den røde bok” for sin eksamen ved Klæbu seminar. Etter en del år i skolestua ble han ansatt som lærer ved Klæbu seminar. Sine siste år hadde han i Trondheim som lærer og klokker. Klykken døde i 1928 (Flotten, O. (1962) Klykkenslekta i Overhalla. *Årboken for Namdal historielag*, s. 8).

^{XX} Det finnes ulike opplysninger om hvem som var de første fra Overhalla som dro over til Amerika. Clausen hevder på sin side at Mathias Himoe var første emigrant fra Overhalla (Clausen, C. A. (1982) A chronicle of immigrant life. Svein Nilsons articles in *Billed – Magazin*, s. 22. Northfield: The Norwegian- American Historical Association).

^{XXI} Barlien dro over med briggen “Evigheden” bygget i 1800.

Det har heller ikke lyktes å finne hvilke skip som Svein Nilsen benyttet seg av i 1867, selv om politiet i Oslo begynte å føre emigrantprotokoller samme år. Hensikten med kontrollen var blant annet å hindre personer i å emigrere hvis de var ettersøkt, hadde bidragsplikt eller utestående verneplikt. Ifølge den provisoriske anordning av 6.april 1867 kom det pålegg om å føre kontroll med emigrasjonsagentene. Agenten skulle søke om bevilling hos politimesteren i den byen der han hadde hovedkontoret sitt.

Det første dampskipet med jernskrog som ble benyttet i overfarten over Atlanterhavet var «Great Britain» i 1845, med en overfartstid på 14 dager og en kapasitet på 360 passasjerer. Selv om det var på slutten med seilskipene er det nok mest sannsynlig at Svein og kona dro over med seilskip. Etter 1874 er dampskipene ifølge statsarkivet i Oslo enerådende.

11.0 Overfarten

Emigrantbeskrivelser tyder på at det var svært kummerlige forhold om bord, og at reisende i seiltiden opplevde å bli behandlet som fe under overfarten. Heller ikke mannskapene hadde gode bekvemmeligheter der de lå stuet sammen 10-12 mann, to i hver seng i ruffen. Ferskvannforsyningen forstår en måtte være problematisk. Dårlige oppbevaringsmuligheter i mange uker resulterte i råttent vann. I tillegg til bagasje av klær og utstyr de mente å få bruk for, måtte emigrantene i den første tiden selv ha med mat for reisen, noe som selvsagt var en utfordring. Da er det lett å tenke at saltkjøtt, saltsild, flatbrød, og grøt ofte sto på menyen. Man burde ta høyde for 15-16 uker i sjøen. De fleste hadde neppe vært om bord i en skute før. Mange var nok livredde der de satt tett sammenstuet i totalt mørke i lasterommet på små og overfylte seilskip. I lange perioder kunne de kanskje ikke komme på dekk p.g.a. dårlig vær med grov sjø.

Martin Ulvestads beretning om en overfart i 1851 kan være et eksempel på hva man hadde med av fødevarer og noe om livet om bord. Her viste utrustningen pro person bl.a. fire nye vadmelsklær og striskjorter, og vadmels underklær, to dusin strømper, tre åklær, tre kvitler, spekekjøtt, smør, lefser, flatbrød, poteter, skipskavring, erter, en halv tønne havrerug, hjemmebrygget øl, kaffe, sirup. Sur melk ble de nektet å ta med om bord. Billetten kostet 49 daler og 8 skilling. Om bord var lasterommet innredet med to køyer over hverandre. Ingen bord fantes, men det var faste benker rundt skipsveggene. Gifte fikk ligge sammen, ellers lå gutter og jenter om hverandre i hver sin seng. Mannskapet holdt til i Ruffen, hvor det var tre ovner som kunne benyttes av passasjerene. Fra beskrivelsene ser en at været og sjøen kunne

være en utfordring. Den ene dagen sterk vind og grov sjø der løse deler i rommet ble kastet rundt i et eneste rot, mens det neste dag kunne det være vindstille og ingen fremdrift. Ulvestad kunne også berette om storm i dagevis der skipet krenket slik at sjø kom inn i utette dekksluker. Grov sjø ble opplevd svært skremmende og medføre høylytt gråt fra kvinner og barn. Midtskips ble regnet som beste plass mot sjøsyke.

Selv om man ble oppfordret til å vaske seg, samt vaske rommet rundt seg hver dag, kunne hygien være et problem. Det er i dag umulig å tenke seg hvordan forholdene var i rommet, og på de få toalettene når de fleste lå og kastet opp grunnet sjøsyke. Selv om man prøvde på et organisert renhold ble toalett og de hygieniske forholdene beskrevet som elendige. Fra beretninger kan man lese om en så sterk stank at mannskapet nektet å gå ned i lasterommet. Ikke en gang den sterke tjærelukten fra nysmurt skute, eller dynkingen med klorin og eddik overdøvet lukten. Ikke sjeldent brøt det ut sykdom og da var barna spesielt utsatt. Foreldre forsøkte å holde det hemmelig dersom barn døde for å unngå at barnet ble senket i sjøen, men til slutt ble det begravelse, utført på «*sjøfolks Vis*». Det var ikke uvanlig at det ble så mange dødsfall at det oppsto mangel på materialer til kiste. Da ble laken brukt med steiner festet til slik at de skulle synke raskere.⁷⁶ Døde ektemannen kan man tenke seg hvilke problemer som oppsto dersom kona og barna reiste med. For å redusere brannfaren i dårlig vær, var bruk av oljelamper forbudt.

Myndighetene foretok noen halvhjertede forsøk på å holde en viss kontroll med skipene og transporten over, bl.a. gjennom at de forsøkte å stille krav til både ventilasjon, lys, og beskyttelse mot fuktighet, samt at hver passasjer skulle ha et visst rom til å bevege seg på. Man forsøkte også å hindre at skipene tok med last som var helsefarlig eller luktet. Inspeksjoner om skipet var sjødyktig ble sporadisk foretatt.

Det var ikke uvanlig at skip kom ut av kurs og måtte starte på nytt. Da ble reisen mye lengere og matlageret ble et problem. Samme situasjon oppsto dersom første etappe gikk til Frankrike (Le Havre) for å ligge der i dager / ukesvis i påvente av seilskuta som skulle ta dem videre over til Amerika. Enkelte reiser kunne ta opptil ni måneder, og de som oppholdt seg om bord var da svært avmagret. Lystigere trengte det ikke å bli dersom det var koleraen som møtte dem dit de kom. Ut ifra beskrivelser som foreligger måtte man hele tiden være på vakt mot tyveri av mat og verdisaker fra medpassasjerer. Da Marcus Thrane dro over med døtrene med seilskuta «Harvest Queen» i 1863 var tyveri så utbredt at han måtte sørge for vakt ved køya. Skulle en greie seg under slike forhold, nyttet det lite å være snill og hjelpsom.⁷⁷

Farkostene var ikke alltid beregnet på strabasene som møtte dem på veien over, og flere forliste. Kollisjon med andre skip og isfjell forekom. På noen skip var det strenge regler for det daglige livet om bord, mens på andre skip la ikke kapteinen seg bort i det. Et brev gjengitt i årboken for Flatanger historielag vitner om at «*Det sædlig Liv i et Emigrantskib er maatelig nok*», der en fjerdedel av emigrantene kunne være unge menn og en fjerdedel unge ugifte kvinner. Da kunne «*Sædelighets-Grænser ofte overskredes*». ⁷⁸

De fleste av oss har hørt om emigrasjonen, men det er vanskelig å ta inn over seg dimensjonene i det som foregikk. Minnene fra havet og overfarten satte tydelige spor som de reisende hadde med seg resten av livet. Overgangen til damp revolusjonerte derfor overfarten. Skipene ble etter hvert større og reisen ble både raskere og tryggere. Jernbaneutbyggingen i Amerika var også en stor forbedring. Om Nilsens overfart har en ikke noe kunnskap, men han var en av de over 110 000 som i perioden 1866 til 1873 dro over til Amerika.

Hvordan Nilsen tok seg frem etter at han kom til Amerika vet vi heller ikke. Nytt land, nye regler og nytt språk skapte vansker for mange. ⁷⁹ Det er imidlertid kjent at norskættede menn reiste til New York for å være norske emigranter til hjelp for den videre reisen vestover, både som tolker og for å være behjelpelig med å skrive kontrakter med sikre kompanier. Kanskje ble Nilsen også hjulpet? I ettertid er det lett å skjønne at det måtte være litt av et kultursjokk å reise fra landsbygda i gamlelandet og over til smeltedigelen som møtte han i Amerika. Alt dette må sees med bakgrunn i en uviss og kanskje truende fremtid, samt erkjennelsen av at de aldri ville se igjen hjemlandet som det tross alt var knyttet sterke minner til.

12.0 Landet som ventet

Da Nilsen kom over, var landet fortsatt bittert delt. Det var bare gått to år siden borgerkrigsårene 1861- 1865, og som bl.a. dreide seg om hvor stor suverenitet de enkelte statene skulle ha, og ikke minst om opprettholdelsen av slaveriet. Da krigen og blodbadet var over, hadde 617 000 mistet livet og 375 000 var såret. ⁸⁰ «Decoraposten» rapporterte om at i året 1867 var det svært tørt i det området han kom til. Resultatet av tørken gikk naturligvis utover jordbruksproduksjonen. ⁸¹ Kort tid etter at han kom over, endret han etternavn til Nilsson.

Slaveridebatten blant norske immigranter i Amerika oppsto innenfor det norsk- lutherske kirkesamfunnet som til daglig gikk under navnet «Den norske synode», og dreide seg bl.a. om

slaveri var synd eller ikke.⁸² ^{XXII} De som dro over hadde sin bakgrunn i forskjellige trossamfunn og etablerte flere såkalte «synoder» i Amerika.. Den norske synoden (The Norwegian Evangelical Lutheran church) var et norsk- amerikansk kirkesamfunn som ble etablert i 1853 av prester fra Norge. Første president var Adolph Carl Preus som var født i Trondheim i 1814. Han ble cand. theol i 1840, og reiste på oppfordring til Koshkonong i Amerika hvor han ble sentral i arbeidet med å etablere det som ble benevnt Luthersk synode, og som han ble leder for i perioden 1853- 1862. På den tid holdt også en del nordmenn slaver. Ifølge Haraldsø hevdet flertallet av prestene i synoden at det ikke var synd å holde slaver, mens mange av lekfolket opponerte mot dette. Noen mente slaveriet var synd, mens andre mente det var større synd å gå mot myndighetene. Å gjøre opprør var en ugudelig handling. Debatten ble ført både innad i synoden og i den norskspråklige pressen. Det hele gikk så langt at medlemmer av synoden som gikk mot vedtaket, ved flere anledninger ble nektet nattverd.⁸³ Det var en artikkel i avisen «Emigranten» den 8. mai 1861 at diskusjonen først kom opp, og som satte den i gang. Under synodemøtet i 1861 ble det nemlig lagt frem en erklæring om at etter Guds ord var det ikke synd å holde slaver, men man fordømte misbruk.^{XXIII} Diskusjonen hadde roet seg ned noe da Nilsson kom over, men han måtte forholde seg til saken som redaktør.

Nilsson inntok en noe kritisk holdning til dogmatismen i synoden, og at for eksempel religion skulle avgjøre skolevalg. Man hadde emigrert til Amerika og burde følgelig ta del i de tilbud landet ga innen utdanning. Dette kunne skje uten at en nødvendigvis glemte sin bakgrunn. En trengte heller ikke å glemme 17. mai, selv om man deltok i feiringen av 4. juli.

Forfatteren og presten Kristofer Janson (1841- 1917) dro i perioden 1879-80 ut på en forelesningsturne i Amerika. Han var en av flere som la merke til dogmatismen som preget en del av nordmennenes religiøse miljøer. I boken «Hva jeg har opplevet» fra 1913 berettet han om den iver som norske prester nedla i Amerika, men han så også det tyranni som lutherske prester utøvde overfor uvitende kirkemedlemmer. Allerede på overfarten med Thingvallalinen fikk Janson møte prester som hadde ledet felttog mot han. Hans noe radikale

^{XXII} Diskusjonene rundt slaveriet i den norske pressen i Amerika kan det leses mer inngående om i *Norwegian – American Studies and Records* (1944) Vol XIV, s. 122- 138. Northfield: Norwegian – American Historical Association.

^{XXIII} Den norske synodens historie kan det bl.a. leses om i boken “Kort udtæg af Den norske synodens historie” sammendraget af. Jakob All Ottesen. Utgitt og fremlagt ved verdensutstillingen i Chicago i 1893. Chicago: Den norske Synodes forlag.

tanker kom også frem i «Saamanden» som utkom i syv årganger i Amerika, der han bl.a. hyllet Thrane for å være den første nordmann som ga håp til småbrukeren og arbeideren. Janson så småkårsfolket og var overbevist om at deres selvaktelse burde styrkes. Janson tillot seg å kritisere den lutherske bokstavlærdom.⁸⁴

Svein Nilsson fikk noen år etter ankomst til Amerika oppleve konsekvensene av de såkalte «Jim Crow lovene» som fikk sin start i 1876. Jim Crow benevnelsen ble brukt både som nedsettende kallenavn på svarte i Amerika, og på det rasistiske kastesystemet som innebar en rasemessig segregering ved å påby at enkelte områder var for hvite og skulle holdes adskilt fra de svarte i flere amerikanske stater mellom 1876 og 1965. Navnet skriver seg opprinnelig fra at rasistisk teater. Flere, spesielt bluessangere, benevner lovene i sine sanger. Joshua White er tydelig i sin lyriske tekst «Jim Crow train».

Flommen av immigranter resulterte også i konflikt med innfødte sioux og apache indianerstammer.^{xxiv} I løpet av 1860 årene hadde bl.a. 60 000 norske innvandrere slått seg ned i Amerika. Skarstein skrev at de nordmennene som hadde kontakt med Siouxene før den amerikanske borgerkrigen mellom nord og sørstatene i perioden 1861-65, sto etter alt å dømme på god fot med dem. Når indianerne besøkte gårdene deres, handlet de med dem, og ga dem mat. Tross dette var det mange som hadde en nedlatende holdning til dem, noe som bl.a. kom til overflaten i avisen Emigranten. Enkelte gikk så langt som å benevne dem som grusomme hedninger, og det kom til flere trefninger. Nordmennene så dette landet som en gave fra Gud, noe som måtte skape konflikter. Etter å ha blitt undertrykket og ydmyket i lang tid, grep indianerne til våpen. Skarsteins bok «Krigen mot siouxene» er en godt dokumentert beretning om hvilke grusomheter som ble begått på grunn av immigranternes framferd og grådighet etter nytt land.⁸⁵ Om Nilsson fikk særlig befatning med indianerstammer ut over det han ble fortalt på intervjurundene sine, vet man ikke.

Arlow Andersen hevdet at nordmenn og medimmigranter gjorde lite for å sette seg inn i, og forstå indianernes måte å leve på. Hvis det var snakk om å tilpasse seg, var det indianerne som måtte foreta første trekk (move). Indianerne på sin side hevdet at dette landet var deres, og ingen hadde rett til å fordrive dem. «*The Great Spirit above has appointed this place for us on*

^{xxiv} Sioux er et amerikansk urfolk, og en av de opprinnelige indianerstammer i Nord-Amerika, mens Apache på er et kollektivt begrep for flere kulturelt beslektede grupper av amerikanske urfolk og stammefolk

which to light our fires, and here we will remain. As to boundaries, the Great Spirit knows no boundaries, nor will his red children acknowledge any». Det var Nilsson som rapporterte at «*the blood bath in the Black Hills*» telling of Colonel George A. Custer's disastrous defeat of June 1876 by «*the wild ones*» in southeastern Montana». Andersen tilføyde en kommentar i retning av at Nilsson hadde oversett den virkelige årsaken som fikk indianerne til å gjengjelde. Norsk- amerikanere hadde en tendens til tro på at Amerikanske indianere ville forsvinne, og at føderale tropper deltok i rettmessige kamper i den forbindelse.⁸⁶ Imidlertid så ikke alle på indianerne som en hindring. Det ble bl.a. gjort forsøk av mormonene om å få dem konvertert, og argumenterte for at de skulle kultivere jorden, bygge hus, og leve siviliserte liv.

Som forventet oppsto det diskusjon bl.a. i det norske immigrantmiljøet om hvilke andre folkeslag som skulle bli tatt imot med åpne armer. Nordmenn forsøkte å bevare sin nasjonale identitet, og da var det lett å omfavne Amerikanske vaner og ider som var modellert fra Britisk tankegodt. Immigrant avisene responderte svært variert på dilemmaet « den kinesiske immigrasjonen». Skulle de bli ønsket velkommen eller skulle de hindres. Svein Nilsson fryktet ikke et jordskred av nye immigranter fra Europa, men utviste noe skepsis mot den sterke innvandringen av «yellow- skinned» folk fra Kina og Mongolia med sine fremmede tradisjoner. Det virket som en trussel og han konkluderte med at Kongressen måtte handle for å beskytte amerikansk arbeid.⁸⁷

13.0 Ankomst Amerika

Når emigrantene kom fram ble de møtt av ukjent språk og kultur. Dessuten var det for de fleste lite igjen av penger for å kjøpe jord og redskaper. Historien viser at flere av den grunn ble et lett offer for bedragerier og mishandling av brutale agenter, kalt «runnere». Mange enslige kvinner ble lurt inn i prostitusjon av kyniske bakmenn og kunne havne både i Amsterdam og St. Petersburg. Allerede i 1886 ble det startet en forening av norske kvinner som forsøkte å gjøre kvinnes reiser sikrere. Rundt 1900 kom det flere bøker om den hvite slavehandel, bl.a. boken «Fighting the Traffic in Young Girls or War on the White Slave Trade» av Ernst Bell i 1910. I 2016 skrev Roald Rynning om den sørgelige skjebnen til en del av kvinnene som ble lurt av kyniske bakmenn. Andre kvinner igjen knekte en del koder og slo seg opp og ble en del av den amerikanske drømmen. Kjent er bl.a. husmannsjenta Thea Foss som grunnla et av Amerikas største skipsrederier.⁸⁸

Allerede i første nummer av avisen Billed- Magazin i 1868 fikk man presentert beretninger om farefulle og hasardiøse reiser over flere uker på sjøene i Amerika med synkeferdige farkoster, der også passasjerer ble skylt over bord. I villniset uten infrastruktur måtte emigrantene ta fatt med to tomme hender for å hugge seg gjennom tett urskog uten stier og

åpninger, for å dyrke opp øde sletteland, bygge hytter av tømmer og torv, rydde, pløye og gjerde inn. Ikke så sjeldent kom det til konfrontasjoner med frustrerte og sinte indianer som hadde blitt lurt til å gi fra seg jord. I perioder kunne det oppstå uår og ødelagte avlinger. Som naturlig var, hadde de fleste lite kunnskap om hvordan drive jordbruk i det nye landet. Man kan i ettertid undre seg over hvordan de klarte seg ute på prærien de ikke kjente. Det var som Rølvåg en gang skrev, et land for «*Kjemper på jorden*». Mange ble også utsatt for smittsomme sykdommer uten særlig hjelp. Sykdom og alkoholmisbruk var utbredt. Sverre Mørkhagen refererte til Eilert Sundt, når han hevdet at undersøkelser i Norge i 1850- årene avdekket at mer enn en tredjedel av alle gifte menn på landsbygda lå under for overdrevent forbruk av alkohol, og at man fant det samme i en del norske immigrantmiljøer. Mørkhagen beskrev om store sosiale og økonomiske utfordringer som følge av hemningsløst alkoholforbruk, noe som resulterte i rop om en fastere lederskikkelse for at de norske bosettingene ikke skulle gå til grunne.⁸⁹ Mange av de hjemvendte krigerne fra borgerkrigen drakk mye fordi de hadde «*utstaaet saa meget*». Mange bar nok på sterke opplevelser, noe som også Nilsson fikk erfare.⁹⁰ Christoffer Janson skrev fra sitt opphold i Amerika at lysten til det sterke hadde nordmenns tatt med seg fra Norge.⁹¹ Det er lett å tenke seg at spesielt kvinnene og barna ble ildene under overdrevent alkoholbruk og menns frekventering av saloonene. Ved et kjent tilfelle tok noen kvinner (14) i Hatton saken i egne hender og utstyrt med økser gikk de inn på saloonerne og ødela alt de kunne overkomme.⁹²

Rolf Engan skrev i boken «*Salomeråen Farvel*» om bl.a. nordmenns møter med indianerne og deres raseri over å bli lurt ved salg av landområder i den perioden Nilsson kom over, om gresshoppesvermer som skapte uår, om åndelige kriser, og om nordmenn som opererte som såkalte «*Squattere*», nybrotts-menn som tok seg land uten å ha eiendomsrett.⁹³

Sykdom kunne være katastrofalt, fordi lovene i Amerika på den tid bare tillot innfødte amerikanere å kjøpe seg forsikring. Norske immigranter var dermed avskåret fra dette. Dette var bl.a. foranledningen til dannelsen av «*Sons of Norway*» i 1895, som hadde som formål å beskytte norske borgere fra finansielle vansker i forbindelse med sykdom og død.

Mange slo seg ned i folketomme områder og møtte ikke mennesker på måneder, kanskje år. Ensomheten der ute i belgmørke, uten lys, i storm og kulde, langt fra nærmeste nabo, under mangel på kirkelig liv måtte oppleves vanskelig. Bedre ble der ikke i møte med prærieulv, indianere og præriebranner. Emosjonelle kriser ble resultatet for mange. Da er det forståelig at fedrenes hellige og dyrebare religion ble en viktig trøst og støtte. «*Han tok sin Gud i sinn*

og satte livet inn». Slik var pioneren skrev Worm- Müller.⁹⁴ Wist berettet om at ensomheten og utryggheten vakte interesse for Gud den allmektige. «*Det kunne være godt at ha noe noget at holde seg til...*»⁹⁵

Knud Langelands bok «Nordmændene i Amerika. Nogle Optegnelser» forteller oss noe om hva som møtte de norske som emigrerte til Amerika. Noen fikk det til, andre slet fælt og ønsket seg hjem til Norge. Her skrives det om sykdom og slit, skolegang, kirkegang, og meninger om prester. Malaria og kolera var en hyppig og fryktet sykdom i området. Her møtte de en annen bakterieflora som de ble sårbare overfor, og mange ble syke. Han fikk også fortalt at for de som kunne og ville arbeide så var det muligheter, men i Amerika fikk man ikke noe uten å yte aktiv innsats.⁹⁶ Langeland (1813- 1888) var en driftig og kjent pressemann / redaktør i det norsk amerikanske miljøet i Amerika. Han var født i Bergen i 1813 og ankom Amerika i 1843, og slo seg først ned som farmer. I 1850 ble Langeland redaktør i avisen «Nordlyset», den første norske avisen i Amerika. Deretter ble det redaktørjobb i «Democraten» (1850-1851) og «Skandinaven» (1866- 1872). Som Luthersk lekmann utviste han uvanlig selvstendighet og uavhengighet, spesielt i sosiale og politiske spørsmål. Langeland engasjerte seg på en rekke områder som avholdsbevegelsen, Free Soil bevegelsen, innen landreformer, eierforhold, slave og utdanningsspørsmål, samt kirkelige spørsmål for å nevne noen.^{xxv}

Gjeset og Hektoen skrev at helseforhold, sykdom og behandling blant tidlige norske settlere i Amerika har blitt gitt lite oppmerksomhet. Mange slo seg ned i områder som var helsefarlige, og kosten kunne det være så som så med. Mange var også underernærte etter en lang reise når de kom frem, og var dermed ekstra mottakelige. Lange vandringer etter at de kom fram, gjorde heller ikke situasjon bedre. De første husene og jordgammene som ble brukt var direkte helsefarlige. I tillegg til my hardt arbeid var dette var utgangspunktet for mange, så det er lett å skjønne at det ikke over alt ble bare velstand. Legene var få, kostet mye og holdt til langt borte. De ble bare budsendt i nødsfall. Legebesøk betydde i praksis at man lå for døden. I løpet av de første årene etter at nordmenn begynte å dra over fikk man føle med svære koleraepidemier, med mange dødsfall som resultat. Spesielt sårbare ble man dersom hovedforsørgeren gikk bort. Enkelte norske settlerkolonier ble så hardt rammet at de ble døpt dødsregioner. Andre sykdommer som skapte problemer var, tyfoidfeber, dysenteri,

^{xxv} Ytterligere informasjon kan leses i artikkelen Andersen, A. W. (1944) Knud Langeland: Pioner editor. *Norwegian – American Studies and records*, s. 122- 138. Northfield: Norwegian – American Historical Association.

lungebetennelse, tuberkulose og tyfus. Lepra forekom også. Spredningen skjedde raskt i små hytter med mange mennesker, dårlig hygiene, kontaminert vann og dårlig ventilasjon i husværet. Den eneste medikamentelle behandlingen som kunne oppdrives var inadekvat og ikke tuftet på medisinsk kunnskap. Ofte tydde man til kvakksalvere og såkalte kloke koner. Svein Nilsson skrev noe om den medisinske behandlingen mange ble tilbudt mens han arbeidet i «Illustrert Billed- Magazin». I Cambridge, Wisconsin begynte en norsk jordmor å praktisere som en medisinsk doktor, og oppnådde på kort tid rykte for sine mirakelkurer. Enkelte perioder kunne det være stor kø utenfor hennes hus for å få hjelp. Ikke noe var for vanskelig og alvorlig til at hun kunne kurere med medisiner, piller og pulver. Hun var, skrev Nilsson, en «*necromancer*» i stor skala, og ble betraktet som en person med ekstraordinære egenskaper. Nilsson var naturvitenskapelig orientert, og hadde lite til overs for, og liten tillit til denne praksis. Han satte seg derfor som mål å avdekke hennes innkjøp som ble brukt som medisiner. Det viste seg bl.a. å være «*Different kinds of powders*», og store og små piller med forskjellig smak og farge. Sirup ble gitt til barna. Men, etter hvert falt interessen for hennes behandling og til slutt opphørte det helt. Skribentene viser også at flere forsøkte seg på å selge mirakelkurer gjennom avertissement i de norskspråklige avisene, som f.eks. «Nordlyset». Det kunne være kur mot alt fra blodrenselse og cancer til behandling av myggstikk.^{97 XXVI}

Et dikt «Emigrantens tilbakeblikk» publisert i avisen «Nordlyset» kan si oss noe om følelsene noen av emigrantene satt med. Diktet er gjengitt i Øverland, O. (1996) *The Western home. A literary history of Norwegian America*, s. 36-37.

*Farwell Norway! God bless you
You were always hardhearted and stern,
But I still honor you as a mother
Even though you often cut my bread thin*

*Another land now offer me
Independence,*

^{XXVI} Gjennom det Svein Nilsson skrev, viser at han raskt lærte seg å skrive engelsk på en elegant måte.

*A return for my toil,
And a bright future for my family.
This you did not offer me, Norway,
Filled as you were with wealthy men.
You were governed by the power of the rich
And shackled in bondage*

Og så sier poeten noe om hva han vil gjøre videre:
*I shall take part in the growth
Of a nation that is great and yet young.
There the flames of freedom burns
And freedom of trade has a home.*
Så avslutter han med disse ordene:
*I repeat: Farewell Norway.
I will bless you till I die.
You were after all, my parent in childhood
And you gave me many sweet joys.
I will always remember you
Under the many changes fate may bring
And always pray that you will be able to throw of the chains
That embittered my life.*

Andre uttrykte det slik: «And now farwell to all my folk and parish, for I am going to America, to seek a happier life in the new world. There is no help for it, I must cross the sea. Life has become too hard here for poor folk».⁹⁸

Øverland tilføyde at det var lite av nostalgi i litteraturen fra den første tiden. Det fremkom en overbevisning om at Amerika ville gi frihet fra klassebarrierer og restriksjoner som holdt landsens folk nede i fattigdom. Men, selv om man kom bort fra norsk fattigdom var ikke alle like fornøyd med det som møtte dem i Amerika. De returnerte tilbake til gamlelandet og man kunne bl.a. finne beskrivelser som «And so I have returned to Norways shore, poorer, alas,

*than when I left. One first learns to appreciate Norway after one has yielded to the temptation of emigrating to a foreign land».*⁹⁹

I dag vet vi at flere av de som trodde på Amerikas fantastiske muligheter gikk det ikke like godt med. Kjent er Ole Bulls (1810- 1880) oppkjøp av et stort landområde i Pennsylvania for å etablere en nordisk koloni. Jorda han kjøpte viste seg å være uegnet og han måtte etter en stund innse at det hele ble svært så feilslått med stort tap. I 1904 ble det meddelt at den siste av Bulls kolonister August Svendsen, var død, sultet i hjel i en elendig rønne. Han hadde da i mange år levet som eneboer.¹⁰⁰ Mange fikk oppleve den totale isolasjonen uten naboer, venner eller noen å diskutere med. Nærgående ulvehyl om natten var en konstant påminner om denne isolasjon. Flere bosatte seg på områder med dårlig jord og fikk dermed store utfordringer med å overleve. Utbredte alkoholproblemer er nevnt.

Til tross for mange prøvelser klarte settlerne å legge store områder under ploegen og bemannet mange skuter på sjøer og langs kysten. De reiste kirker, skoler og høyere undervisningsanstalter som Luther College og St. Olaf College, ble etablert av norske emigranter. St. Olaf College ble opprettet av norske innvandrere i 1874 av en gruppe prester, farmere og forretningsmenn, under ledelse av bl.a. Bernt J. Muus i 1874. Han etablerte flere religiøse skoler for immigrantbarn. Mange ble førere i politikken, guvernører og kongressmenn. Det skapt utallige aviser og blader og et rikt forretningsliv. Andre startet historielag som Trønderlaget og ble ivrige og dyktige i det arbeidet ved at de vernet om fedrenes språk og kultur.¹⁰¹ Som det fremgår av flere beskrivelser var det delte meninger om Muus, opprinnelig fra Snåsa. Både Terje Leiren og Joseph Shaw skrev om at man ikke var like fornøyd med han innen familien hvor han bl.a. som overhode forlangte å forvalte farsarven til sin kone Oline Pind i 1883.¹⁰² Som kjent endte forholdet i skilsmisse, noe som var uvanlig innen en prestefamilie på den tid. Avisen Skandinaven fulgte tildragelsen tett.^{XXVII}

^{XXVII} I 1881 ga Thrane ut den såkalte «Wisconsinbiblen» som var en respektløs satire over de norsk- amerikanske menighetene, og ikke minst ekteskapsskandalen mellom Snåsningen presten Bernt Julius Muus og Oline Muus, der Oline klagde sin mann inn for retten for vanskjøtting av henne og barna over flere år, samt underslag av penger. Saken og den påfølgende boken rystet det norske Amerika.



Det norske Luther College i Decorah, Iowa. Kopi fra «Billed Magazin» nr. 2, 1868 som var den norske synodens læreanstalt. Fra avisen kan man lese at slik skulle Colleget se ut når det var ferdigstilt. Enda var ikke den søndre (på tegningen venstre) fløybygning oppført. Hovedbygning og nordre fløy var derimot på det tidspunktet ferdig. Hovedbygningen var 80 fot lang og 54 fot bred. Fløybygningen var 44 fot lang og 40 fot bred. Ved Colleget, hvor «Disiplene» ikke blot ble undervist, men også hadde kost og losji var det også kjøkken og spiseværelse. Bygningen inneholdt i tillegg til klasserom og hybler også festivitetslokale, rom for menighetsgudstjeneste, bibliotek og kunstsamlingsrom. Det var ansatt fem lærere på 100 Disipler, samt husholdspersonale. Bygningen var beregnet å koste 80 000 dollar. Undervisningen var gratis, men disiplene betalte 60 dollar pr. år i kosthold. Lønn til lærere baserte seg på frivillige kjærlighetsbidrag fra menighetene.

14.0 Pressemann og amatørhistoriker

I den norsk - amerikanske pressens første tid var det sydøstlige hjørne av Wisconsin det norske Amerikas sentrum, hvor de første norske settlerne bosatte seg i 1838. Søren Bache (1814- 1890) som tilbrakte årene 1839-47 i dette området i Amerika ble viktig for denne kolonien.

De fleste utflyttede nordmenn hadde i begynnelsen vansker med å lese engelskspråklige aviser, grunnet mangelfulle engelskkunnskaper. Derfor meldte naturligvis tanken seg på å starte en norskspråklig avis. Første avis som ble planlagt skulle hete «De norskes Opmærksomhed». Imidlertid var det avisen «Nordlyset», utgitt i perioden 1847- 49 i Muskego, Wisconsin med bl.a. Søren Bache som sentral grunnlegger, og J. D. Reymert som redaktør som ble den første.^{xxviii} I første nummer av «Nordlyset» annonsertes at det ukentlige

^{xxviii} Søren Bache forfattet flere bøker og var bl.a. medforfatter av *A chronicle of Old Muskego : The diary of Søren Bache, 1839-1847* (*Norwegian – American Studies and Records* (1944) Vol XIV. Northfield: Norwegian – American Historical Association).

organet skulle være for de som ikke kunne lese engelsk og ville inneholde stoff om landets forfatning, historie, landboerdrift, religiøst og nyttig stoff til opplysning og underholdning.¹⁰³ Avisen skulle være et bindeledd til gamlelandet og organ for «*free soil*» bevegelsen mot slaveriets utbredelse. I tillegg engasjerte den seg også i markedsføring av norsk settlement og oppmuntret til bevegelse vestover. Lovoll skrev at «Nordlyset» ble lansert av lekfolk, og ikke av det lutherske presteskap, enda religion var dominerende i det norske immigrantsamfunnet. Den ble en kulturbru gjennom å gi innvandrene til Amerika nytt fra gamlelandet. Det var gjennom det norske skriftspråket at immigrantene i ulike deler av Amerika kunne forenes. Nordlyset ble dermed det første norskspråklige blad i Midtvesten, en forløper til de avisene som skulle opplyse norske innvandrere i flere generasjoner, og som sådan fikk en viktig samfunnsbyggende funksjon.

Til tross for dette fikk ikke avisen den utbredelse man hadde håpet på, og etter geografisk flytting fikk den navnet «Demokraten» som holdt det gående til 1851. Det ble hevdet av Lovoll at norske immigranter ikke var beredt til å opprettholde en norskspråklig avis på det tidspunktet. Bondefolk var heller ikke vant til å abonnere på aviser som var dyre og unødvendige for deres enkle leveste. En oversikt over leseferdigheten i Wisconsin i 1870 fastslo at 48 % av foreldre til norske skolebarn ikke kunne lese eller skrive noe som helst språk. Imidlertid tilføyde Lovoll at dette ikke stemmer med undersøkelser gjort i Norge.¹⁰⁴ Da hadde det gått hele 26 år siden «Restaurationen» i 1825 på sin vågale ferd over Atlanteren kom med de første emigranter.

15.0 Nilssons første journalistjobb i Amerika

Aktiv som han var, fikk Svein Nilsson kort tid etter ankomst til Amerika, jobb som journalist i Emigranten, en norsk ukeavis som ble stiftet i Madison, Wisconsin i 1852. Kanskje skyldtes ansettelsen at han begynte å skrive artikler for avisen og derigjennom viste sine kvaliteter kort tid etter at han ankom Amerika. Første redaktør i Emigranten var pastor Claus Lauritz Clausen som også stiftet den første norske menigheten i Wisconsin i 1843 og var aktiv i arbeidet med å få etablere den første kirken i området året etter. Han var dessuten med i stiftingen av den norske synode.¹⁰⁵ Forståelig nok ble det skrevet mest om hendelser i regionen Dane county i avisen. Ellers kan man lese om annonsering av forskjellig slag, alt fra restauranter, boksalg, dødsannonser, og innsamling til nødlidende i Sverige, til doktorer og

tannlegetjenester. Avisen som skulle være uavhengig og demokratisk, ble betraktet som den viktigste og best redigerte av alle pioneravisene. Den brakte for øvrig nytt fra Norge, noe som ble lest med stor interesse. Oftest ble det presentert nyheter fra de største norske byene. I de første årgangene etter at Nilsson ble ansatt, kom ikke noe nytt fra Namdalen.

Avisen hadde noen år før Nilsson ble ansatt bl.a. omtalt Marcus Thrane bevegelsen på en lite smigrende måte, men kunne på samme tid hevde at det ikke var noen forbrytelse om slaver som hadde det vanskelig hos sin herre, forlot ham. Senere skulle avisen ble enda tydeligere i slavespørsmålet «*Intet slaveri hverken for Sorte eller Hvite*». Avisen ga bl.a. en omhyggelig dekning av innsettelsen av Lincoln 4. mars 1865 og arbeidet mot slaveriet. I forbindelse med borgerkrigen trykket avisen i oktober 1861 en flammende oppfordring til nordmenn i det nye landet om å kjempe for unionen bl.a. under kommando av nordmannen oberst Hans C. Heg.¹⁰⁶ I 1862 viet avisen oppmerksomhet av indianeropstanden i Minnesota, der mange indianere og nybyggere ble nedslaktet. Dette året reiste Dakotaindianerne seg til opprør. Tidligere hadde de inngått avtale med myndighetene i Amerika om penger, mat og utstyr i bytte mot avstått land. Men løftene ble ikke holdt og det utviklet seg til et opprør. Mange settlere ble drept eller tatt til fange, også nordmenn som ikke kjente historien, og dermed de brutte løftene. For indianerne var de inntrengere og fiender. Resultatet ble at amerikanske myndigheter sendte forsterkninger til området og fikk kontroll med situasjonen. Sporadiske rettsaker resulterte i massehenrettelser av indianere.^{107 108}

Lovoll skrev at «Emigrantens» redaksjon var i hendene på lekfolk og følgelig mindre styrt av prestene. Imidlertid hevdet han at presteskapet i Den norske Synode hadde lett adgang til spalteplass. Avisen kom til å gi fremtredende plass til sterkt motstridende syn på Bibels lære om slavehold. Ledene prester i Synoden hevdet at Bibelen var ufeilbarlig og at den forsvarte menneskelig trelldom. Avisen gikk til og med så langt at den foreslo å legge ned Luther College og at ledelsen opplyste publikum om sitt standpunkt til slaveriet.¹⁰⁹ Lovoll hevdet at immigrantpressen utgjør en uerstattelig kilde til kunnskap, om holdninger, meninger og de daglige erfaringer til norskamerikanere, og «Emigranten» ble i den forbindelse en begivenhetsopptegner.



Forside 3. september 1868

Fædrelandet (La Crosse, Wis.) ble slått sammen med Emigranten (Madison, Wis.) til Fædrelandet og Emigranten, 3. Sept. 1868

Året før Nilsson ankom Amerika gikk «Emigranten» ut med oppfordringen om at nordmennene skulle feire den 4. juli på samme måte som man feiret 17. mai, altså feiring av den amerikanske friheten. Amerika var nå vårt nye fedreland.

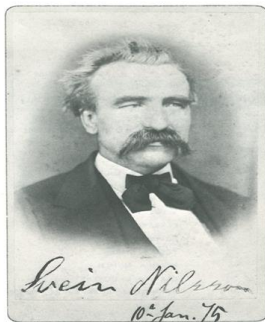
Flere bl.a. Narveson viste at skole og kirkeliv bød de første settlerne på en del utfordringer. Raskt kom det til diskusjoner om barna skulle gå på amerikanske skoler eller om man skulle etablere norske der man fikk lagt vekt på både undervisning i norsk og Luthersk kristendom. I denne diskusjonen ble den norske synoden sentral både med tanke på grunnskole og utdanning på høyere nivå, ikke minst det som etter hvert fikk benevnelsen Augustana College and seminary etablert i 1860. Raskt oppsto det en mangel på prester og skolelærere for å dekke behovet i de norske koloniene, og det oppsto ideologiske diskusjoner i forhold til andre lands kirkesamfunn som svenske og tyske. For å gjøre det attraktivt forsøkte man å lokke norske prester med god lønn, fritt hus, og til og med før for ei ku eller et jordstykke for å komme over. Det ble også etablert bibliotek på de større stedene for å bygge opp under og forbedre den grunnleggende opplysningen. I 1869 ble det forsøkt å etablere et eget skandinavisk Luthersk «educational society», og mange ildsjeler deltok for å opprette skoler, seminarer og kirkesamfunn som ofte var svært strenge. Det var viktig å nå ungdommen i rett alder før skeptisisme og umoral fikk innpass hos dem. På den andre siden fikk man grupperinger som mente man burde benytte den amerikanske skolen, og ikke så noe galt i den.¹¹⁰

Chicago ble midtpunktet for immigrantradikalisme. Her fant man anarkister, sosialister og fritenkere, der skandinaviske sosialister dyrket et utstrakt samarbeid. Marcus Thrane og dansken Louis Pio var godt kjent i 1860 årene.¹¹¹ Deler av dette miljøet overtalte Thrane til å

flytte fra New York til Chicago for å starte norsk- amerikansk avis der, noe han gjorde. Etter at han flyttet utga Thrane Chicago ukeavisen « Marcus Thrane's Norske Amerikaner», og det religionskritiske «Dagslyset» som var et filosofisk- religiøst månedsblad som hyllet fritenkeriet og sosialismen. Thrane's skrifter ble nok for radikale for bl.a. «Emigranten», som til og med trykte en advarsel til alle kristne mot Markus Thrane som bl.a. var med på å stifte en skandinavisk avdeling av «Den første Internasjonale» i Chicago i 1871. Kjent er det at han var inspirert av den franske teoretikeren og anarkisten Pierre Proudhon som var innbitt motstander av stat, kirke og kapital. Redaktøren i avisen «Fædrelandet» i La Crosse i Wisconsin tok også avstand fra at Thrane gjorde narr av «*Christendommens fuldgjørende Lære, det helligste vi har*». ¹¹² Det er tydelig at en del ble skremt av Thrane's åpenhjertige kritikk av presteskapet, protestant og katolisismen, og hans forslag om åtte timers arbeidsdag. Av den grunn fikk heller ikke Thrane's aviser særlig utbredelse. Senere skrev han en del i sosialistbladet «Den nye tid» som ble utgitt i perioden 1878 til 1885. Nilsson hadde likhetspunkter med Thrane, bl.a. betydningen av å opplyse folk og argumenterte for bedring av arbeidsfolks livsvilkår. Begge var lite opptatt av det materielle. Imidlertid var nok Thrane mer revolusjonær enn Nilsson. En finner ikke at han som Thrane gikk for revolusjon.

I ettertid kan det nesten se ut til at Nilsson søkte seg opp mot aviser der han fikk muligheten til å gi uttrykk for sine meninger. Emigrantens ideologi gjorde dette mulig for Nilsson ikke minst når det gjaldt slave og skolespørsmål, samt synodens dogmatisme.

16.0 Redaktør av ukeavisen Billed-Magazin



Bilde av Svein Nilsson som godt voksen mann

(kopi fra C. A. Clausen (1982) A chronicle of immigrant life. Svein Nilsson's articles in Billed- Magazin 1868-1870)

I avisen «Emigranten» ble Nilsson imidlertid kort tid, for han kom raskt i kontakt med tidligere sekretær av Ole Bull, boktrykkeren Bertel W. Suckow, som drev en bokhandel, og sammen satte de i gang utgivelsen av det norskspråklige «Billed-Magazin» i 1868, et illustrert ukeblad, med Nilsson som redaktør. Dette gjorde de tross advarsler om at emigrantene på det tidspunktet var blitt så fortrolige med språket at de ville ha avisen på engelsk. Man kan også lese at en av «Billed- Magazines» utgivere ville gjennomføre en reise i de skandinaviske settlementer og besøke de eldste gjenlevende personer av de første utvandrerne og at deres fortellinger ville bli samlet til en «Emigrations- historie». Den personen som nå skulle ut til norske immigranter for å gjøre intervju var Svein Nilsson. Ole Bull gjennomførte sin siste turne i Amerika i september 1878, men det har ikke vært mulig å finne om Nilsson og Suckow møtte Bull i den forbindelse.

I første prøvenummer datert 3. oktober 1868 hadde de en artikkel «Hvad vi ville» som fortalte om hva som var bakgrunnen for utgivelsen med å publisere magasinet, og hva det bl.a. ville bli av artikler om folks liv, historie, mytologi og legender fra ulike land med spesiell interesse for skandinaver. De skandinaviske lands historie og Nordens storartede natur ville hyppig bli benyttet som kilder for meddelelser. Det ville bli skrevet om årsaker til utvandring og om deres sorger og savn i deres nye hjem, samt deres økonomiske og moralske tilstand. Et viktig mål for avisen var å informere om det nye landet. Avisen ønsket dessuten å bidra med kunnskap om hvordan drive jordbruk i Amerika, der naturvitenskapelige emner ville bli gitt særlig oppmerksomhet. Nilsson gjorde iherdige forsøk på å informere norske farmere i Amerika om hvordan de skulle drive jordbruk i det nye landet «*Nilsson worked hard at accomplishing his purpose... He covered horticultural and livestock subjects fairly well*». Han lånte illustrasjoner bl.a. fra jordbrukspublikasjoner som «The Prairie Farmer, Breeders Gazette og The Cultivator».¹¹³ Målet var tilføre kunnskap for å øke produksjonen av ulike jordbruksprodukter, og dermed øke overskuddet. Til det trengtes kunnskap, dyktighet og teknologi.

I tillegg til å agitere for bedre metoder innen jordbruk forsøkte han også med sine innspill å øke interessen for hjemmeindustri og hjemmelaget kunst. Utbredelsen av nyttige kunnskaper kunne ikke utelates. Fra s. 1 og 2 (nr.1 1968) kan man videre lese at bladet ville inneholde fortellinger av belærende innhold, samt emner som ville være av interesse, spesielt for skandinaver, noe de også klarte. Bladet ønsket dessuten «å levere *avbildinger af mærkelige offentlige Bygninger, Prospekter af Byer, skønne Landskaber og andre Seværdigheder, samt*

Portrætter af Personer, som paa en eller anden Maade har udmærket sig ved ædel Dåd, eller som har taget framtrædende Andel i Dagens store Begivenheder».

«Billed- Magazin» satte seg som oppgave å behandle emner fra de skandinaviske beboede landsdeler i Amerika. Dette var noe han gjennomførte, men lite fra Namdalske settlere bortsett fra at han nevnte Elling H. Spillum, Lars E. Survigen, Ole I. Homstad, Mathias L. Himo, Lars L. Himo, Mads Rynningen og Hans Barlien. Dessuten ga han en kort omtale av Spillums to blinde sønner. Skjønt Billed- Magazin «*ei er bestemt til å være et politisk Blad, så anser vi det for å være hensiktsmessig at levere for hver uke et kortfattet Uddrag af Dagens viktigste spørsmål, ligesom de nyeste Efterretninger fra Ind og Udlandet vil blive medelte*». Prisen var en dollar årlig for 52 nummer. Å opplyse folk ble som nevnt et varemerke for Nilsson hele livet. Han forsøkte å gi et så sannferdig bilde av Amerika som mulig, og satte seg inn i mange forskjellige emner som kunne være til hjelp. Nilssons bidrag i avisen var av de få som forsøkte å forsyne de norsk- amerikanske pionerne med informasjon og kunnskap om hvordan drive gårdsbruk i Amerika til forskjell fra Norge. Han introduserte til og med vindmøller og gjorde seg noen betraktninger rundt energikonservering på høgt nivå. Redaksjonen tok også mål av seg til jevnlig å henlede lesernes oppmerksomhet på de skrifttegn som finnes i naturens store bok, og tyde de gåtene som ville være til nytte i det praktiske liv.

Fra avisens første nummer ser man også at de hadde drøftet om bladet skulle trykkes på norsk eller engelsk. Mange behersket tydeligvis på den tid engelsk og mange ønsket å lese avisene på engelsk.



Nr. 1. 1968 av Billed- Magazin

Som man ser finner en på første side en artikkel «Hvad vi ville» som informerte om hva som var målet med avisen og hva som ville bli fokusert.



A Wisconsin settlers cabin (Fra Billed- Magazin nr.1, 4. September 1869)

Einar Haugens analyse av avisens innhold avdekket at en tredjedel var viet amerikansk liv og historie og en fjerdedel allmennkunnskap om verdenshistorie, vitenskap o.s.v. Bare en tiendedel ble avsatt til Norske forhold, og det rent skjønnlitterære innholdet var minimalt. Avisen forsøkte seg på en populærbelærende journalistikk, og man bestrebet seg på å bruke

«avbildinger» for å anskueliggjøre det trykte ord. Det som imidlertid hadde gjort «Bild-Magazin» så verdifullt for ettertiden, var at en fjerdedel av spalteinnholdet var viet innvandrernes liv og historie.¹¹⁴

17.0 En aktiv innsamlingsperiode tok til

For magasinet skrev Svein Nilsson en serie artikler om tidlige norske koloniseringer i det nye landet. Han hadde som nevnt tatt mål av seg til å få tak i historiene til de første immigrantene som slo seg ned i Amerika, mens det var tid. Nilsson hadde nemlig ambisjoner langt utover å gi sine abonnenter klipp fra norske, og oversettelser fra amerikanske blader. Han begynte derfor å reise omkring i Midtvesten for å samle materiale om norsk innvandringshistorie. I denne tiden samlet han nemlig stoff til en velskrevet, innsiktsfull og detaljrik beretning om den tidligste norske innvandring mens mange av pionerne fremdeles var i live. I ettertid har han fått ry som den første som skrev om norsk innvandringshistorie i USA. Han presenterte informasjon om mange områder i immigrantenes liv, alt fra møter med indianere, til moralske, kulturelle, økonomiske og religiøst liv blant dem. Han møtte innvandrere fra Norge som kunne berette om familier som ble syke og kom i stor økonomisk nød. Videre om, jordens fertilitet, om kjøp av tilleggsjord, om vakre bygninger reist av nordmenn, om møter med giftige slanger, om tvilsomme emissærer som reiste rundt, samt om betaling for å ta seg over til bestemmelsesstedet. Anders Tømmerstigen forlot Norge i 1846 og betalte 25 dollar for reisen fra Norge via Le Havre til New York, og 14,50 dollar derfra til Milwaukee. Nilsson fikk treffe personer som bl.a. reiste med seilskuta «Tricolor», og brukte fjorten uker og fire dager fra Drammen til Amerika.

Beskrivelsene han foretok gir oss i dag et innblikk i pionerens privatliv, hvilke tanker og følelser de slet med, der de i dagevis vandret på gjengrodde stier med hjemmelagede vogner (kubberuller), og hva de måtte gjennom av arbeid og strev. Mens han var i Jefferson Prairie in Rock county, Wisconsin var han faktisk så heldig å få treffe en mann som kom med det første skipet som brakte nordmenn over til Amerika.¹¹⁵

Allerede i nr 1. og 2. av «Billed Magazin» i 1868 kom det beretninger om hva innvandrere fikk å stri med, når de kom over, utslitte og rådløse etter en lang reise. I artikkelen «Det ældste norske Cetlement i Wisconsin» beretter Nilsson om en gruppe som ble møtt med en viss skepsis i det området de kom til. Ingen i området hadde hørt om Norge eller hørt det norske språket. Gruppen hadde satt sin lit til en danske som øyensynlig kunne være til hjelp

språklig. Han hadde fulgt dem fra Gøteborg, men druknet i sjøen ved Milwaukee. Da var det ikke noen som kunne tale deres sak, bare tegn og gebærder ble da brukt. De lot derfor en veiviser ta dem med til nordenden av Muskego, omtrent 14 mil fra Milwaukee. Sommeren hadde uttørret myrene med høyt sivgras, og elvene var rike på fisk. Fedrift, fiskeri og jakt var sysler de fleste hadde drevet med tidligere. Dette avgjorde valget, og de betalte 1,25 dollar pr. acre. De startet raskt å rydde og bygge. Men, om høsten kom regnet, og plutselig sto en god del av landet under vann. Dårlige valg ble også foretatt fordi mange misregnet avstandene, og valgte avsides områder som skapte vansker med å få tak i fødevarer og utstyr de trengte. Dessuten ble mange angrepet av sykdom som medførte uker og måneder i sengeleie. Uvant bakteriekultur og avmagring etter en lang overfart gjord dem sårbare. Flere valgte skrøpelige overfylte farkoster over sjøene og kom aldri frem. Andre igjen var heldigere med valgene og unngikk sykdom og fikk det bra til på ulike områder.

Nilsson var også interessert i å få frem effekten det amerikanske demokratiet hadde på nordmennene som kom over, i kontrast til det de kom fra. Dessuten undret han seg over hvorfor de første nordmenn ikke var mer kritiske til hvilket jordbruksland de valgte, og som ikke bare egnet seg til dyrking. Noe av forklaringen fant han i at det måtte være skogen og sjøene som tiltrakk deres oppmerksomhet. Hadde skandinaverne allerede fra begynnelsen visst hvordan de skulle velge beste åkerland ville mye strev og arbeid vært unngått. Mange fikk det trangt og det kunne ta flere år før de kunne bringe noe til torgs.

I første nummer av «Billed- Magazin» foretok han også noen betraktninger om hvilken betydning kontingenten av norske emigranter fikk i dyrking av jord, utvikling av industri og andre aktiviteter i det nye landet. Ved sine mange og lange reiser til fots og med tog, på besøk i forskjellige distrikter hvor norske settlere hadde slått seg ned, klarte han gjennom intervju, samtaler og en genuin forståelse av emigrantenes situasjon å få frem hva som fikk mange nordmenn til å forlate Norge og krysse Atlanteren. Han var ikke bare interessert i årsak til at de reiste, men også i hvordan de hadde fått det i sitt nye miljø, og hvilke muligheter som lå i deres nye situasjon. Mesteparten av arbeidet ble utført i slutten av 1860 årene, og han *«permits them to tell their own stories, one after the other, without limitation of space, and the result is a vivid, first- hand record that has been of primary importance to every historian who has delved in this field since Nilssons day»*.¹¹⁶ Immigrantenes beretninger skrev han ned og utga i ulike artikler. Resultatet av dette arbeidet ble føljetongen *«De skandinaviske Settlementer i Amerika»* i de fleste heftene av »Billed-Magazin» fra 3. oktober 1868 til 17.

september 1870.¹¹⁷ «Billed – Magasin» utga i alt 102 nummer i løpet av perioden.^{xxix} Om hans verk skrev Ingrid Semmingsen i forordet til 2. bind av «Veien mot Vest» at det er «*på grunn av forfatterens sans for karakteristiske konkrete opplysninger og på grunn av hans levende fortellemåte den dag i dag en av de viktigste kildene til den tidlige norske utvandrerhistorien*». ¹¹⁸

Så skulle det gå flere tiår før en finner at det bl.a. ble gjort framstøt av utvandrede namdalinge som forsøkte å samle opplysninger om deres erfaringer med utvandringen. De ble av Namdalslaget i Amerika bedt om anonymt å skrive ned personlige erfaringer fra Norge, fra pionertiden og senere. Man var interessert i hva de hadde gjort etter at de kom til Amerika, med hvilket skip de kom, hvilket religiøst samfunn de tilhørte, om de kunne lese norsk og engelsk, om de var avholdsfolk, hvilke aviser de holdt, om de hadde gamle amerikabrev, om de var glade i Amerika, om de hadde fått det bedre i Amerika enn Norge og hvordan de hadde gjort det økonomisk.¹¹⁹ Flere av de Nilsson-intervjuet deltok med velvilje. De mente at historien var verdifull og at neste generasjon ville utvise takknemlighet for all informasjon som kunne kaste lys på historien om den skandinaviske emigrasjonen.

Nilsson beskrev de første settlerne fra Norge som svært lovlydige, og de moralske forhold var eksemplariske. Av den grunn ble de også hilst velkommen som settlere i det nye landet. Det hørte med til sjeldenhetene at nordmenn ble tiltalt for å ha forbrutt seg mot loven. Tyveri var ukjent, og man kunne til og med la dører stå ulåst. Nattløperi ble ikke tillatt, og svært få såkalte «uekte barn» ble født. Blant sine landsmenn fant Nilsson få så fattige at de var avhengige av offentlig støtte. Besluttsomhet og energi hos det amerikanske folket så ut til å smitte over på nordmennene som kom over. Mange av de som i Norge var passive og hadde blitt en offentlig byrde, hadde i det nye landet våknet til liv, og blitt nyttige samfunnsborgere. Nilsson la raskt merke til at uttrykket «hjelp deg selv» ikke bare var lek med ord, men et slagord som ble fulgt i praksis. I Amerika var alle klassebariærer brutt ned, og ingen spurte om familietilknytning. I nesten alle Norske settlementer i Amerika var det en eller flere av nordmennene som hadde blitt viden kjent ut over settlementet, nettopp på grunn av initiativ og evnerik innsats. Dette ser det ut til at Nilsson undret seg over, og han konkluderte bl.a. med at dersom manuelt arbeid kunne blitt mer verdsatt hjemme, og utført med mer energi og initiativ så ville Norge klart å skaffe innbyggerne det daglige brød like godt som noen andre land. I

^{xxix} Kopi av original finnes bl.a. ved Minnesota Historical Society Library, 345 Kellogg Blvd, West. St. Paul Minnesota, og Luther College of Decorah, Iowa.

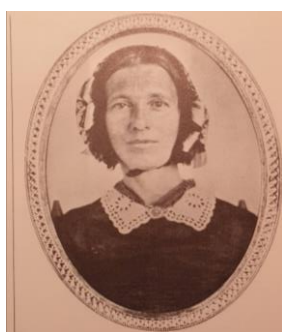
Amerika forsøkte den ambisiøse mann tidlig å finne ut hvilken type aktivitet som ville gi den beste uttelling. Passive mennesker som håpet på offentlig støtte, var han negativ til. I Norge hadde han lagt merke til at de som skolerte seg, trakk seg bort fra praktisk arbeid som ikke lenger ble betraktet som fint nok, noe han mente undertrykte og demoraliserte arbeiderklassen. I Amerika var det ikke uvanlig å se det motsatte. Da kunne man se at en person som den ene dagen satt på skolen, neste dag var i full aktivitet med spade og andre redskaper, uten at en av den grunn følte seg som mislykket og nedvurdert. På den måten kunne et forbedret undervisningsnivå være til skade for et land, fordi så snart de unge hadde ervervet seg bedre utdanning unndro man seg manuelt arbeid. I Amerika var det hardt arbeid som hadde gjort landet rikt og kraftfullt. Ideelt burde man bryte med gamle fordommer, og utdanning burde bli en venn og veiviser for arbeid. Slik Nilsson så det var fordommer en av menneskets farligste fiender.¹²⁰

Nilsson kunne fortelle at i noen familier ble barna oppfordret til å søke kunnskap bl.a. innen jordbruk, mens i andre var det motsatt. Der så man ikke fordelene med ytterligere utdanning og opplysning. Amerikanerne skrev Nilsson utskilte seg ved deres iver for å gi sine barn utdanning. Deres eksempel hadde god innflytelse på europeiske immigranter.¹²¹

Beklageligvis erfarte også Nilsson at alkoholisme var utbredt blant norske innvandrere. Til det kommenterte han at i flere områder tok koleraen de som lå under for lasten, og som gjorde dem sårbare. Videre kunne han bl.a. fortelle at i mange av grendene i det nye landet fortsatte de med mye av samme praksis som i gamlelandet med aktiviteter som søndagsskole, sangkor og debatklubber hvor viktige sosiale og politiske spørsmål ble diskutert. I Norge hadde mange vokst opp med samtalelag.

Kvinneforkjemperen, slavemotstanderen, avholdsforkjemperen og forfatteren Elise Wærenskjold (1815- 1895) opprinnelig fra Tvedestrand emigrerte i 1847 til Amerika og bosatte seg i Texas. Hun kom ifølge Blegen til å gi et kaleidoskopisk bilde av immigrant koloniene i Texas, og kom til å skrive en god del om livet derfra.¹²² Immigranthistorie skulle også bli hennes store interesse, og hun kom til å bidra med artikler fra settlementer i Texas til publikasjoner i Norge og Amerika, deriblant til «Billed- Magazin» mens Nilsson var redaktør. Hun skrev mye hele livet. Hun beskrev dagligdagse hendelser for folk så vel som egne refleksjoner som har stor interesse I et brev til Mr. Carl Engebretson Quæstad datert 25. juli 1869 kommer det frem at hun hadde mottatt brev fra redaktør i «Billed- Magazin» der hvor hun ble bedt om en beskrivelse av den norske bosettingen i Texas. Etter hvert ble det få igjen

av de første innvandrene som kunne berette, og Nilsson var klar over at han hadde dårlig tid. På den tid bodde det 5000 personer i det området. I brevet fortalte Svein Nilsson at han hadde som mål å komme på besøk i løpet av høsten. Elise responderte positivt og ville bruke tiden på å samle så mye informasjon som mulig til han ankom. Hun spurte derfor Quæstad om å sende over alle de data han hadde om Bosque county i Texas, og om innbyggernes gjøren og laden. I tillegg skrev Elise høsten 1869 et brev til redaktøren hvor hun bl.a. informerte om redaktør Johan R. Reiersens besøk i ulike områder i Amerika for å finne ut hvor det var mest hensiktsmessig å slå seg ned, og om kjøp av land. Brevet ble publisert i «Billed – Magazin» i februar og mars 1870 like før bladet gikk inn.^{xxx}



Elise Wærenskjold (Billed- Magazin 19. februar 1869)

Nilsson og Wærenskjold kom nok godt ut av det med hverandre. Ut ifra det en kan lese fra hennes brev i boken «The lady with the pen» delte de samme syn på slaveri, arbeidsmoral og overdreven bruk av alkohol, som for dem begge var viktige forhold. Hun kunne videre fortelle om at det var stort forbruk av alkohol blant utvandrede nordmenn, med flere uhell som konsekvens. Wærenskjold advarte mot å tro på at en kunne få det godt i Amerika uten å gjøre noe. I Amerika ble man ikke sett ned på om man utførte manuelt arbeid som for eksempel farmere. For henne var slaveri å gå mot Guds vilje. Dette var momenter som gjorde det forståelig at Nilsson forsøkte å få del i hennes beskrivelser av livet spesielt i Texas, samt andre områder. Han hadde lagt merke til hennes interesse for hvordan norsk- amerikanere hadde det, og hun hadde god observasjonsevne.

^{xxx} Tønsberg Blad skrev i perioden 11 til 25 mai 1925 en rekke artikler tilrettelagt av overlærer Emil Olsen om Elise Wærenskjold og hennes mann Svend Foynd, samt en samling brev skrevet av henne. Artikkene viser at hun var en dame med intelligens, frisinns og virkelyst.

Selv om mange nordmenn fikk det godt i det nye landet, var ikke Amerika Norge. Her ble det dog alltid «*noget fremmed, noget uhjemligt*». Fra sine intervjustudier kunne Svein Nilson berette at nordmenn kunne lide av «*hjemved og savn*», og bli overveldet av minnene fra og lengselen etter det de hadde forlatt. Slike følelser ble imidlertid forsøkt undertrykt og trengte seg ikke inn i det daglige slitet. Innvandrene utviklet hurtig en sterk lojalitet mot sine nye omgivelser, og hadde et behov for å forsvare beslutningen for å utvandre.¹²³

I Billed Magazin 24.desember 1868 hevdet Nilsson at praktisk talt hver norske settler er personer som har blitt vel kjent, ikke bare i den umiddelbare nærhet, men langt utenfor dets grenser, fordi de spilte en prominent rolle i planlegging og utvikling av samfunnet (community), i egenskap av eksepsjonelt initiativ and evner, eller fordi de levde et spesielt variert liv.

Nilssons bidrag er blitt beskrevet som balanserte, edruelige og sensitivt portretterende. Men, for han var det viktig å fremstille denne historien som vellykket, og han fortalte gjerne om besøk på vakre og velstelte gårder hos pionerne og deres etterkommere. Den avsluttende setningen i serien er representativ for hans stil og hans hensikt: «*Begge ere farmere i Cottage Grove, lever i gode kaar og ere almindelig agtede mænd*».

Clarence A. Clausen antyder i boken «A chronicle of immigrant life» fra 1982 (s.166) at Nilssons noe plutselige avbrutte sluttartikkel i «Billed – Magazin» indikerer at han hadde til hensikt å bidra med flere artikler om skandinaviske settlementer. Avisen utkom med ytterligere 11 nummer før den gikk inn.

Som de fleste norsk- amerikanske presseforetak hadde «Billed-Magazin» kort levetid. I 1870, to år etter oppstart, gikk magasinet inn. Det ble for dyrt å utgi et ukentlig magasin på godt papir. Bare få var villig til å betale for det. Konkurransen var dessuten hard fra mange engelskspråklige aviser, selv om «Billed Magazin» kunne konkurrere med disse, både med innhold, illustrasjoner og make - up. Spesielt den yngre generasjon behersket engelsk godt og ville ha avisene på engelsk. Hele 33.7 % av norsk- amerikanske aviser gikk inn før slutten av første året.¹²⁴ Imidlertid ble Nilssons artikkelserie en milepæl i de norsk amerikanske publiseringene om emigrasjonen og livet til de første norske settlerne i Amerika. Han ble benevnt som «*den norske innvandringshistoriens far*» av Lovoll p.g.a. sine artikler i Billed - Magazin.¹²⁵ Fra perioden mellom 1847 og 2010 er det registrert flere enn 280 norskspråklige aviser i Amerika.¹²⁶ Ditlef Ristad skrev på sin side i Norsk Pedagogisk årbok at fra 1850 til 1920 ble ca. 500 blader og tidsskrifter utgitt av nordmenn i Amerika. Av disse var det bare to

som hadde gått i 50 år eller lenger. Storparten døde på veien, slik at 202 utkom bare i fem år eller kortere. Majoriteten hadde et kirkelig eller kulturelt innhold. Han mente at den norsk-amerikanske presse i liten grad syslet med de store problemene som beveget menneskeheten.

127

Nilsson ga ikke klart til kjenne hvilke metoder han brukte, eller hvordan han «plukket» ut sine informanter til intervju når han reiste rundt for å intervju immigranter fra Norge. Han opplyste i forkant at han ønsket å få frem hvorfor de dro, om overfarten og hvordan det gikk med dem i de nye landet. Sannsynligvis benyttet han seg av både tilfeldig utvelgelse, bekvemmelighetsutvelgelse, de som var lettest å komme i kontakt med, og «Snøballutvelgelse» hvor han fikk tips fra intervjuobjektene om andre personer som burde intervjues. Men, han kunne også ha vært mer strategisk i betydningen at han plukket ut personer av spesiell interesse, eller for å få mest mulig variasjon.

18.0 Organisasjonsliv

Kort tid etter at Svein Nilson ankom Amerika engasjerte han seg i organisasjonslivet. Sporene som er å oppdrive gir ikke eksakt informasjon om hvilke organisasjoner og saker han spesielt ivret for. En av sakene vi vet han tok fatt i, var at nordmenn som kom over ikke skulle glemme sine røtter i Norge, men man burde bli amerikanere i den forstand at en skulle ta skikken dit de kom. Ikke minst gjaldt det å lære seg språket og bli en aktiv del av det amerikanske samfunnet. Egne religiøse norske skoler mente han var forkastelig. Det samme gjaldt slaveriet. I et brev til Mathias Lindaas i mai 1869 fra Milwaukee tok han bl.a. avstand fra at han på et tidspunkt skulle ha kritisert amerikanske institusjoner. Han hadde bevis fra Morgenbladet på at andre sto bak dette, og at han ville fremstå frifunnet (exonerated) i folks øyne.¹²⁸

Som redaktør av «Billed – Magazin» skrev han til Lindaas at den politiske organisasjonen blant skandinaver gjorde rask fremgang, og at han skulle reise hele sommeren for å organisere lokale grupper (societies). Målet var opp mot 20 delegater til statskongressen. Det er mulig at formålet var å få valgt inn skandinaver til kongressen. Det er tydelig at han var spent på hvordan konservative kristne ville stille seg. «*Alt i alt kom det til å avhenge av Augusta pastorene*». Brevet er skrevet i en hemmelighetsfull tone der Nilsson ber om anonymitet, og at brevet måtte brennes når han hadde lest det. «*Remember that silence is a duty, and caution a necessity*» Nilsson bad om at hans navn ikke ble nevnt når han snakket med folk. Han hadde

ikke for vane å skrive så åpent, men hadde stor tillit til Lindaas som hadde hjulpet han så mye. Hans rolle og organisasjonens målsetting måtte ikke komme offentligheten for øre. Kanskje var han redd at hans noe radikale bakgrunn skulle bli brukt mot han og den organisasjonen han arbeidet for? Det er mulig at Nilsson hadde et bevisst mål med sitt politiske arbeid som han ønsket å holde skult. Fra de spor som finnes har det som nevnt ikke vært mulig å finne mer om dette. Men viktig var nok solidaritetstanken utformet i en moralsk plikt til samhold for å bedre arbeidsfolks krav. Den solidariske ideen er å handle ut ifra noe mer enn egeninteresse, og ligger til grunn som motivasjon og verdimeessig kompass for arbeiderbevegelsen. Imidlertid er det ikke noe tyder på at det foregikk noen form for organisering for å mane til massenes kamp.

I brevet kommenterer og navngir Nilsson personer og aviser som kunne være potensielle motstandere eller stå i veien for den organisasjonen han arbeidet for. Han hevdet at når tiden var inne, ville han diskutere politiske problemer i «Billed – Magazin». På et senere tidspunkt var han åpen for å la innflytelsesrike amerikanere bli akseptert som medlemmer i organisasjonen. Det er mulig dette var en skandinavisk organisasjon, for en av de personene han positivt omtalte var dansken Hans Borchsenius (1832- 1908), en skandinav han mente hadde spesielle kvaliteter som utrustet han som leder. Borchsenius var en tid redaktør for avisen «Nordstjernen», og ble utnevnt til adjutant i Wisconsin regimentet, og senere major ved samme. Han studerte senere jus og fikk sakførerbevilgning, samt utga et blad «Wisconsin banner», og drev bl.a. bankforretning. I 1893 ble han utnevnt til byråsjef i finansdepartementet i Washington.¹²⁹

I brevet ba han videre om at Lindaas holdt et øye med den politiske konstellasjonen i sitt distrikt, og rapporterte til lederen i området. Brevet gir ingen ytterligere opplysninger om hva den politiske organisasjonen sto for, og arbeidet mot. Nilssons praktiske interesse i politikk utgikk fra hans iver for å få dyktige skandinaver inn i partipolitikk og offentlig liv, spesielt innen landsledelsen. I «Billed – Magazin» den 3. april i 1869 skrev han at det bare var tre skandinaver i den lovgivende ledelsen (state legislature).¹³⁰

I brevet til Lindaas fikk Nilsson også formidlet at han hadde blitt tilbudt et professorat ved «Augustanas college and theological seminary» og at han sannsynligvis ville akseptere tilbudet. Colleget ble etablert i 1860 av den skandinaviske Evangeliske Lutherske synoden, først i Chicago, senere flyttet til Paxton i 1863 så til Rock Island, Illinois i 1875.¹³¹ Han hadde egentlig liten interesse for slikt arbeid, men det lå litt prestisje i å ha hatt en slik jobb. Nilsson

hadde fått tilsendt sine testimonier fra Norge, og fått dem oversatt til engelsk og tysk. Jobbtilbudet som professor aksepterte han, og slik sett fikk han være med i en tidlig fase ved seminaret. President Bob Preloger ved Augustana University skrev i 2017 at »*We, regrettably, have no records from those early years of our existence*».



Bilde av Augustanas college and theological seminary fra en tidlig periode

Samtidig med arbeidet i «Billed - Magazin» underviste Nilsson i tillegg ved Augsburg Seminary i Marshall, Wisconsin, som var det første presteseminar grunnlagt av Norske Lutheranere i Amerika (Scandinavian Augustana Synod). Seminaret åpnet i 1869, og ble flyttet til Minneapolis i 1872, hvor de første studentene ble immatrikulert i 1874, og de første uteksaminert i 1879. Det har ikke vært mulig å finne noe om hans rolle ved skolen eller hvilke fag han underviste i. Augsburg College har i dag ikke noe arkivert materiale om han.¹³² Etter dette ble Svein Nilsson gjerne titulert som professor. Tittelen fikk han først og fremst for sitt engasjement ved Augsburg Seminary og sine artikkelbidrag i «Billed- Magazin».

At Nilsson tok imot en jobb ved Augsburg Seminary der mottoet var «Education for Service», kan synes noe merkelig sett på bakgrunn av hans holdning til hva Augustana Synoden sto for. Han var åpenbart uenig i synodens syn på slaveriet og ikke minst deres ønske om å opprette norske skoler fremfor å benytte seg av amerikanske skoler. Augsburg Seminary arbeid etter en tredelt plan, nemlig å utdanne prester, legge grunnlag for videre teologiske studier, samt opplyse farmere, arbeidere og forretningsfolk.¹³³



Augsburg semiary i en tidlig fase.

19.0 Nilsson begynte som journalist i avisen Skandinaven

Nilsson hadde nå fått ry som pressemann, og i 1870 fikk han stilling som medredaktør i redaksjonen til den store Chicago-avisen «Skandinaven», som ble etablert i 1866 av John Anderson og Knud Langeland. Chicago hadde i 1870 i underkant av 300 000 innbyggere. Fra 1872 til 1886 var han avisens sjefsredaktør etter Knud Langeland, og Clausen skrev at «*with his whole character he fitted perfectly into Skandinaven's program...*».¹³⁴ Skandinaven kom i førstningen ut som ukeblad. Dagsutgaven ble påbegynt i 1870. Grunnleggerne Anderson og Langeland kastet seg inn i datidens politiske, sosiale og religiøse debatter, og de kom ofte i opphetede debatter med den Norske synoden som avisen betraktet som høykirkelig og udemokratisk. Dette var holdninger som var i tråd med hva Nilssons sto for.

I første nummer ble det fremhevet at Skandinaven skulle være for «den *fattige og Rig, den Sorte og den Hvide* skulle straffes og belønnes efter en og samme Lov». Da Nilsson overtok som redaktør av Skandinaven fortsatte avisen å støtte den amerikanske «common school».¹³⁵ ¹³⁶Avisen viste stor sympati for den vanlige mann i gata, og oppmuntret til arbeiderklassebevissthet, uten direkte å omfavne det sosialistiske budskapet. Commonskolesaken var ifølge Wist det altoppslukende spørsmålet, og «Skandinaven» ble den avisen som gjorde seg til talsmann for den amerikanske folkeskolen, og tok parti mot de prester som fant den religionsskolen som så forkastelig at nordmenn i det nye landet burde danne egne skoler. Avisen stilte seg også i opposisjon til det høykirkelige som hadde kommet inn i de første menigheter.¹³⁷

Markus Thrane skal ha betraktet Skandinaven som den mest selvstendige og best redigerte norske avisen i Amerika. Thrane solgte forøvrig avisen «Marcus Thranes Norske Amerikaner» til «Skandinaven», mens «Dagslyset» fikk økonomiske problemer og ble overtatt av en dansk venn.¹³⁸ Det er ukjent om Nilsson og Thrane møtte hverandre fysisk, men

Nilsson kjente nok hans radikale standpunkter. Terje Leiren skrev: «*I do not recall encountering Svein Nilsson's name in any of the Marcus Thrane material I worked with during my research and writing on Thrane. Although I found no reference to Nilsson in Thrane's papers, the fact that Nilsson worked for Skandinaven in the 1870s would suggest they knew each other. Thrane was strongly anti-clerical and the fact that Nilsson worked for the paper Emigranten and actually taught at Augsburg Seminary suggests that Thrane and Nilsson did not share views about organized religion. Nilsson's interest in the labour movement seems to have developed after Thrane had left the scene, having left Chicago and moving to Eau Claire in 1884 and then his death in 1890*».¹³⁹

Thrane var blant de som oppmuntret nordmenn til å emigrere til Amerika, ikke bare for egen fordel, men for barnas fremtid. Amerika var et alternativ til problemene (ills) man opplevde i det norske samfunnet. I Amerika var det frihet til å tro, tenke og uttrykke seg som en ville.¹⁴⁰ Leiren skrev videre at et mål for Thrane var å reise nordmenn til et nivå hvor de ikke skulle bli sett på med forakt av andre nasjonaliteter i Amerika. Til det trengtes at de ble løftet fra intellektuell fattigdom og apati. Den største hindringen til uavhengig tanke så han i kirken, presteskapet og alle deres løgner om helgener og deres mirakler, særsilden og «*the fire of Hell*». Som Nilsson støttet Thrane både bruk av amerikanske skoler og deres vektlegging på selvstendig kritisk tenkning, og ikke minst motstand mot slaveriet. På samme måte som Nilsson arbeidet Thrane for å opplyse sine landsmenn, noe han mente ville utligne klasseforskjellene.

Svein Nilsson og Langeland fremhevet ved flere anledninger den amerikanske skolens (Common school) demokratiske funksjon, religiøse toleranse, fremming av patriotisme og frihetsskjærighet. Avisen ble et hovedorgan for forsvar av det amerikanske common school systemet. Begge delte syn på at den amerikanske skolen, og ikke den kirkekontrollerte, var det beste alternativ for å veilede immigranter i overgangen til amerikansk samfunnsliv. Av de norsk- amerikanske avisene som kom ut i denne perioden ble Skandinaven den mest suksessfulle og muligens den mest innflytelsesrike i å forme opinionen. At man lykkes så godt med avisen skyldtes at grunnleggerne var menn av folket. De følte seg i pakt med norske innvandrere og de hadde et sterkt hat til standsforskjell, øvrighetspersoner og det aristokratiske, noe som også kom til å prege avisen. Politisk ble avisen hele tiden republikanerens organ og støtte med liberal overbevisning. I denne avisen møtte Nilsson journalister med samme syn som han, bl.a. i slaverispørsmålet, og hans meninger ble stadig tydeligere.

Avisen som bl.a. skulle gi innvandrerne nytt fra gamlelandet og skaffe folk i Norge nytt om immigrantene, ga også uttrykk for motvilje mot øvrighetspersoner og mot hierarkiet i Den norske synoden, og utfordret raskt presteskapet redaksjonelt. Avisen var tilhenger av den lavkirkelige tilnærmingen til Hans Nilsen Hauge.¹⁴¹ De fleste immigrantene var Lutheranere og mange kom over med et konservativt livssyn som ble utfordret i møte med fremmede mennesker, ukjente skikker, religiøs tro og handlinger. For en del utløste dette en defensiv og rigid holdning til sin religiøse tro. Det er kjent at da Bjørnstjerne Bjørnson besøkte de norske koloniene rundt 1880 og stilte kritiske spørsmål ved kristne trangsynte dogmer, så ble ikke det godt mottatt av alle. Det gikk så langt at man ble advart mot å gå på foredragene hans.

Mange var også redd for rask assimilering til det amerikanske samfunnet, og dermed miste mye av den språklige, religiøse og kulturelle norske arven.¹⁴² Mange norske innvandrere bar forståelig nok med seg en sterk bevissthet om norsk historie, og et spenningsforhold oppsto mellom det de hadde forlatt og det nye de måtte forholde seg til. Behovet for å avklare kulturell identitet og ta vare på tradisjoner må ha vært sterkt. Den første norske kirke, en liten tømmerhytte, ble reist i 1843 på indianerhaugen i Muskego. Amerikaniseringen ble viktig for mange, og en minoritet av immigrantene ville ikke akseptere denne forvandlingen, noe som tidvis medførte heftige diskusjoner i den Lutherske synoden, som ble etablert i 1853.^{143 144} For å bevare etnisiteten, skrev Anne Hvenekilde, var det viktig for de norske Lutherske settlere å etablere norske skoler, nettopp for å forberede deres barn for konfirmasjon, som krevde evne til å lese den Lutherske katekismen. Skoler for nordmenn ble derfor tatt i bruk raskt etter at nordmenn slo seg ned i Amerika. Norsk- Amerikanere publiserte et stort antall bøker for undervisning i norske kirkeskoler. Lederne for den mer høykirkelige Lutherske synoden var sterke motstandere av at deres barn skulle eksponeres for den ikke Lutherske skolen. Nelsen skrev på sin side at opposisjonen mot det amerikanske skolesystemet ble formet av den mektige norske evangeliske Lutherske synoden. Pastorene debatterte grundig om den amerikanske skolen skulle bli betraktet som «*heathen or religionless*» Helt fram til midten av 1920 årene kunne en finne elementer av motstand og fiendtlighet mot det amerikanske skolesystemet.^{145 XXXI}

XXXI Se også. Blegen, T. C. (1941) "The Common School," in Norwegian Migration to America. Northfield: Publications of the Norwegian-American Historical Association.

Senere ble det bygd mange skoler, akademier og store undervisningsanstalter som Luther College og St. Olafs College i regi av synoden.¹⁴⁶ Den ga ut flere blad / aviser fra 1860 og utover. Synoden drev dessuten aldershjem, barnehjem og misjon blant indianere.¹⁴⁷ Prest og lærermangelen var i den første tiden stor, og det ble derfor sendt «bønn» til Norge om å sende over prester og lærere til de nye settlementene.

Mange av de norske immigrantene i Amerika forsøkte sterkt å vedlikeholde tradisjonene fra hjemlandet. Dette er noe av forklaringen på at norske settlere betraktet religion som viktig i skole og utdanningsprogrammene. På 1860 og 1870 tallet oppsto det derfor sterke diskusjoner blant de norske immigrantene om hvorvidt man skulle sende sine barn til såkalte amerikanske »Common Schools» (public elementary Schools) eller «Parochial Schools», altså lokale skoler med basis i den norske synoden, der det også ble undervist både i norsk og religion.¹⁴⁸ Det hele synes klart å være et religiøst spørsmål, og det ble bl.a. argumentert med at kristne hadde etablert skoler allerede fra de første århundrer.

Flere bl.a. Arlow Andersen har beskrevet mange nordmenns dilemma med en ortodoks kristen oppvekst og de nye vitenskapelige fremskrittene. Darwins evolusjonsteori gjorde ikke situasjonen bedre for en del. Dette reiste ytterligere spørsmålet om hvilken opplæring barna skulle få. Knud Langeland var en av de som tydelig uttrykte skepsis til synodens forsvar av «*Parochial institutions*». Han slo fast at såkalte «Common schools» sikret god utdanning og var overlegene de som synoden argumenterte for. Langelands venn Svein Nilsson «*sounded the trumpet for common schools...Let the goal of education be good American citizenship*».¹⁴⁹ Synodens medlemmer derimot beskyldte amerikanske skoler for «*spiritual and educational darkness*», og at disse skolene tiltrakk seg dårlig kvalifiserte lærere som ikke var egnelig for de norske pionerne og deres barn. Enkelte gikk så langt at de hevdet at Gud ikke hørte på bønner som ble uttrykt på engelsk. Biskopene ønsket at nordmenn skulle etablere et eget skolesystem.¹⁵⁰ Dette gikk bl.a. Nilsson sterkt imot og mente det ville adskille nordmenn fra det amerikanske samfunnet. Han ønsket ikke å forhale assimilasjonen. Nilsson så på seg selv og andre nordmenn som ferdig vandret, og mente det var riktig å vandre sammen med amerikanerne. Det var ingen grunn for å leve adskilt fra det landet de var kommet til og skulle virke i.

Mange var også motstandere av den amerikanske skolen fordi den var for innrettet mot å lykkes i business. I 1889 kom den såkalte «Bennett law» isenesatt av Michael J. Bennett i Wisconsin som krevde bruk av engelsk både i privat, offentlig og høyere utdanning, som en

reaksjon på at religiøse «Parochial skoler» brukte norsk eller tysk i undervisningen, og som vakte store kontroverser i immigrantmiljøene. Dette ble av norske lutheranere ikke bare betraktet som angrep på de såkalte «Parochial schools», men også på deres språk og kultur. Loven ble imidlertid lite håndhevet grunnet regjeringsskifte.

Avisen kom på den bakgrunn til å bli et sentralt hovedorgan for forsvaret av såkalte «Common schools» og avstandtagen til norske religiøse skoler etablert av synodeprester. Mange var opptatt av spørsmålet om det var mulig å bevare det norske språket, kulturen og de religiøse verdiene i Amerika, og var følgelig klar over at skole og utdanning var viktig for kulturens overlevelse.¹⁵¹ Imidlertid aksepterte majoriteten av norske immigranter det amerikanske systemet. Den sterkeste opposisjonen fant man innen den Norske Evangeliske Lutherske synoden som betraktet amerikanske skoler som usiviliserte og antireligiøse. Denne faren ble derfor et viktig insitament for å bygge sitt eget utdanningssystem med religiøse norske skoler. Da det kom for en dag at synoden hadde som intensjon å bygge egne skoler skrev avisen Skandinaven at det ikke kunne bli betraktet som noe annet enn en krig mot det amerikanske skolesystemet. Men, utover mot slutten av det nittende århundre ble man stadig mer og mer klar over at for å oppnå god profesjonell og faglig skolering måtte man ty til amerikanske skoler. Både Langeland og Nilsson på sin side var som nevnt ivrige talsmenn for den offentlige skolen som sto for demokrati, lærte om religiøs toleranse, fremmet patriotisme og kjærlighet til friheten. En skal i denne sammenhengen være klar over at en god del hadde som mål å bli i Amerika noen år for å legge seg opp penger, for så å returnere og leve som «grever».

Avisen fikk tydelig kjenne på krigen om commonskolen. Disse skolene ble betraktet som inngangen til helvete ved at de var gudsfornektere, og «Skandinaven» hadde stilt seg som leder på denne veien som førte til fordervelse. Avisen hadde gått for langt når den hevdet at det var foreldrenes oppgave å gi sine barn kristelig oppdragelse. «Skandinaven» gikk for commonskolene og oppfordret innstendig sine landsmenn om å benytte disse skolene som kunne gi grunnleggende kunnskaper som førte frem til dannelse. Det hele kunne gå så langt at skoleelever kunne bli bortvist fra skolen dersom de leste Skandinaven uten å spørre om tillatelse til det.¹⁵²

Avisen «Skandinaven» utviste motstand (opposed) mot slaveri, aristokrati, løgner og til og med ignoranse. Langeland ble rost for det motet han utviste i og med at han forkastet den gamle ideen om at pastorer og andre offisielle personer kunne styre med tankene til vanlige

folk. Common schools var den sikreste garantien for tankens frihet. I alle fall burde det ifølge grunnloven være frihet i valg av utdanning.¹⁵³ Arlow Andersen skrev at Svein Nilsson i det hele delte Knud Langelands synspunkter og betraktninger. Begge utviste en særlig uavhengighet når det gjaldt sosiale og politiske spørsmål, noe som ble verdsatt og anerkjent av både nordmenn, svensker og danske immigranter.

Ikke alle som dro til Amerika kom som immigranter. Noen få kom bare som observatører. En av dem var Bjørnstjerne Bjørnson som tilbragte flere måneder der borte. Fra sitt opphold skrev han ikke som Hamsun noen bok, men en mengde brev, noen til familie og venner, noen til offentlig publisering. Da han kom over i 1880 på invitasjon fra nordmenn, var han viden kjent, og hadde publisert en rekke bøker, samt «Ja, vi elsker». Dessuten hadde han markert seg tydelig i spørsmålet om Norges løsrivelse fra Sverige, avskaffelse av kongedømme, frie valg også for kvinner, og vist et vanskelig forhold til dogmatisk Lutherdom. Når Bjørnson på denne måten gikk til angrep på hevdvunnen religiøsitet, forårsaket det rystelser.

Både Wergeland og Bjørnson så på utvandringen som en nasjonal tragedie for Norge, noe som kom frem i flere bondefortellinger som bl.a. «Arne og En glad gutt». Imidlertid var Bjørnson opptatt av den Amerikanske republikken og var ivrig for å se det etablert i Norge og Europa.

Svein Nilsson fikk gjennom avisen «Scandinaven» muligheten til å ønske Bjørnson velkommen til Chicago. Avisen hadde før ankomsten trykket en rosende omtale av noe av Bjørnsons forfatterskap. Etter Bjørnsons første foredrag i Chicago overfor 1300 tilhørere ble han på banketten introdusert av bl.a. Nilsson som holdt en overordentlig flott tale. Bjørnson fikk i sammenhengen anledning til å uttrykke sin begeistring for å være vitne til at de republikanske ideene ble satt ut i praksis gjennom store muligheter til kunnskap og utdanning som ble tilbudt «the common man». Bjørnson satte stor pris på mottakelsen noe han uttrykte i brev til Karoline.

Blant nordmenn både her hjemme og i Amerika ble det i siste halvdel av 1800- tall stilt spørsmål ved etablerte religiøse sannheter, og kirkens trosmessige monopolstilling. Bjørnstjerne Bjørnson var en av dem som på den tid gikk til angrep og vendte seg mot det religiøse trangsynet. Bjørnsons ble gitt frie hender til tema i sine foredrag, noe som i enkelte sammenhenger skapte en god del støy. Foredragene ble annonsert bl.a. i avisen «Scandinaven» av Rasmus Anderson. I andre aviser, bl.a. «Norden», ble man advart mot å høre på Bjørnson. Dette til tross for at Bjørnson selv hevdet at han aldri hadde hånet den

kristne tro eller ønsket å underminere noens personlige tro. Han krevde bare at troen skulle være basert på sannhet. For han hadde den moderne kritikk av Bibelen vist at Gamle testamente var legender på samme måte som de Greske og norrøne.

Bjørnson lot seg imponere av Charles B. Waites bok «History of the Christian Religion to the Year Two Hundred», og publiserte et review av boken i «Skandinaven». Hans betraktninger ble ikke fullt ut delt av redaktør Nilsson som tilføyde noen kritiske kommentarer. Dette resulterte i et sint svar fra Bjørnson. Nilssons kritiske kommentar såret nok Bjørnson mer enn han satte pris på og i en kritisk bemerkning ment for Nilsson, sendte han til Rasmus Anderson der han skrev at «*I go into the sea like a wounded deer, wich was shot and hounded in the forest and swim away with a deep hurt somewhere*».

Kommentert [JS2]:

Senere forsvarte Bjørnson sin review av Waite, og Nilsson ble i hans øyne fortsatt en som gikk fra å være en supporter til å være en foræder (traitor). Raseriet mot Nilsson i Skandinaven så ikke til å gå over, fordi han gikk mot fornuft og moral. Nilssons kommentarer ville resultere i «*prestedomans*» in the west». Bjørnson mente man burde forhindre at han fikk tilgang til en viktig avis som «Skandinaven». Han burde drives ut ifra Chicago.^{154 XXXII}

Beretninger om immigrantmiljøet i Amerika viste at alkoholbruken var høy og medførte mange uheldige konsekvenser. I 1884 introduserte «Skandinaven» avholdssaken i presidentkampanjen. Selv om det republikanske lederskap reagerte med en kald skulder, minnet redaktør Svein Nilson leserne på at republikanerne hadde fremstått som ryggraden i avholdsbevegelsen.¹⁵⁵ Det er usikkert ut ifra dette å hevde at Nilsson var avholdsmann eller så med positive øyne på bevegelsens kamp mot rusdrikken. Kanskje han gikk for måtehold. Arbeiderbevegelsen har tradisjonelt hatt en restriktiv tilnærming til bruk av alkohol.

Avisen «Skandinaven» engasjerte seg som nevnt, og tok klare standpunkt i flere kontroversielle saker. Dens klare profil hadde sine omkostninger, og stadig måtte redaksjonen ut for å forsvare avisens standpunkter. Den ble fra flere hold angrepet og kritisert, noe Nilsson ved flere anledninger følte seg forpliktet til å besvare. Eksempelvis skrev en person i avisen Nordvesten at Skandinaven en gang hadde vært den mest utbredte og best ansette, men nå hadde det gått tilbake med den på flere områder. Som gjensvar ble det skrevet at det ikke var uvanlig at den ble forsøkt påført banesår med «*nogen faa Pennestrøk*». Nilsson på sin side skrev at avisen i hele sin ferd hadde vært åpen, ærlig og hadde tjent det norske folk, og minnet

^{XXXII} Bjørnsons brev kan det også leses om i Bjørnson, B. (1932). Kamp-liv: brev fra årene 1879-1884 : med innledning og opplysninger : 1 : 1879-1881. Oslo, Gyldendal.

om at det var en tid da den norske kirke i Amerika forsøkte å fastslå den djevelske lære, og at slaveri og mennesketrelldom var en Gudommelig innstiftelse. Dette protesterte Skandinaven mot av all kraft, og som så ofte siden sto den alene på banen i kampen når den ble overhaglet med hånsord om at den var vantro, bibelfornekter, demagogisk, prestehater, slavemotstander, og oppfordret foreldre mot å gi barna en kristelig oppdragelse. Folk ble til og med advart mot å lese avisen. Spesielt hadde Skandinaven flere ganger blitt angrepet av de som forfektet slaveri og fiende av commonskolen. Men, kritikerne hadde ikke regnet med at bak avisen sto tenksomme og sindige folk som ikke kastet seg på løse påstander, men selv foretok grundige vurderinger, overveide argumentene for og imot, og dermed var en forutsetning for godt lesestoff «*Deri laa Skandinavens styrke*». ¹⁵⁶ I andre sammenhenger ble redaksjonen i Skandinaven opplevd som uvitende i diskusjonen om tidens viktigste spørsmål. Dessuten ble den beskyldt for å ta parti med kapitalister og monopolister mot arbeidsfolk, og dermed var det uverdig å kalle avisen «Folkets Blad». Alt dette tok selvfølgelig redaksjonen kraftig avstand fra, og beviste dermed tydelig hvor den sto. ¹⁵⁷

Som sagt ønsket Nilsson å avskaffe slaveriet, noe det kom mye kritikk på. Av den grunn var han negativ til at America skulle annektere Cuba som han mente ville åpne for utvidelse av slaveriet. ¹⁵⁸

Både striden om slaveriet og commonskolene hadde medført en slik strid at det hadde nærmet seg en vederstyggelighet. De hatefulle uttrykk som var kommet mot avisen i disse spørsmålene hadde bare vært til gagn for avisen. I sum var det avisen som hadde tjent på å vise rank holdning i et slikt spørsmål. Avisen hadde blitt «*et Blad ved Folket, for Folket*». ¹⁵⁹

Redaksjonen i «Skandinaven» ble på merkelige og vikarierende måter beskyldt for å mangle åndelig dannelse og oppvarte sine lesere med «*Bondebreve*» som gjorde det hele latterlig. Avisen ble videre beskyldt for å hige etter folkegunst, smigre for farmere, og torde aldri uttale noen selvstendig mening uten å føle frykt for å mishage folk. Først når avisen hadde folket på sin side kom den forsiktig med noe. Men, Nilsson argumenterte godt, og fikk frem at mange av avisens fiender med tiden innså det urimelige, og nå var dens beste venner, nettopp fordi avisen etter beste evne hadde søkt å verne om fedretroen og alltid hadde forsøkt å veilede til en riktig forståelse av tidens store politiske og sosiale spørsmål, og vært trofast mot sitt valgspørsmål. Avisen forsøkte å kaste lys over forhold som berørte folks velferd. Selv om Nilsson langt fra tok avstand fra kirke og kristendom, stilte han seg noe kritisk til dogmene og det synoden i enkelte saker sto for. Mange fra de forskjellige religiøse samfunn hadde ifølge

Nilsson med varme takket for den bestemthet avisen hadde fremstått og opptrådt med, i en del tilfeller der personer hadde reist rundt i de nordlige settlementer og predikert vantro.¹⁶⁰

Mens Svein Nilsson oppholdt seg i Chicago fikk han oppleve både den store bybrannen i 1871, og de såkalte «Haymarketopptøyene» i mai 1886 der man bl.a. demonstrerte for 8 timers arbeidsdag og som kulminerte i at politiet og streikende arbeidere begynte å skyte på hverandre med flere døde og sårede som resultat. Flere ble i ettertid urettmessig fengslet og henrettet, bl.a. August Spies som senere ble martyr for arbeiderbevegelsen.^{xxxiii}

20.0 Jordbrukskunnskap

Umiddelbart etter ansettelsen i Skandinaven startet Nilsson skrivingen av i alt 10 artikler om «Chemiens anvendelse for jordbruket» hvor han argumenterte for at kunnskap om plantenes sammensetning, jordbunnens bearbeidelse, og næringsstoffer var av stor viktighet for rasjonelt jordbruk og dermed bondens avlinger og overskudd. Viktig var å hindre «*jordbundens udmagring*». Her var det «Chemien» som var veilederen til riktig forståelse. Han hadde erfart at kunnskapen blant sine landsmenn i Amerika på det området var mangelfull, noe han ønsket å gjøre noe med. Nilsson hadde på det tidspunktet ervervet seg mye ny kunnskap innen kjemi og hvordan denne kunnskapen praktisk kunne anvendes for å unngå dårlige avlinger. Han gikk så langt som til å hevde at den tid er ikke langt unna at kjemien blir like viktig for landmannen og jordbruket, som bibelen er for teologien. I første artikkel skrev han noe om hva som var hans bakgrunn for de råd han gjennom avisen ga til farmerne, bl.a. verker av den tyske pioneren innen organisk landbruks kjemi, Liebig, som ble kjent for sine bidrag innen landbruksvitenskap, Thaulows forelesninger over åkerbrukskjemien, samt en del andre skrifter han anså overflødig å nevne. Nilsson var dessuten orientert om, og påvirket av Hans Rosing og refererte i del 10 om hans fortreffelige avhandling om «Bengjødning». Bruk av ben til gjødning skrev Nilsson en del om, og han viste at han satt inne med en del kunnskap om dens kjemi og sammensetning. Han foreslo også mengder fosforsyre som hver kornart trengte. Nilsson hevdet at naturlig jordsmonn inneholdt lite fosfor og at bruk av benmel som fosforgjødning var egnet når ny jord skulle tas i bruk for dyrking av bl.a. korn. Slik han så det, var det viktig for bonden å erverve kunnskap

^{xxxiii} Lars Andreas Stenholt berettet i boken «*Chicago Anarkistene. Historisk skildring*» fra 1888 om det berømte Haymarket-opprøret i Chicago 1886.

om planternes uorganiske eller minerale næringsmidler, først da ville feilgrep og følgende misvekst være unngått.

Nilsson ser også ut til å ha grunnleggende og god kunnskap om de ulike viktige stoffene, og ikke minst sammensettingen og mengden av disse for god vekst og for å unngå utarming. Han forsøkte også å forklare hva grunnstoffer (elementer) er for noe, virkningen og kretsløpet av disse. Både fotosyntesen og oksygenets og kvelstoffets betydning var han kjent med. Dessuten forråtnelsesprosessen og dannelse av «*Muldjord*». Det ser også ut til at han hadde kunnskap om egenskapene til urinen og ekskrementer fra mennesker og dyr. Eksempelvis hevdet han at et gjennomsnittsmenneske «*utsondret*» 1 1/4 pund urin og 1/4 pund faste ekskrementer pr. dag som man burde anvende. Ekskrementer fra et menneske var ifølge Nilsson nok til å dekke behovet for en «*Ager af et par Maals Størrelse*». Ut ifra det en vet i dag er urin regnet som det mest velbalanserte gjødningsmiddel man har. Gipsens betydning og nytte som gjødningsmiddel dvelte han som nevnt også en god del ved. Han refererte bl.a. til erfaringer med gips i jordbruket.

Avslutningsvis i del 10 skrev Nilsson at det ikke var meningen med bidragene og fremstilte seg som noen spesialist, og det var heller ikke hans hensikt å levere en fullstendig agrikulturechemi. Han ville bare «*vove er forsøg*» på å presentere en rekke vitenskapelige fakta vedr. naturens husholdning som bonden med få anstrengelser ville tjene på. De leserne som oppmerksomt hadde fulgt utviklingen, ville formodentlig som utbytte ha vunnet en klar innsikt i enkelte av spørsmålene som angår jordbruket, og hadde dermed spart tid. Det var heller ikke hans hensikt å sette lesernes nerver i spenning ved tilveiebringelser av innviklede og faretruende situasjoner, eller ved fortellinger om gruoppvekkende tildragelser. Gjennom sine bidrag viste han at han var klart inspirert av naturvitenskapen og hvilken praktisk betydning man kunne utlede derfra. Slik sett var han en tydelig instrumentalist. Han ønsket å bruke kunnskapen til å bedre menneskenes kår. Nilsson ble dermed en av de få som ga Norsk-Amerikanske farmere informasjon og kunnskap på morsmålet.

Avisen Skandinaven tok ellers opp mange ulike temaer som kunne være kontroversielle. Ifølge Hallaråker pågikk det en sterk lingvistisk debatt om bruk av nynorsk i pionerperioden i Amerika på 1870- tallet. Debatten startet bl.a. i avisen «Skandinaven» som ble hovedforumet for måldebatten. Den åpnet sine kolonner for begge sidene, selv om redaktøren Svein Nilson var misfornøyd med det. Han advarte flere ganger mot å skrive på nynorsk, noe som så ut til å ha motsatt effekt.¹⁶¹

Gradvis skjedde en assimilering av den skandinaviske kontingenten til det amerikanske samfunnet. Lesekretsen ble av den grunn stadig mindre, og i 1941 var det hele over for Skandinaven, som ble en av de mest suksessrike og mest innflytelsesrike Norsk- amerikanske avisene. I tiden etter ble det forsøkt å etablere flere norske aviser, bla. Viking i 1941, et navn den beholdt til utpå 1970-tallet en gang, uten at det ble noen stor suksess. Som nevnt skrev Ditlef Ristad at mange av avisene og bladene som ble utgitt av nordmenn i Amerika fikk kort levetid. Bare to som hadde gått i 50 år eller lengere. «*Størsteparten døde på veien*».

I 1887 flyttet Svein Nilsson til St. Paul, Minnesota og var redaktør av avisen «Nordvesten» et års tid, før han flyttet tilbake til Chicago. Avisen som ble grunnlagt i 1881 var et utpreget republikansk partiorgan og fikk betydelig politisk innflytelse. Den hadde en rekke redaktører og eiere, og ble en betydelig kanal for homestead- og settlementspropaganda rettet mot jordsøkende nordmenn, og hva de ulike distrikter hadde å tilby. Lovoll tilføyde at Nordvesten næret en viss uvilje mot større innblanding fra kvinner i det politiske liv.¹⁶²

Etter en tid i «Nordvesten» redigerte Nilsson en periode «Fremskridt» – et fem spaltet, åttesiders arbeiderorgan opprettet i 1894 i Chicago av nordmenn, men gikk etter kort tid inn i et annet blad. Dette var det siste bladet / avisen han befattet seg med.

21.0 Svein Nilson som person

Personlighet blir vanligvis definert som individets måte å tenke, handle og føle på i ulike situasjoner, og som bidrar til et individs relativt varige mønster av følelser, tanker og adferd over tid. Hos Nilsson er det tydelig å se at mye av det han sto og arbeidet for, som ung i Overhalla, ble et tydelig mønster hos han også senere i livet.

Ditlef Ristad og Johs. Wist beskrev Svein Nilson som en ytterst fordringsløs, beskjeden, sympatisk, velinformert og vennlig mann, som det var lett å komme ut av det med. Imidlertid kunne han også vise styrke og stå på kravene når det krevdes. «*Som redaktør av «Skandinaven» var han ikke alltid saa enkel og medgjørlig, hvad hans ledende artikler under flere av de ældre avisfeider tydelig bevidner*».¹⁶³ Nilsson ble dessuten beskrevet av Ristad som en som hadde syn for betydningen av at nybyggersaga ble skrevet, og at han reiste fra settlement til settlement og samlet opplysninger til en artikkelserie i «Billed Magasin» under hovedtittelen «De Skandinaviske Settlementer i Amerika».¹⁶⁴ Svein Nilson ble omtalt som «*den merkelige mann*» som redigerte «Billed- Magasin» og som skjønte betydningen av å intervju førstegenerasjon norske innvandrere før de gikk bort i det han selv kalte «*et af vort*

Aarhundres mærkeligste Fremtoninger er den Udvandring som foregaar fra Europa til den ... nye verden». Av den grunn er Nilsson i ettertid blitt betraktet som en kulturpioner med en skarp sans for verdien av førstehånds historisk stoff. Dette ble beskrevet som en kulturvending, og det gikk 30 år før lignende undersøkelse ble gjennomført. Altså var han forut for sin tid. Han var den første kulturføreren utenom pretestanden med universitetsutdannelse fra Norge.¹⁶⁵

Boken «Norwegian Migration to America 1825- 1860» vise med all tydelighet at historikere som Theodore C. Blegen lente seg på det arbeidet Nilsson nedla i forbindelse med sine nedtegnelser fra de tidligste norske immigranter som bosatte seg i Amerika. Blegen karakteriserte Svein Nilson som «*a genuine pioneer of culture, journeyed about the Norwegian communities of the Middle West interviewing settlers and recording their accounts of immigration and of pioneering*». Videre anførte han at «*All students in the field are under obligation to that indefatigable collector, who possessed a keen sense of the value of primary historical material*».¹⁶⁶ C.A. Clausen tilføyde at hans artikler var en genuin grasrot historie og et verdifullt kildemateriale for mer sofistikert historisk arbeid.¹⁶⁷ I forordet til boken «Drømmen om Amerika. Innvandringen fra Norge 1825- 1900» kunne Sverre Mørhaugen fortelle at han sto i særlig gjeld til tidligere historiesamlere som Svein Nilsson. Slik kan man hevde at Svein Nilson var den som leverte de mest betydelige bidrag i pionertiden. Historikeren professor Odd Lovoll påsto at de personlige intervju og artiklene Nilssons skrev, ga han benevnelsen «*the father of Norwegian- historical writing*». Ditlef Ristad betraktet han som «*A realist in the matter of dealing with facts...*»¹⁶⁸ Han forsto verdien av å få troverdige primære førstehånds beretninger fra de første som kom over og bosatte seg i Amerika. Hans formidling var klart beskrivende. Han fikk frem hvordan det var og ikke hvordan det skulle eller burde være. Førstehåndskilder fortalt av personer som selv opplevde hendelsene ved å forlate Norge for så å ta seg frem og slå seg ned i et fremmed land var med på å gjøre beretningene mer troverdige.

I forordet (Preface) til boken «A Chronicler of immigrant life at Svein Nilssons articles in Billed- magazin 1868-70» skrev C. Clausen at Nilsson «*became a devoted progressive and champion of enlightenment which is reflected in his sensitive portrayal of his countrymen in America*»

Odd Lovoll på sin side hevdet at Nilssons artikler om norske imigranter og deres pioner settlements i Midtvesten at de “*constitute an important landmark in Norwegian- American historical research*” og har hatt stor innflytelse på senere historisk litteratur.¹⁶⁹

I perioden 1868 til 1878 var Abraham Jacobsen prest og bodde på Perry prestegård i søndre del av Dane County, Wisconsin. Datteren Clara Jacobsen skrev at blant de mest kjente personer som besøkte prestegården var Marcus Thrane og Svein Nilsson. Thrane var der flere ganger, da hans datter var prestegårdens doktor, og han ble husket som en vennlig gammel mann. Professor Svein Nilsson besøkte prestegårdens første år, hvor han stoppet på sin ferd for å samle inn informasjon blant de første settlerne. Han ble opplevd som en kultivert, uvanlig hyggelig og interessant mann. Svein Nilsson var en grundig og samvittighetsfull journalist og forsker. Når han kom til et område/ farm /sogn oppholdt han seg der noen dager for å få et innblikk i hvordan de levde og hadde det. Han ville unngå overflatiske møter.¹⁷⁰

Folkeopplysning var et grunnleggende menneskelig fenomen for Nilsson. Allerede fra tiden i skolestua i Overhalla holdt Nilsson på fokuset at skulle demokratiet utvikles og samfunnet vinne fremgang måtte det til opplysning. For han var det en oppgave å opplyse folket. Drømmen var et mer rettferdig samfunn der alle skulle være frie selvrealiserende mennesker. Ved opplysning mente han dette skulle være mulig. I tråd med opplysningstidens filosofi argumenterte han for å bygge på vitenskap, fornuft, frihet og toleranse. Gjennom sine skrifter og arbeid som redaktør tok han til orde for ytringsfrihet, trykkefrihet, religionsfrihet likhet for loven for å nevne sentrale elementer. Svarte og hvite skulle ha de samme grunnleggende rettigheter. Å bli holdt som slave representerte ingen frihet og opplevelse av menneskeverd. Det å bli underlagt urimelige religiøse dogmer fra prekestolen anså han heller ikke til individuell frihet, fornuft og toleranse. Gjennom hele hans liv var det noe søkende over han. Ved fornuft og vitenskap var det mulig å skjelne det sanne fra det usanne. I så hensende gikk han langt. Han torde sette brennbare spørsmål under debatt.

Bedring og trygging av arbeidsfolks kår var et ideal for Nilsson. Han definerte ikke begrepet arbeiderklasse, men så nok på det som å omfatte de som ikke selv eide produksjonsmidlene og som måtte selge sin arbeidskraft. Nilssons bidrag var en av de svært få «*attempts at providing the pioneer Norwegian- American farmers with information in their mother tongue on how to farm in America... farming in this country was in many respects different from what it has been in Norway*».¹⁷¹ Nilsson så behovet og mulighetene til å bedre arbeidsfolks kår og livskvalitet. For å nå dette måtte det til skoling og opplysning. På en uegennyttig

måte bidro han gjennom hele livet til at andre skulle få det bedre ved hjelp av den kunnskap han videreformidlet gjennom de journalistjobbene han hadde. Spesiell forkjærlighet hadde han for nordmenn som slo seg ned som farmere i Amerika. Han var klar over de utfordringene de sto overfor med to tomme hender og lite kunnskap om de nye landet. Sett i ettertid var det noe altruistisk over hans væremåte. In sum er det riktig å benevne han som en fremskrittss-vennlig opplysningsmann.

I sine skrifter viste han seg som grunnleggende naturvitenskapelig orientert. Begrepene overnaturlig og metafysikk brukes om hverandre i betydningen noe bak eller over naturen, noe svevende hinsides det sansbare eller utenfor det objektivt gitte. Ofte blir det anvendt om mennesker med skjulte evner til å påvirke sine omgivelser. Hans holdning til metafysikken ser man bl.a. i hans syn på den norske jordmoren og hennes «skjulte» helbredene evner nevnt ovenfor.

Svin Nilsson var belest og kunnskapsrik uten å være noe utpreget maktmenneske. Flere har beskrevet han som en varm, søkende og engasjert person med en solidarisk tilnærming til de svakeste. Det var noe helstøpt ved hans liv, merket av den tid han vokste inn i.

Det knyttes noe usikkerhet til biografiske data om Nilssons barn og barnebarn. Da Svein Nilson og kona Maren kom til Amerika var de begge 41 år. Carol Hoidal skrev at de fikk to barn etter at de kom over:

1. Nicolas Theodor Nilsson f. 22. Mai 1867, Madison, Wisconsin, USA Bosted i 1910 Chicago, Illinois og døde 25. januar 1964 i San Francisco,

2. *Sigrid* f. 15. april 1869 i Wisconsin og usikker dødsdato. Sigrid ble gift med Harold Norley (Norli) f. 23 Sep. 1880 i Oslo Norge. Død: 24. Juni 1912 i Chicago? Gift ca. 1903. De fikk barna:

1. Edna May Sigrid Norley født 9. sept. 1907 i Chicago, Illinois. Døde I februar 1992 i Chicago. Var mellom 1930 og 1940 gift med Lester Clark (Brannmann) født 5. oktober 1906 i Chicago. Død 12. januar 1990 i Chicago. Ingen barn i 1940.

2. Grace Florence Josephine Norley født 2. september 1909 i Chicago, Cook , Illinois. Gift med Fred Horner født 1905. Bosted i 1940 Chicago.¹⁷²

According to the 1910 US Federal Census the Norley family lived at 1847 N. Mozart Street, Chicago, IL

Slektskap til overhode	Navn	Alder
------------------------	------	-------

Husfar/-mor	<u>Harold Norley</u>	29
Father in Law	<u>Svein Nilsson</u>	84
Brother in Law	<u>Nicholas J Willson</u>	42
Hustru	<u>Sigried C Norley</u>	39
Datter	<u>Grace F Norley</u>	7
Datter	<u>Edna M Norley</u>	2

22.0 Siste leveår

På sine eldre dager, etter at han hadde forlatt «Skandinaven, Norvesten, og Fremskridt» ble han stadig mer opptatt av sosiale spørsmål, og arbeiderbevegelsen opptok mye av hans oppmerksomhet. Hans engasjement i sosialisme og arbeiderbevegelse gjorde arbeidet i norskamerikansk presse vanskelig. Miljøet i den delen av Amerika var nok ikke modent for hans noe radikale betraktninger. Ristad skrev at han «*found him to hold very liberal, if not radical, opinions concerning labor and capital and the almost unbounded range of problems connected with the relation of the two*». ¹⁷³ Nilsson hadde som nevnt en urokkelig tro på at kunnskapens makt ville gjøre menneskene fri og fornemme. Det knyttes usikkerhet til hva Ristad la i at han var radikal. Ut ifra den kunnskap man har, så er det ikke helt enkelt å bli tydelig på det. Man skal her være klar over at Ristad var Luthersk pest og hadde sin definisjon av radikalisme. Imidlertid kan man hevde at han hadde en klar sosialistisk grunnholdning i retning av det en i dag vil kalle sosialdemokrat ved at samfunnsendringer og forbedringer bør skje gradvis. Sosialismen med dyp forankring i opplysningstiden bærer i seg ideen om at mennesket kan påvirke sin hverdag og styre samfunnsutviklingen frem mot et samfunn basert på likeverd og solidaritet. Han hadde liten sans for at goder var noe som skulle deles av noen få. Sosiale ulikheter har som regel utgangspunkt i at noe fordeles galt, og bør bekjempes. Liberalismens far Adam Smith argumenterte for at staten ikke skulle legge seg bort i økonomisk styring. Markedskreftene skulle få operere fritt. Sosialismen som motpol ønsker på sin side større statlig styring gjennom å sikre en mer rettferdig fordeling av godene. Mens Nilsson var lærer i Overhalla fikk han høre om begivenhetene rundt det som ble benevnt som revolusjonsåret 1848, og ikke minst Marcus Thrane bevegelsen. Kanskje fikk han møte eller

høre Thrane som emigrerte til Amerika noen år før Nilsson.^{xxxiv} Det er ikke urimelig å anta at dette påvirket hans samfunnsinnstilling. I tillegg kom Karl Marx og hans filosofiske bidrag. Alt dette var strømninger i tiden og som trolig påvirket en våken person som Nilsson. Han hadde likhetspunkter med Thrane, bl.a. i betydningen av å opplyse folk. Skal en tro Leiren hevdet Thrane at revolusjon var svaret (s. 139) Likhhet med Nilson var at han tross lite av penger var aktiv i arbeidet (skrivingen) og argumenterte for bedring av arbeidsfolks livsvilkår.

Ristad brukte uttrykket «*He started with a dream*» i forbindelse med Nilsson. Spørsmålet er om den ble oppfylt. Han hadde nok en drøm om en bedre fordeling av godene og et mer rettferdig samfunn. Imidlertid kom han seg som Hans Barlien unna embetsveldet og fikk sin frihet. Den individuelle friheten gikk for Nilsson foran det økonomiske. Han ønsket en fri stilling og en fri penn. Det fikk han. Som nevnt levde han bl.a. etter mottoet «*Den er rik som er fornøyd*»

Ikke noe tyder på at han besøkte Norge etter at han emigrerte. Dårlig økonomi satte trolig en stopper for det. Hans far døde i 1851 og hans mor i 1855. Man har heller ikke opplysninger om at noen av hans familie har besøkt Norge. Man kjenner heller ikke til om han og broren hadde kontakt i Amerika.

Ditlef Ristad og Trond Bothne besøkte Svein Nilsson og hans hustru i 1897. De berettet om at det så fattigslig ut i deres leilighet, og det var økonomisk trangt for de to. Fortsatt fremsto han som en åndsfylt idealist og varmt interessert for de «*smaa*» i samfunnet, for alle de som led vondt og urett. «*Men hans aand var rik, fyrrig og vaaken selv i hans alderdom, og han bevaret adelsmenneskets anstand saa han uden bitterhet kunde leve opreist selv da alderdommen mødte han uten å ha anstendig utkomme til at leve økonomisk sine store fortjenester værdig*».¹⁷⁴ Fortsatt hadde han en urokkelig tro på kunnskapens makt for å gjøre menneskene fri og fornemme. Imidlertid følte han på ydmykelsen av å bli glemt.

Ristads møte med Nilsson i 1897 ble nok sterkt for dem begge. Han møtte en mann som følte seg glemt, med en livserfaring som ikke ble slik han hadde håpet på. Ingen markering ble Nilson til del i forbindelse med hans siste år og død. Dette gjorde nok noe med Ristad, og det

^{xxxiv} Marcus Thrane døde i 1890 og ble begravet i Eau Claire, Wisconsin. 60 år etter at han døde ble levningene begravd i Norsk jord på vår Frelzers gravlund (*Namdal Arbeiderblad* (1950) Marcus Thrane's jordiske levninger, 30. april)

resulterte i at han skrev minneartikkelen «Svein Nilsson, Pioner, Norwegian – American Historian» om han i 1936. Med håp om at han ikke skulle bli glemt, var det hans bidrag for å gi honnør til, og en takk for det han gjorde for sin hjembygd i Norge, og for det han lærte sine landsmenn i Amerika å holde i akt og ære. Nilsson hørte til de trønderne som Trønderlaget hadde en forpliktelse til å verne om og vart beskytte. Ved en annen anledning hevdet Ristad at Nilsson «*la grundvold for vort folks nybyggersaga i Amerika, den saga som i vor tids historieforskning, i fortælling og digt holder paa at ta skikkelse og blomstre i fager fylde*». ¹⁷⁵ Imidlertid fikk ikke Nilsson oppleve at hans bidrag til utvandringshistorien ble verdsatt og skattet mens han levde.

Svein Nilsson døde i Chicago 1. juli 1910, og ble gravlagt på Mt. Olive Cemetery, Chicago, IL den 12. juli. ¹⁷⁶ Han fikk dermed ikke oppleve å bli husket som «*the father of Norwegian immigrant history*». Ifølge opplysninger gjennom «MyHeritage» hadde han som nevnt ovenfor ved folketellingen i april 1910 adresse i Chicago. På samme adresse finner en også svigersønnen Harold Norely, datteren Sigrid Norley, samt barnebarna Grace og Edna. Det er mulig at Svein akkurat på det tidspunktet oppholdt seg hos sin datter og dermed fikk denne adressen ved folketellingen. Han var da 84 år og enkemann. Kanskje hadde han behov for noe hjelp. Som det går frem av opplysningene ovenfor, døde Svein kort tid etter folketellingen.

Avisen «Reform» meldte om at Maren Nilsson avgikk ved døden i sitt hjem i Chicago i 1902 76 år gammel. Hun etterlot seg mann og to voksne barn, en gutt og en jente. Hun var født «*tæt*» ved Christiania, og ble i 1865 gift med professor og forhenværende redaktør av Skandinaven Svein Nilsson. To år senere flyttet de til Amerika. ¹⁷⁷

Da Nilsson døde ble lite sagt om han som person, karriere, oppofrelse for sine landsmenn i Amerika. Mange år senere erklærte bl.a. C. A. Clausen Nilsson som far til den Norske emigranthistorien. ¹⁷⁸ Når man tar Nilssons liv og virke i betraktning så er det trist å høre hva Clausen skrev, nemlig at han døde ensom og praktisk glemt. «*He evidently felt that he had been a failure*».

23.0 Sluttord

Når en bruker begrepet historisk metode så har det fokus på hvordan data bearbeides, og hvordan få pålitelig svar ut av disse. Begrepet metode kan defineres på mange ulike måter. Men en generell beskrivelse er veien å gå, eller en fremgangsmåte eller et redskap for å løse

problemer og komme fram til ny kunnskap på en pålitelig måte. Altså, en systematisk og kritisk datainnsamling; dataanalyse og datafortolkning som man kan stole på. Dette kan være utfordringer der en opererer retrospektivt og ser tilbake på og fortolker det som hendte. Historie kan aldri bli fortellinger om sannheten om hva som faktisk skjedde. Tolkning med datidens briller er en umulighet.

Det er naivt å tro at bøker, brev og aviser snakker for seg selv, de må bli lest. Det er lesere som gjenspeiler stemmen til skriver, slik at når man snakker om immigranthistorier snakker vi om vår tolkning av disse skriftene. Lesere tar med seg sin læringshistorie i møte med det som leses. Ideelt bør en være seg bevisst formålet med lesingen, hva vi ser etter og hvordan vi ser.

Som historiske og sosiale vesener er vi preget av vår samtid og sammenhengen vi befinner oss i. Dermed vil ens læringshistorie bestemme hva som erfares, oppleves og forstås i dag. Denne erkjennelse gjør det selvsagt vanskelig å sette seg inn i, og forstå tidligere tiders gjøren og laden.

I slikt arbeid er det lett å innta en såkalt induktiv tilnærming i den forstand at en slutter fra enkelthendelser til det almene, og i det kan det ligge en fare. Arbeidet er subjektivt i sitt vesen. Det er jeg med mine briller og fordommer som har stilt spørsmål, samlet spor og konkludert. Andre kunne ha kommet frem til andre svar. Lesere skal også være oppmerksom på at å tolke en tekst, et utsagn eller en fortelling, innebærer å tilføre mening som blir hentet ut av en egen læringshistorie. Her er det jeg som har valgt kildene.

Artikkelen om Svein Nilsson er nå så langt ferdig. Her har jeg presentert de spor jeg har klart å oppdrive om hans virke fra han vokste opp på en avsides gård i Overhalla til han døde i Chicago 84 år gammel. Det er med stor respekt og beundring jeg nå tar farvel med Svein Nilsson som det her er skrevet om. Et utrolig pågangsmot og ikke minst en tro på at arbeidsfolks vilkår kunne forbedres, ligger bak det han fikk til. Her har jeg forsøkt å lese om hans liv fra mange kilder, samtidig som jeg er smertens klar over at de bare kan gi fragmenter av et levd liv.

Det er sannsynlig at Svein Nilsson skrev brev til familie, venner og bekjente. Jeg inviterer lesere av denne artikkelen som måtte ha kunnskap om brev eller artikler av Nilsson om å ta kontakt.

24.0 Referanser

¹ Ristad, D. (1926) *Trønderlagets Aarbok*, s. 30.

² Ristad, D. D. G. Ristad. "Svein Nilsson", s. 63–70. *Trønderlagets Aarbok, 1930-1931*.

³ Flotten, O. (1971). *Overhalla bygdebok. Gårds og slektshistorie G.nr. 60-84. Røttesmo- Lilleberre* s. 449- 451. Utgitt av Overhalla kommune.

⁴ Lovoll, O. S. (1983) *Det løfterike landet*, s. 10. Northfield Minnesota. Utgitt på Universitetsforlaget.

⁵ Ristad, D. (1936) Svein Nilsson, pioneer Norwegian- American historian. *Norwegian – American Studies and Records* Vol IX, s. 29- 36. Minnesota: Norwegian – American Historical Association.

⁶ Ristad, D. (1936) Svein Nilsson, pioneer Norwegian – American historian. *Norwegian – American Studies and Records*, s. 31- 33. Norwegian- American Historical Association. Northfield: Minnesota.

⁷ Groven, G. (1964) Skolen i Overhalla. I *Årboken for Namdal Historielag*, s. 33- 37.

⁸ Weglo, O. (1918) *Træk av Overhalla præstegjelds bygdehistorie*, s. 20. Steinkjer: Indtrøndelagens boktrykkeri.

⁹ Tøsse, S. (2004) *Frå folkeopplysning til voksenopplæring*. Dr.philos-avhandling. Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse Pedagogisk institutt. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, NTNU, Trondheim.

¹⁰ Fra O. S. Aavatsmarks dagbøker *Årboken for Namdal Historielag* 1983.

¹¹ Solheim, T. (1989) *Levanger lærerskole /Klæbu seminar 150 år*. Levanger: Utgitt av Levanger lærerskole til 150 årsjubileet i 1989.

¹² Hukkelås, G. (1985). Noen trekk ved Klæbu seminar. *Årboken for Klæbu historielag*, s. 4-9.

¹³ Sivertsen, B. (2001) *Klæbu seminar. Et intellektuelt arnested på landsbygda*. Trondheim: Tapir Forlag.

¹⁴ Jæger-Leirvik, P. (1962) P. M. Engesvik. *Årboken for Namdal Historielag*, s. 5.

¹⁵ Fra O. S. Aavatsmarks dagbøker *Årboken for Namdal historielag* 1983.

¹⁶ Statsarkivet i Trondheim. Levanger /Klæbo seminar. Eksamensprotokoll 1838- 1859.

¹⁷ Fabricius, J. (1915) *Fra vor dampskipsfarts barndom*. I Hilsen, E. (1914) (red) Jubilæumsboken fra 14 til 14, s. 69- 82. Kristiania: Parmannske Boktrykkeri og Forlag.

¹⁸ Stamnes, J. (2011) Johannes Johnsen Guldvik. Lærer og kirkesanger, s. 54- 68. *Årbok for Namdal Historielag*.

¹⁹ Groven, G. (1964) *Årboken for Namdal Historielag*, s. 33- 37.

²⁰ Mykland, K. (2020) Peter Olivarius Bugge. I Norsk biografisk leksikon. Hentet mars 2020 fra [https://nbl.snl.no/Peter Olivarius Bugge](https://nbl.snl.no/Peter_Olivarius_Bugge).

²¹ Sikker referanse mistet.

-
- ²² Ristad, D. (1936) Svein Nilsson, Pioner. In *Norwegian – American Historian*, Vol. IX, s. 29-38.
- ²³ Fra O. S. Aavatsmarks dagbøker *Årboken for Namdal historielag* 1983.
- ²⁴ John Rørvik, J., Paul Woxeng, P. (1933) *Viknaværingene i Amerika*: historiske og biografiske skildringer. Utgitt av Viknalaget i Minneapolis.
- ²⁵ Balstad, E. (1990) Skolen og bygda. *Skolen i Overhalla i lokalhistorisk sammenheng fra ca. 1740-1900, med hovedvekt på perioden 1860-1890*. Universitetet i Trondheim 1990.
- ²⁶ Ristad, D. (1936) Svein Nilsson, Pioner. In *Norwegian – American Historian*, Vol. IX, s. 29-38.
- ²⁷ Balstad, E. (2015) Overhalla – ein “urkommune” i Namdalen. *Årboken for Namdal historielag*, s. 54-56.
- ²⁸ Stamnes, J. (2015) Etablering av Namsos kommune. *Årboken for Namdal historielag*, s. 71-74.
- ²⁹ Groven, G. (1965) Skolen i Overhalla. *Årboken i Namdal Historielag*, s. 27- 30.
- ³⁰ Balstad, E. (1990) *Skolen og bygda. Skolen i Overhalla i lokalhistorisk sammenheng fra ca. 1740-1900, med hovedvekt på perioden 1860-1890*. Universitetet i Trondheim 1990.
- ³¹ Flotten O. (1963) Kommunale saker i Overhalla 1854. *Årboken for Namdal*, s. 41.
- ³² Groven, G. (1965) Skolen i Overhalla, s. 27- 3. *Årboken for Namdal Historielag*.
- ³³ *Nordtrønderen* (1956) Framhaldsskolens historie gjennom hundre år i Overhalla, 15. mai.
- ³⁴ Ristad, D.G. (1930- 1931) Svein Nilsson, s. 63-70. *Trønderlagets Aarbok*.
- ³⁵ Aavatsmark, O.S. (1914/1958) *Namsos. Byens anlæg og utvikling*, s. 270. Namsos: O. Hojems trykkeri.
- ³⁶ Hildrum, J. (1989) *Årboken for Namdal Historielag*, s. 14- 17.
- ³⁷ Aavatsmark, O. S. (1914) *Byens anlæg og utvikling*, s. 269. . Kristiania: O. Fredr. Arnesens Bok- & Akcidenstrykkeri.
- ³⁸ Sivertsen, B. (2001) *Klæbu seminar. Et intellektuelt arnested på bygda 1839- 1892*, s. 190. Trondheim: Tapir.
- ³⁹ Aavatsmark, O.S. (1914/1958) *Namsos. Byens anlæg og utvikling*, s. 272- 274. Namsos: O. Hojems trykkeri.
- ⁴⁰ Hildrum, J. (1989) Lang og vanskelig fødselsprosess for skoleverket i bykommunen Namsos. *Årboken for Namdal historielag*, s. 14-17.
- ⁴¹ Aavatsmark, O.S. (1914) *Namsos. Byens anlæg og utvikling*, s. 272-273. Utgitt etter foranstaltning av Namsos formandskap.
- ⁴² Ristad, D. (1936) Svein Nilsson. In *Norwegian – American Historian*, Vol. IX.
- ⁴³ Stamnes, J. (2013) Folkeskolebetyrer J. O. Bach (1844- 1918) *Årboken for Namdal Historielag*, s. 7- 33.
- ⁴⁴ Andresen, T. (1973) Gamle veger, stier og steder i Namsos. *Årboken for Namdal historielag*, s. 10- 15.
- ⁴⁵ Nilsson, S. (1870) Chemiens Anvendelse for Jordbruget. *Skandinaven*. Artikkelserie i 10 deler, i perioden 16.mars til 25. mai.
- ⁴⁶ Wist, J. B. (1914) (red) *Norsk- Amerikansk Festskrift 1914*. Decora: The Symra Company, s. 51

-
- ⁴⁷ Opplysninger gitt av Dag Jarnøy ved Bakkelagshøda lokalhistoriske Forening 2020.
- ⁴⁸ Digitalarkivet. Skannede kirkebøker Østre Aker kirke.
- ⁴⁹ *From America to Norway. Norwegian – American immigrant letters 1838-1870*. Vol. 1, s. 28-29. Northfield: Norwegian – American Historical Association 2012.
- ⁵⁰ Blegen, T. (1931) *Norwegian migration to America 1825- 1860*, s. 193. Northfield: The Norwegian – American Historical Association.
- ⁵¹ Worm- Müller, J (1937) Ole Rynning og emigrasjonen. *Samtiden*, s. 525- 532.
- ⁵² Fossli, O. (2005) Emigrants from Inderøy. In *Yearbook of the Trøndelag of America*, 2005 s. 29- 36.
- ⁵³ *Nordtrønderen og Namdalen* 1. juni 1900.
- ⁵⁴ Foss, A. (1996) *A history of two countries. Four families from Overhalla 1846- 1996. A follow up studie by Asbjørn Foss*. Published by Overhalla History Society.
- ⁵⁵ Molde, J. (2020) *Det blir itj nå tå før trønderan kjem*, s. 79. Steinkjer: Embla Akademisk.
- ⁵⁶ *Billed- Magazin* (1869) De skandinaviske settlementer i Amerika. Orville menighed no.5 (fortsettelse fra nr. 4), s. 35.
- ⁵⁷ Foss, A. (1996) *A tale of two countries. Fire familier fra Overhalla 1846- 1996*. Published by Overhalla Historical society.
- ⁵⁸ Holst, P. (2000) *Norsk emigrantlitteratur. Del 1: skrifter*. Stavanger: Per Holst Forlag A/S.
- ⁵⁹ Ristad, D. (1928) A doctrinaire idealist: Hans Barlien. *Publications of the Norwegian-American Historical Association*. Volume XIII, s. 13.
- ⁶⁰ Ristad, D. (1926) *Trønderlagets Aarbok*, s. 23.
- ⁶¹ Ristad, D. (1926) Utvandring til Amerika fra Overhalla, Namdalen. *Trønderlagets Aarbok*, s. 24.
- ⁶² Foosnæs, H. K. (1912) *Hans Barlien*, s. 7. Steinkjær: Indhereds- Posten.
- ⁶³ Wahl, J. M. (1980) Den første utvandring fra Namdalen. *Årbok for Namdal Historielag*.
- ⁶⁴ Blegen, T. (1931) *Norwegian migration to America 1825- 1860*, s. 84. Northfield: The Norwegian – American Historical Association.
- ⁶⁵ *Billed- Magazin* (1869) De skandinaviske settlementer i Amerika. Nortville menighed no.5 (fortsettelse fra nr. 4), s. 34.
- ⁶⁶ Ristad, D (1926) Utvandring til Amerika fra Overhalla, Namdalen. *Trønderlagets aarbok*, s. 29-30.
- ⁶⁷ Nilsson, S. (1869) *Billed Magasin*, No. 5 2. Januar.
- ⁶⁸ Haugen, E. (1953) *Norwegian migration to America*, Vol. 18. *The Norwegian-American Historical Association*. NAHA online. Lastet ned 23.03.2016.
- ⁶⁹ Ager, A. I Wist, J. (1914) (red) *Norsk- Amerikansk Festskrift*, s. 292-306. Iowa: The Symra Company.

-
- ⁷⁰ Brev fra Ole Spillum til Jørgen Havig 8. januar 1869. Immigration as viewed by a Norwegian- American farmer in 1869. A letter translated and edited by Jacob Hodnefield , Vol. II: page 53.
- ⁷¹ Barlien, H. (1838) Brev til Andreas Svarliaunet datert 14. juli 1838. Gjengitt i *Trønderlagets Aarbok for 1926*, s. 25-29.
- ⁷² Lovoll, O. (2015) *Acoross the deep blue sea. The Saga of early Norwegian immigrants*. Minnesota Historical Society Press
- ⁷³ Bache, S. (1951) *A Chronicle of Old Muskego. The diary of Søren Bache, 1839- 1847*, s. xiii. Translated and edited by Clarence, A. Clausen and Andreas Elviken. Northfield, Minnesota. Norwegian Historical association.
- ⁷⁴ Ristad, D (1926) Utvandring til Amerika fra Overhalla, Namdalen. *Trønderlagets aarbok*, s. 23.
- ⁷⁵ From America to Norway. Norwegian – American immigrant letters 1838- 1870. Vol. I. Northfield: Norwegian – American Historical Association, 2012.
- ⁷⁶ Ulvestad, M. (1928) *Norsk-Amerikaneren: Vikingesaga samt Pioneerhistorie, Statistik og biografiske Oplysninger om Nordmænd i Amerika*, s. 257- 258. Seattle, Wash.
- ⁷⁷ Bjørklund, O. (1970). *Marcus Thrane sosialistleder i et u- land*, s. 302. Tiden Norsk Forlag.
- ⁷⁸ *Årboken for Flatanger historielag* (1998) Sædeligheds- Grænser ofte overskrides, s. 58-61.
- ⁷⁹ Wist, J. (1914) (red) *Norsk- Amerikansk Festskrift*. Iowa: The Symra Company.
- ⁸⁰ Norborg, S. (1974) *Norge i vesterled: folkeboken om norsk utvandring*. Oslo: Luther forlag.
- ⁸¹ *Decoraposten og ved Arnen* (1931) Et tørt uår, 9. januar.
- ⁸² Haraldsø, B. (1988) *Slaveridebatten i den Norske synode: en undersøkelse av slaveridebatten i den Norske synode i USA i 1860 årene med særlig vekt på debattens kirkelig- teologiske aspekter*, s. 13. Oslo: Solum Forlag A/S.
- ⁸³ Samme sted s. 367.
- ⁸⁴ Janson, C. (1913) *Hvad jeg har opplevet. Livserindringer*, s. 205- 257. Kristiania: Gyldendalske boghandel. Nordisk Forlag.
- ⁸⁵ Skarstein, K. (2006) *Krigen mot siouxene. Nordmenn mot indianere 1862- 63*. Oslo: Spartacus forlag a/s.
- ⁸⁶ Anderson, A. (1990) *Rough Road to Glory. The Norwegian – American Pres Speaks Out on Public Affairs 1875 to 1925*, s. 174- 185. Philadelphia: The Balch Institute Pres.
- ⁸⁷ Anderson, A. (1990) *Rough Road to Glory. The Norwegian – American Press Speaks Out on Public Affairs 1875 to 1925*, s. 174- 185. Philadelphia: The Balch Institute Pres.
- ⁸⁸ Historien om Thea Foss sitt liv i Amerika er omtalt i flere bøker, artikler og TV serier. Siste gang i *Dagbladets "Lørdagsmagasin*, 26. november 2016.
- ⁸⁹ Mørkhagen, S. (2012) *Drømmen om Amerika*, s. 136. Oslo: Gyldendal Norske Forlag.
- ⁹⁰ Wisth, J. (1905) Norsk- amerikanske forfattere. Peer Strømme. *Symra. En aarbok for Norske paa begge sider af havet*, s. 143- 158.

-
- ⁹¹ Janson, C. (1913) *Hvad jeg har oplevet. Livserindringer*, s. 231. Kristiania: Gyldendalske boghandel. Nordisk Forlag.
- ⁹² Foss, H. A. (1922) *Trediveaarskrigen mot drikkeondet*, s. 46. Udgitt under auspiser Nord Dakota avholdsselskap.
- ⁹³ Engan, R. (2016) *Salomeråen farvel*. Melhus: Snøfugl forlag.
- ⁹⁴ Worm- Müller, J. (1937) Ole Rynning og emigrasjonen. *Samtiden*, s. 525- 532.
- ⁹⁵ Wist, J. (1914) (red) *Norsk- Amerikansk Festskrift*. Iowa: The Symra Company.
- ⁹⁶ Langeland, K. (1889) *Nordmændene i Amerika. Nogle Optegnelser*. Chicago: John Anderson & Co.
- ⁹⁷ Gjeset, K., Hektoen, L. Health conditions and the practice among the early Norwegian settlers 1825- 1865. *North American Historical Association online*.
- ⁹⁸ Blegen, T. (1931) *Norwegian migration to America*, s. 309. Northfield: The Norwegian- American Historical Association.
- ⁹⁹ Blegen, T. (1931) *Norwegian migration to America*, s. 321. Northfield: The Norwegian- American Historical Association.
- ¹⁰⁰ Wist, J. (1914) *Norsk- Amerikansk festskrift 1914*, s. 22. Decorah: The Symra company.
- ¹⁰¹ Worm- Müller, J. S. (1937) Ole Rynning og emigrasjonen. *Samtiden*, s. 525- 532.
- ¹⁰² Shaw, J. M. (1999) Bernt J. Muus. The Founder of St. Olavs College., s. 228. Northfield: *Norwegian- American Historical Association*.
- ¹⁰³ Lovoll, O. S. (2010) *Norske aviser i Amerika*. Oslo: Scandinavian Academic Press, s.9.
- ¹⁰⁴ Lovoll, O. S. (2010) *Norske aviser i Amerika*. Oslo: Scandinavian Academic Press, s. 26.
- ¹⁰⁵ Wist, J. (1914) (red) *Norsk- Amerikansk Festskrift*. Iowa: The Symra Company.
- ¹⁰⁶ Thon, J. I. (2016) Borgerkrigen. I VG, lørdag 19. november, s, 58- 61.
- ¹⁰⁷ Lastet ned fra <http://www.allverdenshistorie.no/artikler/opproret-i-minnesota>.
- ¹⁰⁸ Skarstein, K. (2005) *Krigen mot Siouxene. Nordmenn mot indianere*. Oslo: Spartacus Forlag
- ¹⁰⁹ Lovoll, O. S. (2012) *Norske aviser i Amerika*. Oslo: Scandinavian Academic Press, s. 61; 71.
- ¹¹⁰ Narveson, B. H. (1944) The Norwegin Lutheran academies. In *Norwegian – American Studies and Records* Vol XIV, s. 184- 226. Northfield: Norwegian – American Historical Association.
- ¹¹¹ Lovoll, O. S. (2012) *Norske aviser i Amerika*. Oslo: Scandinavian Academic Press, s.99.
- ¹¹² Lovoll, O. S. (2012) *Norske aviser i Amerika*. Oslo: Scandinavian Academic Press, s.99- 105.
- ¹¹³ C. A. Clausen (1982) *A chronicler of immigrant life Svein Nilssons articles in Billed- Magazin 1868-1870*, s. 3. Minnesota The Norwegian – American Historical Association.
- ¹¹⁴ Haugen, E. (1939). *Norsk i Amerika*, s. 93. Oslo: J. W. Cappelen Forlag.
- ¹¹⁵ Nilsson, S. (1869) *Billed – Magazin*, 20. januar.

-
- ¹¹⁶ Ristad, D. (1936) Svein Nilsson, Pioneer. In *Norwegian – American Historian*, Vol IX, s. 29-38.
- ¹¹⁷ Ristad, D. (1936) Svein Nilsson, pioneer Norwegian – American historian. *Norwegian – American Studies and Records*, s. 29. Norwegian – American Historical Association. Northfield: Minnesota.
- ¹¹⁸ Semmingsen, I. (1950) *Veien mot vest (1863-1915)*, Bind II. Oslo: Aschehoug Forlag.
- ¹¹⁹ Hilsen, E. (1929) “*Naumdøla*” *nommer ein*. Offisielt organ for Naumdøla Samband, s. 88. Astoria, S.D., U.S.A.
- ¹²⁰ Nilsson, S. (1868) *Billed- Magazin*, 24. Desember.
- ¹²¹ *Billed -Magazin* 25. juni 1870.
- ¹²² Blegen T.C. (1961) I forordet til Clausen, C.A. *The lady with the pen*. Elise Wærenskjold in Texas. Northfield: Norwegian – American Historical Association.
- ¹²³ Lovoll, O. (1983) *Det løfterike landet*, s.58 Oslo: Universitetsforlaget.
- ¹²⁴ Hansen, J. Skogerboe (1979) Scandinaven and the John Anderson Publishing Company. *Norwegian-American Studies*, 28: 35- 68.
- ¹²⁵ Lovoll, O. S. (2010) *Norske aviser i Amerika*. Oslo: Scandinavian Academic Press, s. 97.
- ¹²⁶ Lovoll (2012) *Norske aviser i Amerika*. Scandinavian Academic Press.
- ¹²⁷ Ristad, D. (1927) Den norske innsatsen i amerikansk kulturliv. *Norsk Pedagogisk årbok* s. 62. Trondheim: Noregs pedagogiske Landslag.
- ¹²⁸ Nilsson, S. (1869) Letter to Mathias Lindaas. “Norwegians Become Americans” Norwegian American Historical Association online. *Norwegian – American Studies*, Vol 2, p. 95.
- ¹²⁹ Wist, J. B. (1914) (red) *Norsk- Amerikansk Festskrift 1914*, s. 28. Decorah Iowa: The Symar Company.
- ¹³⁰ Folkedal, B. (1962) Norwegian become Americans. In *Norwegian – American studies*, 21.
- ¹³¹ Conrad Bergendoff (1969) “*Augustana. A Profession of Faith, A History of Augustana College, 1860–1935*.”
- ¹³² Opplysninger gitt av Augsburg College 2211 Riverside Avenue. Minneapolis, 2016.
- ¹³³ Everett A. G. (1963) *Augustana heritage; a history of the Augustana Lutheran Church*. Rock Island, Ill., Augustana Press.
- ¹³⁴ Clausen, C. A. (1982) A chronicler of immigrant life Svein Nilsson’s articles in *Billed Magazin* 1868- 1870, s. 6 Northfield: The Norwegian- American Historical Association.
- ¹³⁵ Shaw, J. M. (1999) Bernt J. Muus. The Founder of St. Olavs College., s. 228. Northfield: *Norwegian-American Historical Association*.
- ¹³⁶ Leiren, T. (1987) Marcus Thrane. A Norwegian Radical in America, s. 21 Northfield. *The Norwegian – American Historical Association*.
- ¹³⁷ Wist, Johs. (1914) *Norsk- Amerikanernes Festskrift 1914*, s. 48. Decorah: The Symra Company.
- ¹³⁸ Lovoll, O. S. (2010) *Norske aviser i Amerika*. Oslo: Scandinavian Academic Press, s. 100-103.
- ¹³⁹ Leiren, T. (2019). Opplysninger gitt av Leiren i brev til John H. Stamnes 14. september.

-
- ¹⁴⁰ Leiren, T. (1987) Marcus Thrane. A Norwegian Radical in America, s. 21 Northfield. *The Norwegian – American Historical Association*.
- ¹⁴¹ Lovoll, O. S. (2010) *Norske aviser i Amerika*. Oslo: Scandinavian Academic Press, s. 92.
- ¹⁴² Tavuchis, N. (1963) *Pastors and immigrants. The role of religious elite in the absorption of Norwegian immigrants*, kap. III, s. University of Columbia.
- ¹⁴³ Nelsen, F. (1974) The school controversy among Norwegian immigrants. *Norwegian-American Studies* 26, s. 206-219.
- ¹⁴⁴ Hvenekilde, A. (1995) Readers for Norwegian- American schools. *Norwegian- American Studies*, Vol. 34, s. 135-169.
- ¹⁴⁵ Nelsen, C. (1974) The School Controversy among Norwegian Immigrants, s. 206- 219. In *Norwegian – American Studies*, 26.
- ¹⁴⁶ Worm- Müller, J (1937) Ole Rynning og emigrasjonen. *Samtiden*, s. 530.
- ¹⁴⁷ Wist, J. (1914) (red) *Norsk- Amerikansk Festschrift*. Iowa: The Symra Company.
- ¹⁴⁸ Hamre, J. S. (1985) The spokesman for Norwegian Lutheran academies, Schools for Church, Heritage, society. Vol.30. Norwegian Historical Association.
- ¹⁴⁹ Anderson, A. (1990) *Rough Road to Glory. The Norwegian – American Press Speaks Out on Public Affairs 1875 to 1925*, s. 33- 34. Philadelpia: The Balch Institute Pres.
- ¹⁵⁰ *Norsk- Amerikanernes Festschrift* (1914) Under hovedredaksjon av Johs B. Wist. Kap II, s. 50-52. The Symra Company Decorah, Iowa.
- ¹⁵¹ Frank C. Nelsen (1974) The school controversy among Norwegian immigrants. In *Norwegian – American studies*, 26, s. 206- 219.
- ¹⁵² Wisth, J. (1905) Norsk- amerikanske forfattere. Peer Strømme. *Symra. En aarbok for Norske paa begge sider af havet*, s. 152.
- ¹⁵³ Anderson, A. (1990) *Rough Road to Glory. The Norwegian – American Press Speaks Out on Public Affairs 1875 to 1925*, s.35. Philadelphia: The Balch Institute Pres.
- ¹⁵⁴ Haugen, E., Haugen, E. (1978) (eds) *Land of the free. Bjørnstjerne Bjørnsons Ameriaka letters 1880- 81*. Northfield: The Norwegian – American Historical Association.
- ¹⁵⁵ Anderson, A. (1990) *Rough Road to Glory. The Norwegian – American Press Speaks Out on Public Affairs 1875 to 1925*, s.163. Philadelphia: The Balch Institute Pres.
- ¹⁵⁶ *Skandinaven* (1884) 29. april 1884.
- ¹⁵⁷ *Svandinaven* (1884) Nogle erindringer, 6. mai.
- ¹⁵⁸ Andersen, A. Knud Langeland: pioner editor. In *Norwegian – American Studies and Records* (1944) Vol XIV, s. 122- 138.. Northfield: Norwegian – American Historical Association.
- ¹⁵⁹ Nilsson, S. (1884). Nogle erindringer. *Skandinaven*. Del 1. s.29. April.
- ¹⁶⁰ Nilsson, S. (1884) Nogle erindringer. *Skandinaven*. Del 2. s. 6. mai.

-
- ¹⁶¹ Hallaråker, P. (1991) *The nynorsk language in the United States*, s. 34- 35. Oslo: Universitetsforlaget.
- ¹⁶² Lovoll, O. S. (2010) *Norske aviser i Amerika*. Oslo: Scandinavian Academic Press, s. 189; 256.
- ¹⁶³ Wist, J. (1914) *Norsk – Amerikansk Festskrift 1914*. Uner hovedredaksjon av Johs B. Wist. Decorah: The Symra Company.
- ¹⁶⁴ Mørkhaugen S. (2012) *Drømmen om Amerika. Innvandringen fra Norge 1825- 1900*, s. 10. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- ¹⁶⁵ Haugen, E. (1939) *Norsk i Amerika*, s. 92- 114. Oslo: J. W. Cappelens Forlag.
- ¹⁶⁶ Theodore C. Blegen (1931) *Norwegian migration to America 1825- 1860*, s. 9. Minnesota: The Norwegian –American Historical Association.
- ¹⁶⁷ Clausen, C. A. (1982) *A chronicler of immigrant life Svein Nilssons articles in Billed- Magazin, 1868- 1870*, s. 5 Northfiels: Then Norwegian- American Historical Association.
- ¹⁶⁸ Ristad, D. (1936) Svein Nilsson, pioneer. In *Norwegian – American Studies and Records*, s. 29- 36. Northfield: Norwegian - American Historical Association.
- ¹⁶⁹ C. A. Clausen (1982) *A chronicler of immigrant life Svein Nilssons articles in Billed- Magazin 1868-1870*. Minnesota The Norwegian – American Historical Association.
- ¹⁷⁰ Jakobsen, C. (1944) Memories from Perry Parsonage. *Norwegian-American Studies and Records*, Vol XIV, s. 139- 158.
- ¹⁷¹ Clausen, C. A. (1982) *A chronicler of immigrant life Svein Nilssons articles in Billed- Magazin, 1868- 1870*, s. 3 Northfiels: Then Norwegian- American Historical Association.
- ¹⁷² Opplysninger gitt pr. e-mail av Carol Hoidahl cmhoidahl@gmail.com 2016.
- ¹⁷³ Ristad, D. (1936) Svein Nilsson, Pioneer. In *Norwegian – American Historian Studies and Records*, Vol. IX, s. 37.
- ¹⁷⁴ Ristad, D. (1926) *Trønderlagets Aarbok*, s. 31
- ¹⁷⁵ Ristad, D. (1936) Svein Nilsson, Pioneer. In *Norwegian – American Historian*, Vol. IX, s. 37.
- ¹⁷⁶ Obituary for Svein Nilsson, found in *Reform* (1910) (Norwegian language newspaper in Wisconsin), volume 25, issue #28.
- ¹⁷⁷ *Reform* (1902) 14. januar (Under nyheter).
- ¹⁷⁸ Clausen, C. A. (1982) *A chronicler of immigrant life Svein Nilssons articles in Billed- Magazin, 1868- 1870*. Northfiels: Then Norwegian- American Historical Association.

Appendix

Nr.1.

Her sees de 12 officielle Examen og de
deres skatte følgende Karakterer

* Navn	Religions- og Sittligheds	Latinske og Vidensk.	Regning	* Børst
Ole. Schjeldt	3	3	3	2
* Anders. Salter	2 1/2	4	5	2
Johan. Offstad	3	3 1/2	5	3
Gundar. Lindet	3	3	2	2
Harald. Nilsen	2 1/2	2	2	2
Peder. Petersen	3	4	5	2 1/2
Johannes. Ryggi	3	3	2	2 1/2
Ole. Nilsen	2	3	2	2
Johan. Nilsen	2	2	3	2
Einar. Nilsen	3	2	2 1/2	2
Johan. Nilsen	2 1/2	2 1/2	3	3 1/2
Hans. Christen	2 1/2	2 1/2	3	2
Larsen. Nilsen	3	4	3 1/2	2 1/2
Bjerte. Nilsen	2 1/2	2	2 1/2	2
* Carl. Nilsen	3	3	4	3 1/2
Lars. Nilsen	4	4	4	3 1/2

27/11/1843

Kopi av karakterprotokoll ved avgangseksamen fra Klæbo seminar. Her ser en at etternavnet Nilsen blir brukt. Karakterutskrift fra opptaksprøven august 1843 og vedrepetisjonsprøve i desember 1843 ble etternavnet Nilsen brukt (Statsarkivet i Trondheim, Levanger lærerskole).